

**KTO KARATAY
ÜNİVERSİTESİ**

T.C.
KTO Karatay Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

**IMF POLİTİKALARI VE 2008 KRİZİNİN IMF POLİTİKALARI
ÜZERİNDE MEYDANA GETİRDİĞİ ETKİLER**

Gökçe Bahar GÜRBÜZER

Yüksek Lisans Tezi

KONYA
Ağustos, 2018

IMF POLİTİKALARI VE 2008 KRİZİNİN IMF POLİTİKALARI
ÜZERİNDE MEYDANA GETİRDİĞİ ETKİLER

GÖKÇE BAHAR GÜRBÜZER

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

KONYA
Ağustos, 2018

KABUL VE ONAY

Gökçe Bahar GÜRBÜZER tarafından hazırlanan "IMF Politikaları ve 2008 Krizinin IMF Politikaları Üzerinde Meydana Getirdiği Etkiler" başlıklı bu çalışma, 8.8.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(imza)

(Dr. Öğr. Üyesi, Ahmet ATILGAN) (Danışman)

(imza)

(Prof. Dr. , M. Okan TAŞAR)

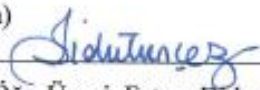
(imza)

(Doç.Dr. , Bilge AFŞAR)

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

(imza)

(Dr. Öğr. Üyesi, Fatma Didem TUNÇEZ)

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(08.08.2018)

Gökçe Bahar GÜRBÜZER

(imza)

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmasının bütün aőamalarında değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan tez danıőmanım ve bölüm baőkanım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ATILGAN'a, lisans eğitimimden itibaren yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Bilge AFŞAR'a ve tez savunmamda jüri üyesi Prof. Dr. Mehmet Okan TAŞAR'a yapmış oldukları kıymetli katkılar için çok teşekkür ederim. Ayrıca hayatımın her alanında her zaman yanımda olup bana destek olan aileme ve eőime çok teşekkür ederim.

Konya, 2018

Gökçe Bahar GÜRBÜZER

ÖZET

IMF POLİTİKALARI VE IMF POLİTİKALARININ 2008 KRİZİ ÜZERİNDE MEYDANA GETİRDİĞİ ETKİLER

GÜRBÜZER, Gökçe Bahar

Yüksek Lisans, İşletme Bölümü

Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Ahmet ATILGAN

Ağustos 2018

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında yaşanan gelişmeler küresel düzeyde güç kaymasına neden olmuştur. ‘Güneşi Batmayan Krallık’ olarak adlandırılan İngiltere dünya savaşları ile birlikte eski mali gücünü kaybetmiş, uluslararası parasal ilişkilerde liderlik yapacak gücü kalmamıştır. Aynı dönemde ekonomik ve siyasi güç Atlantik’in bir yakasından diğer yakasına doğru yön değiştirerek Amerika’ya geçmiştir. Savaş sonrasında barışı sağlamak, uluslararası parasal ilişkileri düzenlemek üzere liderlik yapma görevi de en güçlü ülke konumunda olan Amerika’nın olmuştur. ABD öncülüğünde yapılan toplantı sonucu IMF küresel ekonomik ilişkileri düzenleyici bir kurum olarak kurulmuştur. Bu çalışma kapsamında, dünya savaşlarıyla birlikte oluşan küresel ekonomik istikrarsızlığı gidermek, dünya ülkelerinde yeniden istikrarı sağlamak üzere kurulmuş olan IMF’nin politikaları incelenecektir. IMF politikaları zaman içerisinde sıklıkla eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren uyguladığı neoliberal politikaların krizlere sebebiyet verdiği, IMF’nin krizleri öngörmede yetersiz kaldığı bu eleştiriler arasında sayılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, 2008 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte aynı şekilde eleştirilen IMF’nin uygulamış olduğu politikaların, kriz yaratıcı etkisinin olup olmadığının araştırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: IMF, Küresel Kriz, IMF Politikaları, Eleştiriler, Reform

ABSTRACT

IMF POLICIES AND THE EFFECTS OF IMF POLICIES ON THE THE CRISIS OF 2008

GÜRBÜZER, Gökçe Bahar
Master of Business Administration
Supervisor: Asst. Prof. Ahmet ATILGAN
August 2018

Developments between the First and Second World Wars led to a shift in global power. Britain has lost its former financial strength with world wars and it has not had power to lead international monetary relations. Economic and political power change direction from one side of the Atlantic to the other side, passed to America in the same period. America as the most powerful country in the world, take responsibility to provide peace after wars and regulating international monetary relations. The IMF was established as a regulatory institution for global economic relations result of the meeting under the auspices of the US. In this study, IMF policies are analyzed which to restore the global economic instability that has formed with the world wars and to restore stability in world countries. The IMF policy has often been subject to criticism over time. Some of these criticisms are about: IMF neoliberal policies have caused since 1980's and IMF's insufficiencies in forecasting crises. The aim of this study is to examine to investigate whether the policies imposed by the IMF are a crisis-inducing effect after the economic crisis in 2008.

Key Words: IMF, Global Crisis, IMF Policies, Criticism, Reform

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

ULUSLARARASI PARA FONU VE POLİTİKALARI

1. ULUSLARARASI PARA FONU VE POLİTİKALARI.....	3
1.1. IMF'Yİ DOĞURAN ETMENLER	3
1.1.1. İki Dünya Savaşı Arasında Uluslararası Ticaret	3
1.1.2. IMF'nin Kuruluş Süreci	10
1.2. IMF'NİN GÖREVLERİ.....	12
1.2.1 IMF'nin Asli Görevleri	13
1.2.2. IMF'nin Takip Ettiği Gelişmeler	16
1.2.3. IMF'nin Kur Politikalarını Gözetleme Fonksiyonu.....	17
1.2.3.3.1. Dalgalı Döviz Kuru Sistemi Lehine Görüşler:	22
1.2.3.3.2. Dalgalı Döviz Kuru Sistemi Aleyhine Görüşler:	23
1.2.4. IMF- Dünya Bankası İş birliği	23
1.2.4. IMF'nin Ticaret Entegrasyon Mekanizması (TIM)	25
1.3. IMF'NİN KOTALARI	26
1.4. IMF'NİN KREDİ İMKANLARI	28
1.4.1. Fon'un Kredi Mekanizması.....	29
1.4.2. Fon Üzerindeki Normal Çekme Hakları	30
1.4.3. Özel Kredi Kaynakları	33
1.4.4. Az Gelişmiş Ülkelere Özel Kaynaklar	34
1.5. ÖZEL ÇEKME HAKLARI (Special Drawing Rights – SDR)	35

1.6. IMF KREDİLERİNİN KAYNAĞI.....	38
1.6.1. Genel Kaynaklar Hesabı	38
1.6.1.1. Borçlanma Yoluyla Elde Edilen Kaynaklar	38
1.6.2. Düşük Gelirli Ülkelerin Finansmanı İçin Kullanılan Güvence Fonları	40

2.BÖLÜM

KRİZ KAVRAMI VE 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ

2. KRİZ KAVRAMI VE 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ.....	41
2.1. KRİZ KAVRAMI	41
Şekil: Ekonomik Krizlerin Sınıflandırılması	42
2.1.1. Reel Krizler	42
2.1.2. Finansal Krizler	42
2.2. 1970' LERDE KRİZLER VE IMF	43
2.2.1 Petrol Krizleri.....	46
2.3. 1980 SONRASI KRİZLER	48
2.3.1. Latin Amerika Krizleri.....	49
2.3.1.1. 1995 Meksika Krizi	50
2.3.1.2. 2001 Arjantin Krizi	51
2.3.2. 1997 Güney Doğu Asya Krizi.....	52
2.3.3. IMF Türkiye İlişkileri	56
2.4. 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ.....	59
2.4.1. Çıkış Nedenleri ve Gelişimi	59
2.5. KRİZ SONRASI GELİŞMELER.....	64
2.5.1 Yunan Borç Krizi ve Euro Bölgesi Borç Krizine Dönüşümü	65

3.BÖLÜM

IMF POLİTİKALARI VE 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ

3. IMF POLİTİKALARI VE 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ	69
3.1. IMF'NİN İSTİKRAR POLİTİKALARI	69
3.1.1. Ortodoks İstikrar Programları	71
3.1.2 Heterodoks İstikrar Programları.....	72
3.1.3 IMF Yönlendirmeli İstikrar Programları.....	74
3.2. IMF'NİN 2008 KRİZİ SONRASI REFORM SÜRECİ.....	77
3.2.1 Reformların Genel Çerçevesi.....	78
3.3. IMF'YE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	83
3.3.1 IMF Politikalarının Kriz Yaratıcı Etkisi	87

3.3.2. 2008 Krizinde IMF Politikalarının Rolü.....	90
3.4. ELEŞTİRİLERE IMF'DEN CEVAPLAR.....	93
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	104

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

UPE: Uluslararası Politik Ekonomi

WB: Dünya Bankası

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

IBRD: Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası

IDA: Uluslararası Kalkınma Birliği

IFC: Uluslararası Finansman Kurumu

MIGA: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı

JMAP: Dünya Bankası-IMF İşbirliği Ortak Yönetim Eylem Planı

TIM: Ticaret Entegrasyon Mekanizması

EIF: Geliştirilmiş Entegrasyon Çerçevesi

EFF: Genişletilmiş Fon Kolaylığı

FCL: Esnek Kredi Hattı

PLL: İhtiyati ve Likidite Hattı

CCFF: Telafi Edici Finansman Hesabı

BSFF: Tampon Stok Finansman Hesabı

SRF: Ek Rezerv İmkanı

SAF: Yapısal Uyum Kolaylığı

ESAF: Genişletilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı

ESF: Dışsal Şok Kolaylığı

RCF: Acil Finansman Mekanizması

HIPC: Yüksek Borçlu Fakir Ülkeler İnisyatifi

SDR: Özel Çekme Hakları

GAB: Borçlanma Amaçlı Genel Düzenlemeler

NAB: Borçlanma Amaçlı Yeni Düzenlemeler

GIIPS: Yunanistan, İrlanda, İspanya, İtalya ve Portekiz

FSB: Finansal İstikrar Kurulu

BIS: Uluslararası Ödemeler Bankası

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	1913 Yılı Dünya Ticaretinin Kıtalar Arası Dağılımı	4
Tablo 2	1890-1938 Yılları Arası Enerji Tüketimleri (kömür eşdeğeri milyon metrik ton)	5
Tablo 3	1914 Yılı Ulusal Gelir, Nüfus, Kişi Başına Gelir	6
Tablo 4	Kota ve Oy Miktarları (İlk 10 Ülke ve TR)	27
Tablo 5	IMF'nin Başlıca Kredi Araçları	29
Tablo 6	SDR'nin Döviz Karşılığı	37
Tablo 7	Borçlanma Amaçlı Genel Düzenlemeler (Milyon SDR)	39
Tablo 8	Ortodoks ve Heteredoks İstikrar Politikalarının Karşılaştırılması	73
Tablo 9	Latin Amerika, Meksika, Güney Doğu Asya ve Türkiye Krizlerinin IMF Tipi İstikrar Programlarına Göre Sıralanması	75
Tablo 10	2008-2013 yılları arası imtiyazsız kredi düzenlemeleri	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Uluslararası Ödeme Sistemlerinin Gelişimi	18
Şekil 2 Yunan Borç Krizinin Euro Bölgesi Borç Krizine Dönüşme Nedenleri.....	67

GİRİŞ

Uluslararası Politik Ekonomi(UPE) en genel ifadeyle, uluslararası siyasi ilişkilerin ekonomik boyutlarıyla incelendiği bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası ticaret, uluslararası para ilişkileri, devletlerin dış politikaları ile küresel ekonomik problemler, UPE'nin çalışma alanlarından bazılarıdır. Ülkeler arasında ki bu ilişkiler devletler, örgütler, sivil toplum kuruluşları, lobiler, bireyler, ulus üstü yapılanmalar ve çok uluslu kuruluşlar gibi bazı aktörler tarafından şekillendirilmektedir. Uluslararası politik ekonominin şekillenmesinde Dünya Bankası (WB), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşların da etkileri görülmektedir. Uluslararası politik ekonominin aktörlerinden biri olarak IMF; parasal konularda küresel iş birliğini artırmak, finansal istikrarı sağlamak, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, yüksek istihdamı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemek ve tüm dünyada yoksulluğu azaltmak amacıyla 189 üye devletin oluşturduğu bir kuruluştur. Bu amaçlar doğrultusunda, küresel ekonomiyi ve üye ülkelerin ekonomilerini inceleyerek hükümetlere ve merkez bankalarına tavsiyelerde bulunur, ödemeler dengesinde zorluk yaşayan ülkelere ekonomik yönetimini iyileştirmek üzere borç verir, teknik yardım ve eğitim sağlar. IMF üye ülkelere gelen talep üzerine, borcu çoğu zaman ödemeler dengesindeki sorunları çözmek için uygulamayı kabul ettiği belirli politikaları içeren bir anlaşma çerçevesinde verir. IMF bu anlaşmalar çerçevesinde verdiği borçlardan aldığı güç ile ülke ekonomilerinde önemli bir belirleyici aktör konumu elde etmektedir.

Ülke ekonomilerini olumsuz etkileyen, önceden tahmin edilemeyen tahmin edilse bile önlenemeyen finansal krizler hızla yayılmaktadır. Ekonomi tarihinde görülen, etkileri küresel düzeylere ulaşan krizler 1929 Büyük Buhranı ile başlar. 1970'li yıllar ve sonrasında yaşanan krizleri takiben, 1997 yılında yaşanan Güney Doğu Asya Krizi krizler literatüründe sayılmaktadır. Son olarak 2008 yılında gerçekleşen "Küresel Ekonomik Kriz" dünya ekonomisini etkileyen önemli krizlerden birisi olmuştur. 1929'dan bu yana en büyük kriz olma özelliği taşıyan 2008 krizi ile tüm dünya ekonomileri etkilenmiş olup halen etkileri görülmektedir.

Küresel krizlere karşı çözüm arayan bir kurum olarak IMF, 2008 krizini öngörmede başarısız olmuş ve kriz sonrasında maruz kaldığı eleştiriler doğrultusunda kendini yenileme sürecine girmiştir. Bu çalışmanın amacı; IMF politikalarının değerlendirilmesi yapılarak, krizlerle ve özellikle 2008 Küresel Ekonomik Krizi ile mücadele etmede IMF politikaların rolünü analiz etmek ve küresel kriz sonrası süreçte IMF'nin kurumsal olarak nasıl etkilendiğini değerlendirmektir.

Betimleyici bir araştırma olarak üç bölüm şeklinde tasarlanan bu çalışmada giriş bölümünü takiben verilen birinci bölümünde: IMF'nin kuruluşuna zemin hazırlayan faktörleri daha iyi analiz edebilmek için I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki dönemde gerçekleşen uluslararası ticari ilişkiler, IMF'nin tarihçesi, genel hatlarıyla görevleri ve kredi imkanları açıklanmıştır. İkinci bölümde ise kriz kavramı, 1970'li yıllar ve sonrasında yaşanan krizler ve krizlerde IMF politikalarının etkisi, 2008 Küresel Ekonomik Krizi, krizin gelişimi ve kriz sonrası yaşanan gelişmeler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise IMF'nin istikrar politikaları, küresel kriz sonrası süreçte uyguladığı reformlar, IMF'ye yönelik eleştiriler ve eleştirilere IMF'nin vermiş olduğu cevaplara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmanın özet bir şekilde değerlendirilmesi yapılmış, kullanılan kaynakça sunularak çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PARA FONU VE POLİTİKALARI

Uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerin belirleyici aktörlerinden biri olan IMF, aynı zamanda küresel ekonomik düzen için en önemli belirleyici, yol gösterici ve destek verici kurum olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde bu kurumu daha iyi tanıyabilmek için; kuruluş sürecinde etkili olan etmenler, kuruluş aşamasında yaşananlar, kurumsal yapısı, görevleri, kotaları, kredi imkanları ve kredilerinin kaynakları açıklanacaktır.

1.1. IMF'Yİ DOĞURAN ETMENLER

Küresel ekonomik iş birliğini sağlamak üzere IMF'nin kuruluşu her ne kadar II. Dünya Savaşı ile birlikte gündeme gelse de bu süreç aslında 19.yy'dan itibaren dünya ticaret yapısında yaşanan değişikliklerin etkisinde şekillenmiştir. İki dünya savaşı arasında yaşanan süreçte Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel düzende önemli bir belirleyici aktör halini alması, başta İngiltere ve diğer güçlü Avrupa ülkelerinin sahip olduğu mali gücün azalması, kurulması planlanan iş birliğinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

1.1.1. İki Dünya Savaşı Arasında Uluslararası Ticaret

Uluslararası ticaret çok eski zamanlardan beri mevcut olmakla birlikte 19. yüzyılda hızla artmış, dünya ekonomisinin küreselleşmesinde ve gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Ekonomi doktrinleri tarihi incelendiğinde uluslararası ticaretin farklı teorilere konu olduğu görülmektedir. Merkantilistlere göre bir milletin zenginliği sahip olduğu altın ve gümüş miktarı ile ölçülmektedir (Koloğlu, 1960, s. 20). Merkantilizm, sanayi ve ihracata ağırlık veren, mamul mal ithalatını ise sıkı biçimde kısıtlayan müdahaleci bir düşünce akımıdır. Bu düşünceye göre dış ticaret politikasının temel amacı hazinenin altın stokunu artırmaktır (Seyidoğlu, 2003a, s. 14). Uluslararası ticaretin ilk bilimsel incelemesini ise Klasik İktisat ekolünün kurucusu kabul edilen Adam Smith yapmıştır. Adam Smith Mutlak Üstünlükler Teorisi ile ülkeler arası mutlak üretim maliyetlerinin farklılığından hareketle milletlerarası iş bölümü ve

uzmanlaşmanın yararlı olacağını görüşünü ileri sürmüştür. Teori serbest ticaret ve uluslararası iş bölümü esasıyla modern uluslararası ticaret teorisinin oluşumuna öncülük etmiştir. Daha sonra David Ricardo tarafından, Mukayeseli Üstünlükler Teorisiyle modern uluslararası ticaret teorisinin temeli atılmıştır. 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise artık sistemin dinamizm merkezini Avrupa'nın oluşturduğu bir dünya ekonomisinden söz edilir olmuştur (Güran, 1999, s. 134).

1914 sonrası Avrupa tarihine, I. ve II. Dünya Savaşı yön vermiştir. 16. yüzyıldan başlayarak süregelen Avrupa medeniyetinin gücü ve ihtişamı, Avrupalılara dünyanın diğer bölgelerini ve halklarını etkileme imkanı vermiştir. Ancak 1914 I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği'nin ortaya çıkışı ve sömürge milletlerin Avrupa'nın ekonomik ve siyasi kontrolüne karşı başkaldırması gibi dışarıdan gelen güçlerin etkisini yaşamaya başlamıştır. 1914 öncesinde toplam dünya üretim ve ticaretinin yarısından fazlasını Avrupa gerçekleştirmekteydi. Ancak I. Dünya Savaşı ve 1917 Rus İhtilali bu yapıda önemli değişimlere yol açmıştır. Avrupa'nın dünya üretim ve ticaretindeki payı azalırken, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Japonya'nın payı büyük ölçüde artmıştır (Güran, 1999, s. 157).

Tablo 1 1913 Yılı Dünya Ticaretinin Kıtalar Arası Dağılımı

Bölgeler	Yüzde
Avrupa	58,4
ABD ve Kanada	14,1
Asya	12,1
Latin Amerika	8,3
Afrika	4,4
Okyanusya	2,7
Dünya	100

Kaynak: Güran, T. (1999). *İktisat Tarihi*. İstanbul: Acar Matbaacılık A.Ş. , s. 158

Bir ulusun sanayileşmesini gösteren en iyi ölçüt modern enerji kaynaklarını (kömür, petrol, doğalgaz ve hidroelektrik) kullanarak yaptığı enerji tüketimidir; çünkü bu, bir ülkenin hem enerji biçimlerini kullanmak için sahip olduğu teknik kapasitesinin

hem de genel ekonomik büyüme eğiliminin bir göstergesidir. Tablo2’de verilen veriler, 1914 Öncesi Almanya’da, 1930’lu yıllarda Rusya ve Japonya’da hızla meydana gelen değişiklikleri doğrulamakta, hem de İngiltere, Fransa ve İtalya’nın daha yavaş büyüme hızlarına işaret etmektedir (Kennedy, 2001, s. 250).

Tablo 2 1890-1938 Yılları Arası Enerji Tüketimleri (kömür eşdeğeri milyon metrik ton)

	1890	1900	1910	1913	1920	1928	1938
ABD	147	248	483	541	694	762	697
Birleşik Krallık	145	171	185	195	212	184	196
Almanya	71	112	158	187	159	177	228
Fransa	36	47,9	55	62,5	65	97,5	84
Avusturya-Macaristan	19,7	29	40	49,6	---	---	---
Rusya	10,9	30	41	54	14,3	65	177
Japonya	4,6	4,6	15,4	23	34	55,8	96,5
İtalya	4,5	5	9,6	11	14,3	24	27,8

Kaynak: Kennedy, P. (2001). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.250

Amerika Birleşik Devletleri’nin büyümesinde dış ticaretin rolü çok azdı. 1913’de ABD’nin yaklaşık GSMH’nin %8’i dış ticaretten elde edilirken, bu oran İngiltere’de %26’idi. Bu rağmen ABD’nin altın ihracına dayalı ihracatı, diğer ülkeler üzerinde ABD’ye ekonomik açıdan önemli bir güç sağlamaktaydı (Kennedy, 2001). I. Dünya Savaşı öncesi on yıllık dönemde dünya ticaretinde yıllık büyüme %4,5 civarındaydı. Özellikle Avrupa ülkeleri dünya ticaretine bağımlı hale gelmişlerdi. Savaş öncesinde İngiltere serbest ticaret politikası sayesinde dünyanın her tarafından gelen malların pazar bulabildiği bir konumdaydı. Almanya ve Fransa gibi güçlü ülkelerde ihracatın GSMH’ye oranı %12-20 arasındaydı. Belçika, Hollanda ve İsviçre gibi küçük ülkelerde ise bu oran daha da yüksekti (Güran, 1999, s. 141-146).

Tablo 3 1914 Yılı Ulusal Gelir, Nüfus, Kişi Başına Gelir

	Ulusal Gelir (Milyar \$)	Nüfus (Milyon)	Kişi Başına Gelir (\$)
ABD	37	98	377
Birleşik Krallık	11	45	244
Fransa	6	39	153
Japonya	2	55	36
Almanya	12	65	184
İtalya	4	37	108
Rusya	7	171	41
Avusturya-Macaristan	3	52	57

Kaynak: Kennedy, P. (2001). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.290

1860-1914 arası yıllarda ABD ihracatını yedi kat arttırarak 334 milyon dolardan 2.365 milyar dolara çıkarmıştır. Bunun yanı sıra ithalatı yalnızca beş kat yükselerek 356 milyon dolardan 1.896 milyar dolara yükselmiştir. ABD hızla dünyanın en büyük mamul üreticisi konumuna gelmiş; tarım makineleri, demir ve çelik ürünleri, imalat makineleri, elektrik donanımı vb. ürünleri ile dünya piyasasında yerini almıştır. ABD'nin dış ticaret politikası; hammadde ithalatı ile mamul mal ihracına dayanmakta ve ticaretteki olağan açığı altın ihracı ile kapatmak esasındaydı (Kennedy, 2001, s. 299). Diğer taraftan 1914 itibariyle Avrupalı milletler neredeyse Afrika'nın tamamını, Asya'nın ise büyük bir bölümünü sömürge olarak paylaşmışlardı. Sömürgeleşmenin de etkisiyle sermaye ihracı da I. Dünya Savaşı öncesi ekonomik bütünleşmeyi güçlendirdi. 1914'de dünyanın en çok dış yatırıma sahip ülkesi, dünya toplamının %43'ü ile İngiltere'ydi. Fransa %20 ile ikinci, Almanya ise %13 ile üçüncü sırada yer almaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'nın sanayileşmesi İngiliz sermaye ihracından büyük ölçüde yararlanmıştı. 19. Yüzyılın başlarında politik olarak bölünmüş, yoksul bir ülke olan Almanya I. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'nın en güçlü sanayi ülkesi olmuştu. İhracatta dünya pazarlarında göstermiş olduğu süratli artış İngiltere'yi çeşitli tedbirler almak zorunda bırakmıştır (Güran, 1999, s. 136-137).

I. Dünya Savaşı'nın ekonomik açıdan sonuçları, uzun dönemde fiziki yıkımdan daha zararlı olarak, normal ekonomik ilişkilerin bozulması oldu. 1914-1918 yılları savaş dönemi ve takip eden dönemde birçok ülkede merkantilist siyasete benzer tedbirlerin uygulandığı görülmektedir. Kıymetli maden ticaretine, döviz alım satımına ilişkin sınırlamalar, tediye ve takas anlaşmaları, ithalat ve ihracat önlemleri ekonomi doktrinleri tarihinde neo-merkantilizm olarak ifade edilmektedir. (Koloğlu, 1960, s. 36). Savaş öncesi dönemde dünya ekonomisi serbest ve etkin bir şekilde işlemekteydi. İngiltere, Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri dünyanın önde gelen, sınai ve ticari olarak birbirlerinin en iyi alıcısı ve satıcısı konumundaydı. Savaş sonrasında bu ilişkiler yeniden kurulamadı. Savaş nedeniyle uluslararası ticaretin kesintiye uğraması ve devlet müdahalelerinin (fiyat, üretim ve iş gücü dağılımına devletlerin doğrudan müdahalesinin) ortaya çıkışı, dış pazarların kaybı önemli etkilere yol açtı. Deniz aşırı ülkeler Avrupa'dan ithal etmiş oldukları malları ya üretmek ya da başka ülkelere ithal etmek durumunda kaldı. Latin Amerika ve Asya ülkeleri, savaştan sonra yüksek tarifeler aracılığıyla korudukları imalat sanayilerini oluşturdular. Amerika ve Japonya, daha önce Avrupa tekelinde olan pazarlara giriş yaptılar. Nitekim Avrupa'da savaştan önceki yirmi yıl içerisinde iki katından daha fazla yükselen toplam dünya ticareti, savaşı izleyen yirmi yılda bu seviyesine güçlüklerle ulaşabildi. Avrupa'dan farklı olarak ABD savaştan güçlenerek çıktı. Ekonomik olarak net borç alan bir ülke konumundan net borç veren bir ülke durumuna geldi (Güran, 1999, s. 161). Savaş öncesi dönemde hepsi Avrupalı olan büyük güçlerin yerini Çarlık Rusya'sının mirasçısı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Amerika ve Japonya aldı. 20. Yüzyılın başlarından itibaren Amerika başlıca sanayileşmiş ekonomi, kitle üretimi ve kitle kültürünün öncüsü, itici gücü oldu (Hobsbawm, 1996, s. 28).

Dünya ekonomisi 1920'li yıllarda, savaş öncesi dengeye göre daha çok sallantıda olan temeller üzerine kurulu mali ve ticari bir istikrara kavuşmuş görünmekteydi. Savaş öncesi dönemde uygulanan, savaşla birlikte terk edilmiş altın para standardı bu yıllarda pek çok ülkede yeniden benimseniyordu; ama 1914 öncesi dönemde Londra'ya dayalı, (neredeyse kendi kendini dengeleyen) uluslararası ticaret ve para sistemi yeniden kurulamamıştı (Kennedy, 2001, s. 342). Önceki dönemde Londra bir para piyasası olarak, geçici ödemeler dengesi sıkıntıda olan ülkelere yardım

sağlanmaktaydı. Ancak savaş sonunda İngiltere böyle bir liderlik rolünü üstlenebilecek durumda değildi (Güran, 1999, s. 162). Londra savaş sonrası dönemde bu rolü yeniden üstlenmeye kalktı. 1925 yılında sterlin değişim oranının savaş öncesi dönemdeki değerine eşit olarak yeniden belirlenmesi ve deniz aşırı ülkelere kapsamlı borç verme gibi girişimlerde bulundu. Ancak Avrupa'nın uluslararası borçlarının artışı ve ABD'nin dünyanın en büyük alacaklısı konumuna gelmesi 1914-1919 savaş dönemi yıllarınca, dünya ekonomisinin merkezinin Atlantik'in diğer kıyısına taşındığını göstermekteydi. Öte yandan, ABD her ne kadar borç veren konumda olsa da artık dünya ekonomisinin altyapı gelişimi için uzun vadeli borç verecek, uluslararası hesaplardaki geçici kopmaları dengeleyecek gerçek anlamda "borç verici bir son merci" bulunmuyordu. Nitekim Amerikan ekonomisi, yapısı gereği, dünya ekonomisi için kusurlu bir merkezdi. Çünkü, dış ticarete az bağımlı ve dünya ekonomisi ile daha az bütünleşmiş, ticarete korumacı eğilimli, İngiltere Merkez Bankası'nı tam karşılayıcı bir bankadan yoksun, ekonomik gelişmeler ve iflaslar karşısında daha hassas bir ekonomiye sahipti (Kennedy, 2001, s. 342).

Gelişmiş ekonomiler iç ve dış dengeleri bakımından düzeltici süreçlerden yoksun biçimde savaş sonrası şartlara uyum sağlamaya çalışırken, 1929 yılı ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan krizle kapitalist dünya ekonomisi çöküşün eşiğine gelmişti. Sonraları Büyük Buhran olarak adlandırılacak olan kriz ABD'de başlayıp, Avrupa kıtasına kadar yayılmış ve tüm dünya ekonomilerini olumsuz etkilemiştir (Karakaş & Adak, 2013, s. 159). I. Dünya Savaşından sonra pek çok açıdan dünyanın önde gelen ve başlıca borç veren ülkesi olan ABD'nin bu üstünlüğü Büyük Buhran sebebiyle geçici olarak kesintiye uğramıştır. 1920'lerde dünyanın öncü ihracatçı ülkesi hem de İngiltere'nin ardından önde gelen ithalatçısı olması sebebiyle ABD'de çıkan bu ekonomik krizin yansımaları dünya genelinde önemli sonuçlar doğurmuştur (Hobsbawm, 1996, s. 240).

Krizle birlikte ABD'de deflasyon hızla yaygınlaşmış, sanayi üretiminde düşüşler olmuş ve işsizlik hızla artmıştır. 1930 yılında işsizliği önlemek amacıyla çıkarılan Smooth Hawley Yasası ile gümrük vergileri artırılıp ithalat kısılmış, böylece yurt içi üretimi artırmak suretiyle işsizlik önlenmeye çalışılmıştır. Krizin yayılma

etkisiyle dünya üretim ve dış ticareti olumsuz yönde etkilenecek gerilemiştir (Karluk, 2009, s. 641). 1929 yılında Dünya geneli toplam üretim hacminin %42'den fazlasını ABD üretirken, Avrupa'da Almanya, İngiltere ve Fransa toplamı %28'in biraz altındaydı. ABD en çok gelişmiş on beş ulusun tüm ihraç ürünlerinin yaklaşık %40'ını ithal etmekteyken, 1929 – 1932 yılları arasında ithalatı %70 oranında azaldı. Yine aynı yıllarda dünya ithalatı %60 oranında azaldı. 1929'dan 1931'e kadar ABD'nin sanayi üretimi üçte bir oranında azaldı. Alman sanayi üretimi de aynı oranlarda düştü, ancak bu oranlar yine de ılımlıydı (Hobsbawm, 1996, s. 119). Krizden sonra on yıl süren büyük bunalım yılları başlamıştır. 1933 yılında GSMH 1929 yılına göre üçte bir oranında azalmış, 1937 yılına kadar da üretimin maddi hacmi 1929 seviyelerine ulaşamamıştır. 1941 yılına kadar üretimin dolar değeri 1929'un altında kalmış, 1930 – 1940 yılları arasında işsizlik büyük oranda artmıştır. 1933 yılında on üç milyon kişi işini kaybetmiş, 1938 yılında beş kişiden biri işsiz kalmıştı (Galbraith, 2013). Dünya ticareti 1929'dan 1939'a kadar üçte birden daha az daralırken, ABD'de neredeyse yarıya çökmüştür. Ancak, II. Dünya Savaşı ile birlikte bir kez daha eski güçlü konumuna dönmüştür (Hobsbawm, 1996, s. 119).

II. Dünya Savaşı uluslararası ticarete önemli bir değişime neden oldu. Sonraki yıllarda dünya ticaret hacmi, dünya üretim hacminden daha hızlı artış gösterdi. Bu dönemde ülkelerin öncelikli amacı olan sanayileşmenin gerçekleştirilmesi ve sanayi ürünleri ihracatının artırılması için, sanayi malları üzerindeki tarifeler önemli ölçüde indirildi (Seyidoğlu, 2003a, s. 526). Savaştan sonra batı Avrupa ülkeleri ve Japonya yıkılan ekonomilerini onarmaya çalışırken, Amerika rakipsiz bir üstünlük kazanmıştı. Komünist Blok ülkeleri dışında Amerika tek başına dünya sanayi üretiminin üçte ikisini karşılamaktaydı (Seyidoğlu, 2015, s. 813). Savaş sonrası oluşan iki yeni süper güç Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet sebebiyle Avrupa, Doğu – Batı olarak ikiye bölündü. Doğu bloku Sovyetlerin egemenliği altına girerken, Batı bloku politik ve ekonomik açıdan ABD'ye bağlandı. Doğu – Batı çatışmasının yanı sıra, eski sömürge ülkelerin oluşturduğu, yeni yoksul sömürge hükümetleri ile gelişmiş ülkelerin karşı karşıya geldiği Kuzey – Güney boyutu oluştu. Sömürgelerin bağımsızlığı, yeni ulusların doğuşu ve üçüncü dünya ülkelerinin modernleşme ve ekonomik gelişme çabaları, uluslararası ekonomik

ilişkilere yeni bir boyut kazandırdı. Kuzey – Güney, Doğu – Batı grupları arasında yapıcı iş birliği geliştirmek adına yeni uluslararası kuruluşlar doğdu. O dönemde birleşmiş milletlerin oluşturduğu IMF ve Dünya Bankası bugün halen dünya ekonomisinde önemli rol oynamaktadır (Güran, 1999, s. 158-159).

1.1.2. IMF'nin Kuruluş Süreci

Para, klasik fonksiyonlarının yanı sıra, ekonomik istihdam ve gelir seviyesi ile fiyat istikrarını ve dış dengeyi etkileyen bir ekonomi politikası aracıdır. Uluslararası ticaretin hızlı gelişimiyle birlikte paranın kullanım alanının ülke sınırları dışına taşması, uluslararası ödemelerde kullanılacak para sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda parasal alanda uluslararası iş birliğini sağlayıcı, ülkeler arasındaki ödeme yöntem ve araçlarını belirleyici, para standartlarının seçimi ve ulusal paralar arasındaki döviz kurlarını belirleyici, dış ödemelerde güçlüklerle karşılaşan ülkelere yardımcı, ulusal para politikaları arasında uyum sağlayıcı aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır (Karluk, 2009, s. 643).

II. Dünya Savaşı sürerken savaştan sonra kurulacak olan uluslararası para ve ödemeler sisteminin yeniden düzenlenmesi savaş sonrası gündeminin en önemli sorunu olmuştur. Amerika, ekonomik, sosyal ve politik bir uluslararası yapılandırmayı hedef almış ve ABD öncülüğünde Birleşmiş Milletler sistemi kurulmuştur. Uluslararası kuruluşlar ile dünyada küreselleşme ve dayanışma ortamı sağlanmak istenmiştir. Savaş devam ederken Amerika ve İngiltere savaştan sonraki dönemde uluslararası parasal iş birliğinin nasıl sağlanacağı konusunda kendi aralarında görüşmelere başlamıştır. Bunun sonucunda ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde 45 ülkenin katılımıyla 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında bir konferans düzenlenmiştir (Karluk, 2009, s. 643). Konferansta imzalanan anlaşmayla, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) ve Dünya Bankası (World Bank, WB) gibi iki uluslararası kuruluşun temeli atılmıştır. Başlıca görevi uluslararası para konularını düzenlemek olan IMF, çeşitli dünya paraları arasındaki değişim oranının düzenlenmesini ve ülkeler arasındaki kısa dönemli ödemeler dengesi problemlerinin çözümlenmesi görevini üstlenmiştir. Dünya Bankası ise hem savaşta zarar gören ekonomilerin yeniden inşası, hem de yoksul ülkelerin gelişmesi için uzun dönemli krediler verme konularında yetkilendirilmiştir. Ancak bu

iki kuruluşun da işler hale gelmesi 1946'ya kadar mümkün olmamıştır (Güran, 1999, s. 170).

Bretton Woods'da gerçekleştirilen toplantıda, Keynes tarafından hazırlanan “İngiliz Planı” ve ABD Hazine Bakanı White tarafından savunulan “Amerikan Planı” olmak üzere iki tasarı sunulmuştur. Görüşmeler sonucunda yapılan küçük değişikliklerle kabul edilen White Planı Bretton Woods Sistemi'nin temelini oluşturmuştur. 15 Ağustos 1971 yılına kadar geçerli olan uluslararası para sistemi altın döviz standardına dayanmıştır. Buna göre paranın altına konvertibilitesi tam olan bir banker ülkenin varlığı söz konusudur. Sistem içindeki diğer ülkelerin ulusal paralarının altına doğrudan konvertibilitesi yoktur. Diğer ülkeler sınai üretim için kullanmadıkları altınları belirli sabit fiyattan, rezerv olarak saklaması ve talep ettikleri anda altına çevirebilmek üzere banker ülkeye vermektedir. Banker ülkenin ulusal parası (anahtar para) sistem içindeki bütün ülkelerde dış borç ödemelerinde kullanılabilir. Banker ülke kendine ait tahvilleri, hazine bonolarını, ticari senetlerini de altına dönüştürmek zorundadır (Karlık, 2009, s. 644). Buna göre ABD dolarının, onsu 34,92 dolardan altına çevrilmesi kararlaştırılmıştır. Bretton Woods Sistemi ile düzenlenen ayarlanabilir sabit kur sistemini kabul eden ülkeler, ulusal paralarını sabit kurdan ABD dolarına bağlamışlar ve dolara karşı fiyatlarını kendileri saptamışlardır. Üye ülkelerin merkez bankaları paralarının paritelerini korumak amacıyla, döviz piyasalarına doğrudan ya da bir istikrar fonu aracılığıyla müdahale ederek, seçilen paritelerin $\pm\%1$ limitleri içerisinde sabit kalmasını sağlayacak biçimde döviz alım satım işlemlerini gerçekleştirmektedir (Parasız & Ekren, 2016). Bu sebeplerle dolar uluslararası ekonomik ve mali alanda; uluslararası likidite aracı, uluslararası değer standardı, dış rezerv varlığı ve müdahale aracı olma özelliği kazanmıştır. Dolara “anahtar para” statüsü kazandıran neden ise Amerika'nın dünya ekonomisindeki ağırlığıdır (Seyidoğlu, 2015, s. 813).

Bretton Woods Konferansı'na katılan 45 ülkeden 29'unun sözleşmeyi imzalamasıyla IMF 27 Aralık 1945'de resmi olarak kurulmuş, 1 Mart 1947'de fiilen faaliyete geçmiştir. Konferansa katılan 45 ülkenin 44'ü kotalarını taahhüt etmiş, Danimarka ise sonradan katılmıştır. IMF'nin kuruluşuna ait ilk kotası 8,8 milyar dolar

civarında iken (Öztürk İ. , 2009) günümüzde 189 üye ülkesi ile 668 milyar dolar (Eylül 2016 itibariyle) kota seviyesine ulaşmıştır (IMF, 2017). Türkiye IMF'ye kurucu üye olarak katılmayıp, kuruluşundan iki yıl sonra 1947 yılında üye olmuştur (IMF, 2011). Üyeliğinin ardından Türkiye'nin IMF ile ilişkisi Kısa Vadeli Kredi (Stand-By) Anlaşması ile 1 Ocak 1961 yılında başlamıştır (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 8).

IMF'nin organizasyon yapısı incelendiğinde; Governörler (Yönetim) Kurulu (Board of Governors), Yürütme (İcra) Kurulu (Executive Boards), IMF Başkanı (Managing Director), IMF Departmanlarının öne çıktığı görülmektedir. Governörler Kurulu IMF'de en üst düzey karar mercii konumundadır. (IMF, 2017c). Governörler Kuruluna, IMF üyesi her ülkeden genelde o ülkenin maliye bakanı veya merkez bankası başkanı olmak üzere bir "Governör" atanır. Governörler Kurulu yetkilerini kullanmak üzere Yürütme Kurulunu kendisine vekil tayin etmiştir. Kota artırımlarını onaylama, özel çekme haklarına (SDR) yönelik tahsisler, yeni üye kabulü, mevcut üyelerin üyelikten çıkarılması ve tüzüğün yönetmelikler yoluyla değiştirilmesine ilişkin yetkiler Governörler Kurulu'na aittir (IMF, 2009).

1.2. IMF'NİN GÖREVLERİ

Uluslararası Para Fonu'nun başlıca amacı uluslararası para sisteminin istikrarını sağlamaktır. Ayrıca döviz kuru sistemini düzenleyerek uluslararası ödemelerde ülkelerin birbirleri ile daha sağlıklı işlem yapabilmesini sağlamaktadır. 2012 yılında IMF'nin görevi küresel istikrarın üstündeki tüm makroekonomik ve finansal sektör konularını kapsayacak şekilde güncellenmiştir (IMF, 2017g).

IMF, uluslararası parasal iş birliğini sağlamak, uluslararası ticaretin dengeli bir şekilde gelişmesine katkı sağlamak, çok taraflı ödemeler sisteminin gelişmesine yardımcı olmak, ödemeler sıkıntısı çeken ülkelere maddi yardım sağlamak ve üye ülkelerin ödemeler dengesi sorunlarına yönelik çözüm üretmek amacıyla kurulmuştur (Eğilmez, 1996, s. 22). Bretton Woods Sistemi'nde IMF'nin tanımlanan başlıca 3 görevi vardır (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 14):

- i. Döviz kurlarının istikrarı

- ii. Döviz denetimi ve ithal kısıtlamalarının kaldırılması
- iii. Yeterli uluslararası likiditenin sağlanması

Uluslararası parasal ve mali sistemin işleyişinden sorumlu bir kuruluş olarak IMF'nin zaman içinde artış gösteren görevleri günümüzde;

- i. Ekonomik istikrarsızlığın söz konusu olduğu ülkelere dış ödeme açıkları için kısa vadeli kredi vermek,
- ii. Uluslararası mali sistemi korumak için üye ülkelerin kur politikalarını gözetlemek ve denetlemek,
- iii. Ekonomik krizler karşısında ulusal paraları yoğun spekülasyona uğrayan ülkelere mali yardım sağlamak,
- iv. Üye ülkelerin ödemede zorlandıkları borçları için alacaklı kuruluşlarla arasında aracılık yapmak, yeni ödeme planları ve borç erteleme anlaşmaları hazırlamak,
- v. Üye ülkelerin dış ticaret ve kambiyo rejimlerinin liberalleştirilmesini özendirme, liberalizasyona yönelik teknik yardım sağlamaktır (Seyidoğlu, 2003a, s. 563).

IMF'nin görevleri; yaşanılması muhtemel ekonomik gelişmelere yönelik araştırma faaliyetleri ve asli görevlerinin oluşturduğu iki ana grupta toparlanabilir. (Karakaş & Adak, 2013, s. 173).

1.2.1 Asli Görevleri

IMF'nin temel hedefi, uluslararası para ve sermaye sistemin istikrarını sağlamaktır. IMF krizlerin çözülmesine yardım eder, büyümeyi desteklemek ve yoksulluğu azaltmak için üye ülkelerle işbirliği yapar (IMF, 2009). IMF'nin asli faaliyetleri; ekonomik gözetim, bölgesel ekonomik gözetim, küresel ekonomik gözetim ve ülke gözetimi olmak üzere gözetim görevleri alt başlığında toplanan görevler ile iktisadi konularda ülkelere yönelik verilen teknik yardımlardan oluşmaktadır (Keleş, 2012).

1.2.1.1. Gözetim İşlevi

IMF gözetim işlevi kapsamında uluslararası mali sistem ile üye ülkelerin maliye ve ekonomi politikaları üzerinde gözlem ve analizlerini yaparak, bu kapsamda yapılan gözlemler sonucu hazırlanan risk analizi raporlarını kamuoyuna sunmaktadır (TCMB, 2009).

1.2.1.2. Ekonomik Faaliyetlerin Gözetimi

IMF, ülkeleri güçlü ekonomik politikalar benimsemeye teşvik ederek global büyüme ve ekonomik istikrarı desteklemektedir. Bunun için global, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmeleri düzenli olarak izler. Aynı zamanda her bir ülkenin ekonomik politikalarının diğer ekonomiler üzerindeki etkisini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu izleme ve tartışma süreci, ekonomik gözetim olarak adlandırılmaktadır. IMF bu kapsamda, düzenli olarak (genellikle yılda bir kez) her bir üye ülkenin ekonomik durumuna dair derinlemesine bir değerlendirme gerçekleştirmektedir. Ülke yetkilileriyle, büyüyen ve başarılı bir ekonomiye en çok katkıda bulunan politikaları tartışmaktadırlar (IMF, 2009). Ülkeler IMF'ye üye olurken kuruma karşı bazı hükümleri kabul ve taahhüt ederler. Bu taahhütler kapsamında ülkelerin ekonomi politikaları IMF tarafından incelenir (Keleş, 2012). Bu uygulamada IMF'nin temel amacı söz konusu ülkelerin ekonomik ve finansal dengesizliklere karşı risklerinin azaltılmasıdır. Fona üye ülkelerin hükümet ve merkez bankası temsilcileri her yıl bir kez IMF ile resmi bir görüşme yaparak ülkenin ekonomik-finansal politikalarını değerlendirirler. Böylece ekonomik ve finansal istikrara engel teşkil edecek unsurlar önlenmeye çalışılarak, kamuoyuna gerekli bilgilendirmeler yapılmaktadır (Karakaş & Adak, 2013, s. 173).

1.2.1.3. Bölgesel Ekonomik Gözetim

Bölgesel para birliklerinin izlenmesi, uluslararası para fonunun yürütmüş olduğu bir diğer gözetim faaliyetidir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği, Euro Bölgesi, Batı Afrika Ekonomik ve Para Birliği, Orta Afrika Ekonomik Para Birliği ve Doğu Karayip Para Birliği ile birlikte araştırma faaliyetlerini yürütür (Keleş, 2012).

1.2.1.4. Küresel Ekonomik Gözetim

Uluslararası Para Fonu yönetim kurulu düzeyinde küresel ekonomik gelişimi de izlemekle yükümlüdür. Dünya çapında ekonomik gelişmeler, beklentiler ve tehditler değerlendirilerek raporlanır ve bu raporlar yılda iki kez yayınlanır (Karakaş & Adak, 2013, s. 173).

1.2.1.5. Ülke Gözetimi

Ülke gözetimi, fon üyesi ülkelerin katılımıyla yapılan geniş kapsamlı görüş alışverişlerini kapsar (Keleş, Finansal Krizlerde IMF Politikalarının Rolü ve IMF'de Reform Hareketleri, 2012). IMF Ülke gözetimi kapsamında, başlıca Avrupa Birliği ülkeleri, ABD, Çin, Hindistan ve Japonya gibi gelişmiş veya dünya ekonomisine doğrudan etkisi olabilecek ülkelerle düzenli görüşmeler yapmaktadır (Karakaş & Adak, 2013, s. 174).

1.2.1.6. Teknik Yardım ve Eğitim

Uluslararası Para Fonu'nun temel fonksiyonlarından birisi de çoğunlukla ücretsiz olarak yürüttüğü teknik yardım faaliyetleridir. Üye ülkelerin ekonomik ve sektörel politikalar oluşturma ve uygulamasına yönelik yardımları kapsar (Söyler, 2013). IMF, teknik yardım ve eğitimi dört temel alanda sağlamaktadır (IMF, 2009):

- Para ve maliye politikaları (para politikası araçları, bankacılık sistemi gözetimi ve yeniden yapılandırılması, yabancı yönetim ve işletme, ödemeler için kliring (clearing) çözümlene sistemleri ve merkez bankalarının yapısal gelişimi);
- Maliye politikası ve yönetimi (vergi ve gümrük politikaları ve yönetimi, bütçe formülasyonu, gider yönetimi, sosyal güvenlik ağlarının tasarımı ve yerel ve yabancı borçların yönetimi);
- İstatistiksel verilerin toplanması, yönetimi, dağılımı ve geliştirilmesi;
- Ekonomik ve mali kanunlar.

IMF bu kapsamda üye ülkelerin talebi üzerine ülkelere yönelik ekonomi ve finans yönetimi hakkında teknik bilgi, beceri ve eğitim hizmetleri sağlamaktadır. Merkez bankası ve bankacılık sistemlerinin geliştirilmesi, vergi politikaları, bütçe uygulamaları, sosyal güvenlik sisteminin iyileştirilmesi, döviz kur sisteminin yönetimi, ulusal istatistik kurumunun yapısı ve yapısal ekonomik çalışmaları, üst düzey kamu yöneticilerinin makro ekonomik politikalara yönelik eğitimi, mali yasalar, bilişim teknolojisi gibi çeşitli konular hakkında vermiş olduğu destekler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 575). Teknik yardım faaliyetlerinden üye ülkelerin daha etkili biçimde faydalanabilmesini sağlamak adına bölgesel teknik yardım merkezleri oluşturulmuştur (Söyler, 2013). Fon tarafında sağlanan teknik desteğin büyük bir kısmı sahra altı Afrika ülkeleri ile Asya ülkeleri gibi düşük ve orta düşük gelir grubu ülkelere verilmektedir. Teknik destekler kısa dönem ve uzun dönem olmak üzere iki farklı zaman diliminde farklılık göstermektedir. Kısa dönem teknik destekler kapsamında finansal krizlere yönelik izlenmesi gereken politikalar ülke yetkililerine aktarılır. Uzun dönemli teknik destekler ise, reel sektörle ilgili kamu ve özerk kuruluşlara ülkenin üretim yapısına yönelik verimlilik, üretim artışı ve etkinlik artışı gibi konularda verilmektedir (Karakaş & Adak, 2013, s. 174-175).

1.2.2. IMF'nin Takip Ettiği Gelişmeler

Uluslararası Para Fonu asli görevlerinin dışında yaşanılması olası ekonomik gelişmelere yönelik araştırma faaliyetleri takip etmekle yükümlüdür. Fon ekonomik krizler yaşanmadan ya da henüz etkileri düşük iken müdahaleyi mümkün kılan yeni makroekonomik politikaları araştırıp, uygulamaya yönelik yöntemler geliştirmektedir. Kriz dönemlerinde ise ülkelerin mali ve ekonomik problemlerinin giderilmesi, kaynak artırımı ve mevcut kaynakların etkin kullanımı, ekonomik çıkarların artırılması için çalışmalar yapmaktadır. (Karakaş & Adak, 2013, s. 175).

Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası, G-20 (Group of Twenty) ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerle dünya ekonomisini değerlendirmek için düzenli toplantılar yapmaktadır. Bu toplantılarda düşük gelirli ülkelere yönelik borç yönetim stratejileri ve sürdürülebilirlik analizleri yapılmaktadır (IMF, 2017b).

1.2.3. IMF'nin Kur Politikalarını Gözetleme Fonksiyonu

Sabit kurlu Bretton Woods sisteminin getirmiş olduğu bir kuruluş olarak IMF, önceleri sistemin yürütülmesinden sorumlu tutulmuş, 1973'te sistemin yıkılmasından sonra ise günümüzde uygulanan dalgalı kur sistemleri içerisinde uluslararası para sisteminin aksamadan yürütülmesini sağlama amacıyla çalışmalarını yeniden dizayn etmiştir. Döviz piyasalarına yapılan haksız müdahaleleri engellemek de görevleri arasındadır. 1976'da Jamaika Anlaşması'yla fon yasasında yapılan bir değişiklikle birlikte üye ülkelerin kur politikalarını "gözetleme" (surveillance) görevi de IMF'ye verilmiştir (Seyidoğlu, 2003a, s. 575). Nisan 1977'de Fon'un gözetleme fonksiyonuna ilişkin belirlenen ilkeler yürürlüğe girmiştir. Bu ilkeler halen uygulanmaktadır (Seyidoğlu, 2015, s.866):

- Üyeler, döviz piyasalarındaki kısa vadeli istikrarsızlıkları giderici önlemler alacak, ancak bu müdahalelerle kurların uzun dönemli eğilimi saptırılmayacaktır.
- Üyeler kurlara aşırı müdahale ederek rakip ülkeler üzerinde haksız rekabet üstünlüğü sağlamaya çalışmamalıdır.

İktisat tarihi uluslararası ödeme sistemleri bakımından dört döneme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, 1870'lerden 1930'lara kadar olan "altın para çağı", ikincisi 1930 – 1944 yılları arasını kapsayan "buhran dönemi", üçüncüsü 1944 – 1973 yılları arasında uygulanan "Bretton Woods" dönemi, sonuncusu ise halen uygulanan "karma uygulamalar" dönemidir (Seyidoğlu, 2015,s. 808).

1.2.3.1. Sabit Kur Rejiminde Görevleri

Sabit kur rejimi başlıca iki ana döviz kuru rejiminden birisidir. Bu sistemde devlet döviz kurunu diğer para birimlerine karşı belirli bir hedef seviyesinde veya yakın değerde tutmaktadır (Krugman & Wells, 2013). Bu sisteme örnek olarak 1983'den beri sabit döviz kuru sistemini benimseyen Hong Kong verilebilir. Hong Kong döviz kurunu bir Amerikan dolarına karşılık 7.80 Hong Kong doları olarak sabitlemiştir (Yam, 2005).

Döviz kuru sistemlerinin tarihi gelişim süreci incelendiğinde sabit döviz kuru

esasına dayanan altın standardı (gold standart) sisteminin dünyada ilk uygulamasının 1821 yılında İngiltere’de başladığı görülmektedir. Daha sonra 1850’lerde Fransa ve ABD altın standardını benimsemiş, aynı tarihte Belçika, İtalya ve İsviçre’de bu sisteme geçmiştir. 1870’de Almanya, 1895’de ise Rusya, Avusturya, Macaristan ve Japonya’da da altın standardı uygulanmaya başlamıştır (Karluk, 2009, s. 640). Literatürde 1870-1914 yılları arası dünyada döviz kurunun altına sabitlendiği altın standardı dönemi olarak belirtilmektedir (Ünsal, 2005, s. 497). 1919’da ilk olarak Amerika ardından 1925’te İngiltere savaş öncesi döviz kuru üzerinden altına dönüş yapmıştır. 1928 yılına gelindiğinde ise tüm ülkelerin altın standardına dönüş yaptığı görülmektedir (Seyidoğlu, 2015, s. 808) I. Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan durgunluk döneminde altın standardı uygulaması yürürlükten kalkmış, 1919 – 1929 yılları arasında altın standardına geri dönüş denemeleri yapılmış olmasına rağmen 1930’lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran altın standardının yıkılışını hızlandırmıştır (Karluk, 2009, s. 639).

Şekil 1 Uluslararası Ödeme Sistemlerinin Gelişimi

Savaş sırasında oluşan enflasyonist baskılar dolayısıyla ülkelerin göreceli rekabet güçleri değişmiş olup, altın standardına geri dönüşte savaş öncesi paritelerin benimsenmesinin bir prestij unsuru olarak görülmesi dolayısıyla yapılan tercihler ileride ortaya çıkacak parasal sorunların temelini hazırlamıştır (Seyidoğlu, 2015, s. 813).

1930’lu yıllardan sonra dünya üretim ve dış ticareti gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiş, 1932’li yılı ortalarında gerilemenin, 1929 yılına göre üçte bir oranında yaşandığı gözlenmiştir. Bunun üzerine ABD Hazine Bakanı Henry Morgenthaf’ın baş danışmanı Herry D. White ve arkadaşlarının hazırlamış olduğu White Planı ile dünyada uygulanacak olan yeni döviz kuru esaslarının belirlendiği Bretton Woods sisteminin temeli oluşturulmuştur (Karluk, 2009, s. 643). 1944 ile 1973 yılları arasında uygulanan Bretton Woods Sistemi sabit döviz kurlarına ve resmi

sermaye akımlarına dayanmaktadır. Bretton Woods Konferansıyla kabul edilen uluslararası para sisteminin özellikleri aşağıdaki gibidir (Karluk, 2009, s. 644):

- i. Ulusal paraların kurlarında düzeni sağlamak ve döviz piyasası sorunlarına çözüm üretmek,
- ii. Ödemeler dengesinde cari işlemler hesabındaki kalemlere uygulanan döviz kontrollerini kaldırarak, ulusal paraların birbirine konvertibilitesinin serbestleşeceği ekonomik düzen oluşturmak,
- iii. Geçici ödemeler dengesi açığı veren ülkelere kaynak sağlayarak yardımcı olmak, temel ve yapısal nitelikte cari açığı olan ülkelere döviz kurlarını değiştirmeyi önermek.

Bretton Woods sisteminde döviz kurunun dolara sabitlendiği görülmektedir. Sabit döviz kuru sistemlerinde üçüncü bir alternatif olarak hükümetler döviz kurunu birden çok yabancı paradan oluşan bir sepete (dolar, euro, pound ve yen) ve özel çekme hakkı (special drawing right) denilen bir sepete göre sabitleyebilmektedirler. Devlet tarafından belirlenen sabit kur, merkez kuru (central rate, par value) olarak adlandırılmaktadır (Ünsal, 2005, s. 492). Sabit döviz kuru sisteminde devlet sabitlediği kuru geçerli kılmak için döviz piyasasına alıcı ve satıcı olarak müdahale eder. Ayrıca hükümet gerek gördüğünde döviz kurunu değiştirip, yeniden sabitleyebilmektedir. Bu nedenle sabit döviz kuru sistemi yerine güdümlü döviz kuru sistemi (pegged exchange rate system) kavramı kullanılmaktadır. Sabit-güdümlü döviz kuru sistemi devletin hangi durumlarda kur değişikliği yaptığını bağlı olarak değişen iki alt sisteme sahiptir:

- i. Ayarlanabilir sabit kur sistemi (adjustible fixed exchange rate system, adjustable peg): Bu sistemde hükümet sabitlediği döviz kurunu ekonomide yapısal bir sorun (iktisat politikaları ile döviz kuru arasında bir uyumsuzluk olması durumudur) ortaya çıktığında değiştirebilmektedir. Bretton Woods Sistemi, temel bir dengesizlikle karşı karşıya olan üye ülkelere daha önceden belirlenmiş olan parite ile uyguladıkları iktisadi politikalarının bağdaşmadığı durumlarda pariteyi değiştirebilme imkanı vermesi sebebiyle ayarlanabilir sabit kur sistemine örnek teşkil etmektedir (Ünsal, 2005, s. 493). Bu uygulama ile ülkelerin para politikaları bir anlamda yabancı para otoritelerine veya

hükümetlere terk etmiş gibi olmalıdır. Kurunu sabitleyen bir ülke, kuru belirlenen düzeyde tutabilmek için para politikasını parasına bağlanmış olduğu ülkedeki para politikasıyla uyumlu duruma getirmek zorundadır. Yabancı sermaye girişleri, dışa açıklık derecesi, dış kredi sağlama kolaylıkları vb. ekonomik faktörler ülke para politikasının ne ölçüde yabancı para politikasına bağlı olacağına göstergeleridir (Seyidoğlu, 2015, s. 797-798).

- ii. Yönlendirilmiş sabit kur sistemi (crawling peg): Bu sistemde hükümet sabitlediği döviz kurunu enflasyon haddi, dış ticaret açığı ve uluslararası rezerv gibi birtakım göstergelere bakarak sıkça değiştirmektedir (Ünsal, 2005, s. 493).

1.2.3.2. Dalgalı Kur Rejiminde Görevleri

Dalgalı döviz kuru sistemi, serbest değişken kur, esnek (flexible) kur veya yüzen (floating) kur sistemi gibi çeşitli ifadelerle belirtilmektedir (Seyidoğlu, 2015, s. 796). Dalgalı döviz kuru sisteminin temeli parasının değerinin tamamen serbest bir şekilde işleyen arz ve talep mekanizmasıyla belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Bu sistemde ülke parasının değeri kamu müdahalesi olmaksızın döviz piyasalarının arz ve talep şartlarına göre günlük olarak belirlenmektedir (Karluk, 2009, s. 546). Diğer bir ifadeyle, kurlar toplam döviz talebi ve toplam döviz arzının eşitlendiği düzeyde oluşmaktadır. Piyasa talebinde veya arzında bir değişme gerçekleşen değişime müteakiben tepkisel olarak kurlarda değişmektedir. Hükümetin piyasa üzerinde herhangi bir müdahalesi bulunmamaktadır (Seyidoğlu, 2015, s. 797). Sisteme göre bir ülkenin merkez bankası bağımsız para politikası izleme hakkına sahiptir; faizleri düşürerek toplam talebi artırabilir, faizleri artırarak toplam talebi azaltabilir (Krugman & Wells, 2013). Dalgalı döviz kuru sisteminde; merkez bankasının döviz piyasasına hiç müdahale etmediği serbest dalgalı döviz kuru (freely floating exchange rate) ve merkez bankasının gerekli gördüğünde döviz alarak veya satarak kura müdahale ettiği yönetilen döviz kuru- kirli döviz kuru sistemi (managed-dirty exchange rate system) olmak üzere iki farklı uygulama görülmektedir.

Dalgalı kur sistemi 1973 ve sonrası dönemde ABD öncülüğünde uygulanmaya başlanmış olup, takip eden yıllarda sabit kur sistemini uygulayan ülkelerde meydana gelen krizlerin de etkisiyle yaygınlaşmıştır (Ünsal, 2005, s. 501). 1974'ten sonra ABD,

Avusturya, Kanada, İtalya, Japonya, İsviçre, İngiltere gibi endüstrileşmiş birçok ülke döviz kurlarını ilan edilen seviyede tutamamış, yanı sıra Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve İsveç ise birbirleriyle olan ticari ilişkilerinde döviz kurunda sabit bir alt ve üst sınırı korumuşlardır. Bu ülkelerin para birimleri dolara karşı birlikte dalgalanmakta, bu durumda döviz kurları kısmen serbest piyasada belirlenmekteydi (Ünsal, 2005, s. 502). Bretton Woods sisteminin yıkılmasından sonra ülkelerin kendileri tarafından seçilen farklı sistem ve uygulamalara yasallık getirmek amacıyla 1976'da Jamaika anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile IMF'nin kuruluş yasasında değişiklik yapılmış, belirli ilkelere uymak kaydıyla ülkelerin dilediği kur sistemini kullanabileceği resmen kabul edilmiştir. Bunun tek şartı üye ülkenin hangi kur rejimini benimsediğini ve bundan sonra yapacağı değişiklikleri Fon'a bildirmesidir. Anlaşma IMF'ye uluslararası parasal sistemin etkin işleyişini sağlamak üzere "gözetleme görevini" yüklemiştir (Seyidoğlu, 2015, s. 833, 866).

Bretton Woods sonrası yeni oluşan bu sistemde, merkez bankaları döviz kurunu ilan etmemekle birlikte, bazen piyasaya müdahale ederek, bazen piyasayı serbest bırakarak döviz kurlarının oluşmasını sağlamaktaydı. Günümüzde hakim döviz kuru sistemi yönetilen dalgalı kur olarak görülmekte, merkez bankaları bu amaç doğrultusunda altın, döviz ve SDR gibi gerektiğinde piyasaya müdahale etmek üzere rezerv tutmaktadır (Parasız & Ekren, 2016). Türkiye IMF'nin önerileri doğrultusunda 2000'de uyguladığı ayarlanabilir sabit döviz kuru sistemini 21 Şubat 2001 krizi sonrasında terk ederek, yönetilen dalgalı döviz kurunu benimsemiştir (Ünsal, 2005, s. 502). Bu uygulamada kur değerinin prensip olarak piyasada oluşması öncelenmektedir. İstikrarsızlık yaratacak kuvvetli dalgalanmalar meydana gelmedikçe kurlara müdahale edilmemesi esas alınmaktadır.

1.2.3.3. Döviz Kuru Sistemlerine Yönelik Eleştiriler ve Görüşler

Sabit döviz kuru ve dalgalı döviz kuru sistemlerinin her ikisinin de hem savunucuları hem de karşıtları bulunmaktadır.

Dalgalı Döviz Kuru Sistemi Lehine Görüşler:

Dalgalı döviz kuru sisteminin savunucularının en önemli söylemleri, bu sistemin üstünlüklerinin ilke olarak serbest piyasa mekanizmasının yararları ile açıklanması temeline dayanmaktadır. Yani, en düşük maliyetle en etkin kaynak dağılımını sağlayacak özellikleri üzerinde durmaktadırlar. Bu sistemin en önemli savunucusu olan Milton Friedman, ekonomik sorunlara karşı piyasa çözümlerinin hükümet kararlarından daha etkili olduğunu, serbest bireysel girişimcilik ve kamu kesimini küçültmenin ekonomik yararlarını savunmaktadır. Sistem lehine görüşler kısaca aşağıda maddeleştirilmiştir (Seyidoğlu, 2015,s. 797-799).

- Dış ödemeler bilançosu dengesinin kendiliğinden sağlanması.
- Resmi bir sabit kur bulunmadığından kuru sürdürmek üzere döviz rezervi tutmaya gerek yoktur. Bu sebeple dış rezervlere olan ihtiyaç en düşük düzeydedir.
- Merkez bankası bağımsız para politikası uygulama imkanına sahiptir.
- Hükümetler iç ekonomik hedeflere yönelik politikalar uygularken, dış ekonomik denge kendiliğinden sağlanacağı için dengenin bozulmasından endişe duymazlar. Böylece hükümetler iç ekonomik politika uygulamalarında bağımsız hareket kabiliyeti kazanmaktadır.
- Sabit kur sistemlerinde ülkeler arasındaki sıkı bağıllık ekonomik istikrarsızlıkları uluslararası alanda kuvvetle yaymakta, ulusal ekonomiler dışarıdan kaynaklanan ekonomik istikrarsızlıklara karşı daha korumasız kalmaktadır. Dalgalı kur sistemi ulusal ekonomiyi dış şoklara karşı korumada daha etkilidir.
- Dalgalı döviz kuru sisteminde, döviz kurlarını belirlemek veya kurda değişiklik yapmak için bürokratik kararlara gerek yoktur. Bu sebeple uygulaması daha sade ve basit bir yöntemdir.
- Dalgalı kur sistemi ulusal paranın gerçek değerini yansıtmaması sebebiyle çeşitli üretim alanlarında mukayeseli üstünlükler teorisine uygun bir ticaret yapısı geliştirilmesine olanak sağlamaktadır.

Dalgalı Döviz Kuru Sistemi Aleyhine Görüşler:

Teorik olarak oldukça cazip olan dalgalı döviz kuru sistemi uygulamacılardan büyük bir destek görememiştir. Sisteme yönetilen eleştiriler aşağıda kısaca belirtilmiştir (Seyidoğlu, 2015, s. 799-804):

- Kurların değişimi konusunda belirsizlik yaratarak ticaret ve yatırımları caydırıcı etki oluşturmaktadır.
- Dalgalı kur sistemi döviz arz ve talebindeki bir değişimin giderek büyüyen dalgalanmalar biçiminde dengeden uzaklaşmasına neden olacağı, döviz piyasalarında esnekliğin düşük olduğu yönünde eleştirilmektedir. Ancak ekonometrik tekniklerdeki gelişmelerden sonra yapılan uygulamalı araştırmalar sayesinde döviz arz – talep esnekliğinin yeterince büyük olduğu tespit edilmiştir.
- Dalgalı döviz kuru sisteminde piyasalar spekülasyona daha fazla maruz kalmaktadır; bu ihtimal sabit döviz kuru sistemine nispetle daha yüksektir.
- Ekonomideki ani gelişmelerden kaynaklı olarak kısa dönem kur değişimlerinde döviz kurunun denge değerine göre şiddetli biçimde yükselmesi durumunda piyasaya müdahale edilmesi ve kurların dengeye yaklaştırılması gerekebilir. Yani dalgalı döviz kuru piyasa mantığını zorlayabilir. Ekonomiye siyasal-bürokratik müdahale için güçlü bir gerekçe yaratabilir.

1.2.4. IMF- Dünya Bankası İş birliği

IMF ve Dünya Bankası (World Bank – WB) 1944 yılında Bretton Woods Anlaşmasıyla kurulan “Bretton Woods” ikizleri olarak adlandırılan uluslararası kuruluşlardır. Kuruluşunu takiben 1946 yılında faaliyete geçen dünya bankası grubu; Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (The International Bank for Reconstruction – IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (The International Development Association – IDA), Uluslararası Finansman Kurumu (The International Finance Corporation – IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (The Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA) olmak üzere beş farklı kurumdan oluşmaktadır (WB, 2017). Tüm bu kuruluşlar üyelik, amaçlar ve yönetim ilişkileri

açısından Dünya Bankası başkanlığında toplanmış olmakla birlikte, kaynak ve hesaplar bakımından birbirinden bağımsızdır (Kaya, 2002, s. 5).

Ana sözleşmeleri gereğince IMF ve Dünya Bankası'nın faaliyet alanları birbirinden farklı olsa da bunlardan birine üye olan ülkenin diğerine de üye olma zorunluluğu vardır. IMF'nin uzmanlaşma alanı uluslararası mali konular iken, Dünya Bankası'nın çalışma alanı az gelişmiş ülkelerin kalkınma sorunları olmuştur. Bu amaçlarla oluşturulan bu iki kuruluşun birleştikleri asıl gaye, üye ülkelerde istikrarlı bir gelişim ve kalkınma sağlamaktır (Seyidoğlu, 2003a, s. 577). Dünya Bankası grubu; savaşın oluşturduğu yıkıntıların düzeltilmesi, kalkınma ve yeniden yapılandırma faaliyetleri, sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarını verimli kullanma ve imkanlarını geliştirme konusunda özendirme, uluslararası ticareti geliştirmek ve ödemeler dengesi istikrarı için uluslararası yatırımları özendirme, özel yabancı yatırımlara garanti verme, katılımında bulunma yoluyla kredilere destek verme faaliyetlerini yürütmek üzere kurulmuştur (Eğilmez, 1996, s. 64). Günümüzde ise, çalışmalarına yoksulluğu azaltılmasına odaklanacak şekilde yön vermektedir (Kaya, 2002, s. 7).

Bilindiği üzere IMF, uluslararası parasal iş birliği teşvik ederek ülkelerin güçlü ekonomiler kurmasına ve sürdürmesine yardımcı olmak için politika tavsiyeleri ve kapasite geliştirme desteği sağlar. Aynı zamanda uluslararası ödemeler dengesini sağlamak üzere politika programları tasarlamaya ve çoğunluğunu üyelerin sağladığı kota katkılarından finanse edilmek suretiyle kısa ve uzun vadeli krediler geliştirmektedir. IMF'ye tanımlanan bu görevlerin yanı sıra Dünya Bankası ise; genellikle uzun vadeli yardımlar yapmakta olup, yardımları ise hem üye ülke katkılarıyla hem de tahvil ihracı yoluyla finanse etmektedir. WB ülkelerde belirli sektörleri iyileştirmek ve belirli projeleri (okul ve sağlık merkezleri kurmak, su ve elektrik sağlamak, hastalıkla mücadele etmek, çevreyi korumak vb.) gerçekleştirmek üzere teknik ve mali destek sağlamaktadır (IMF, 2017j).

IMF ve WB üye ülkelere yardımcı olmak ve birlikte çeşitli girişimlerde bulunmak üzere birçok düzeyde iş birliği yapmaktadır. 1989'da ortak sorumluluk

alanlarında etkili bir iş birliği sağlamak için, işbirliği koşullarını bir anlaşma ile düzenlemişlerdir. IMF ve Dünya Bankası yıllık düzenli olarak yapılan Governörler Kurulu toplantılarında ülkelerinin uluslararası ekonomi ve finans alanındaki güncel meseleleri hakkında görüş alışverişinde bulunarak, ilgili konularda nasıl bir adım atılacağını ve kuruluşlar için öncelikleri belirlemektedirler. Bretton Woods ikileri ayrıca, kritik kalkınma konularında ve düşük gelirlili ülkelerde ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi için gerekli finansal kaynaklar konusunda iki kuruma danışmanlık yapmak üzere 1974 yılında kurulan Kalkınma Komitesi'nin (Development Committee) bir parçası olarak da toplantılarda bir araya gelmektedirler. 2007 yılında Banka ve Fon arasında iki kurumun birlikte çalışma şeklini daha da artırmak için Dünya Bankası-IMF İşbirliği Ortak Yönetim Eylem Planı (Joint Management Action Plan on World Bank-IMF Collaboration – JMAP) oluşturulmuştur (IMF, 2017j).

1.2.5. IMF'nin Ticaret Entegrasyon Mekanizması (TIM)

IMF'nin Ticaret Entegrasyon Mekanizması'nı tanıttığı yazısına göre (Trade Integration Mechanism – TIM), üye ülkelere diğer ülkelerin uyguladığı ticari liberalizasyon tedbirlerinden kaynaklanabilecek ödemeler dengesi eksikliklerini karşılamaya yardımcı olmak üzere 2004 yılının Nisan ayında oluşturulmuştur. TIM özel bir kredi olmamakla birlikte, mevcut IMF kredilendirme olanakları altında kaynakları daha öngörülebilir bir şekilde sunmak üzere tasarlanmış bir politikadır. Diğer bir ifadeyle ticaretle ilgili düzenlemelerden kaynaklanan ödemeler dengesi güçlükleri için halihazırda mali destek sağlayan mevcut kredi kolaylıkları altında olan kaynakların öngörülebilirliğini artırmak için tasarlanmış bir politikadır. TIM özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok taraflı serbestleşmenin bir sonucu olarak ödemeler dengesinin finansmanı ile ilgili endişeleri hafifletmeyi amaçlamaktadır. Bir üye ülke, mal ve hizmetler ticareti kapsamında açık pazarlara erişimde diğer ülkeler tarafından uygulanan tedbirler sonucu net bir ödemeler dengesi düşüşü beklerse TIM kapsamında değerlendirme talep edebilir (IMF, 2017i). Şu ana kadar üç üye ülke (Bangladeş, Dominik Cumhuriyeti ve Madagaskar Cumhuriyeti) TIM uyarınca destek talep etmiş bulunmaktadır (IMF, 2017i).

Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) Doha Kalkınma Gündemi gibi çok taraflı ticaret liberalizasyonu bazı kısa vadeli ödemeler dengesi sorunları (bir ülkenin ihracat pazarlarında rekabet şartlarını düzenleyici baskılar nedeniyle ihracat gelirlerinin düşmesi) yaratabilmektedir. Bununla birlikte, fon araştırmaları çoğu ülke için bu ödemeler dengesi eksikliklerinin muhtemel etkisinin geniş olmadığını ve daha açık bir ticaretin pozitif etkisiyle aşıldığını göstermektedir. IMF tek taraflı ya da çok taraflı ticaret müzakereleri yoluyla gerçekleştirilen ayırım gözetmeyen ticaret reformlarını teşvik etmektedir. Ayrıca ticaret liberalizasyonu için Geliştirilmiş Entegrasyon Çerçevesi (Enhanced Integrated Framework – EIF) ve “Ticarette Yardım (Aid for Trade)” ile teknik destek sağlar (IMF, 2017i).

1.3.IMF'İN KOTALARI

IMF'ye üye olmak isteyen her ülke için başlangıçta bir kota belirlenir. Bu kota üye ülkenin Fon'a ödemiş olduğu sermaye taahhütleridir. Üye ülkelerin Fon'la yapacağı mali işlemler, fondan kullanabileceği kredi miktarları ve Fon'un yönetiminde ki söz hakları kotaları ile orantılıdır (Eğilmez, 1996, s. 27). Kotalar, üye ülkenin milli gelir, altın ve döviz rezervlerindeki büyüklük, dış ticaret ve sermaye işlemlerinin hacmi gibi ekonomik ve mali göstergelere göre belirlenmektedir. Mevcut kotalar beşer yıllık ara ile yapılan “Genel Kota Artırımı Toplantısı”nda değerlendirilmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 563). 2017 yılı itibariyle IMF kotalarının toplamı 475 milyar SDR, yani yaklaşık 645 milyar USD değerindedir. (IMF, 2017g)

Üyelik katkısı; Üye ülkelerin fona yapacağı mali katkıların bir göstergesi olarak, ülkenin üyelik aşamasında bir kota belirlenmektedir. Üye ülkeler belirlenen kotalarının %25'i kadar “rezerv tranşı” adı verilen uluslararası rezerv paralarla (SDR vb.), %75'i kadar kendi ulusal paraları ile katkıda bulunmak durumundadırlar. Bu sebeptendir ki IMF bütçesinde çeşitli uluslararası paraların toplandığı bir havuz konumundadır. Yanı sıra üye ülkenin IMF yönetimindeki oy ağırlığı onun kotasına bağlıdır. IMF 'nin temel politikalarının belirlenmesinde oy çoğunluğunun gerekliliği (kota artışı, yeni SDR yaratılması, fon'un altın satışı vb.) ve Fon'un yönetim kurulundaki temsilinde etkili olması sebebiyle oy ağırlığına sahip olmanın büyük önemi vardır (Seyidoğlu, 2003a, s. 564)

IMF'nin yeterli finansal kaynağa sahip olmasını sağlamak amacıyla gerekli görüldüğünde kota artırımına gidilebilir. Belirli aralıklarla yapılan 'Genel Kota Artırımı Toplantısı' ile kota miktarları değerlendirilir. Kota artırımını için Guvernörler Kurulu'nun %85 oy ağırlığı gerekmektedir. IMF'nin yönetiminde üye her ülkenin 750 sabit oyun yanı sıra, her 100.000 SDR'lik kotası için bir oy hakkı bulunmaktadır. Bu rakam Nisan 2008 tarihinde büyük ölçekli kota ve temsil reformu ile Guvernörler Kurulu tarafından alınan kararla belirlenmiştir (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 151). Bu sebeple IMF'ye üye ülkeler içerisinde en yüksek kotaya sahip ülkenin IMF'nin yönetiminde önemli bir söz hakkı bulunmaktadır. Tablo 4'te IMF yönetiminde toplam kotaların %17'sine sahip olarak en yüksek söz hakkının ABD olduğu görülmektedir.

Tablo 4 Kota ve Oy Miktarları (İlk 10 Ülke ve TR)

ÜYELER	KOTA		OY	
	SDR (MİLYON)	TOPLAM PAY (%)	SAYI	TOPLAM PAY (%)
ABD	82,994.2	17.46	831,407	16.52
JAPONYA	30,820.5	6.48	309,670	6.15
ÇİN	30,482.9	6.41	306,294	6.09
ALMANYA	26,634.4	5.60	267,809	5.32
FRANSA	20,155.1	4.24	203,016	4.03
BİRLEŞİK KRALLIK	20,155.1	4.24	203,016	4.03
İTALYA	15,070.0	3.17	152,165	3.02
HİNDİSTAN	13,114.4	2.76	132,609	2.64
RUSYA	12,903.7	2.71	130,502	2.59
BREZİLYA	11,042.0	2.32	111,885	2.22
TÜRKİYE	4,658.6	0.98	48,051	0.95

Kaynak: IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors Last Update: 2.8.2017.

Kotadaki payı bir yana IMF kararlarında ABD'nin veto hakkı bulunmaktadır. Bu durum, IMF'yi küresel finansal düzenleyici olmanın ötesinde bir konuma taşımakta, ABD çıkarlarının küresel düzenleyicisi olma rolünü ortaya koymaktadır. Daha fazlasını ifade etmek gerekirse, IMF'de G7 çıkarlarına aykırı bir karar alınması mümkün değildir. Nitekim gelişmiş ülkelerin IMF'deki oy hakkı %55,3'tür.

Kotalar ayrıca üye ülkelerin; oy gücü üzerinde etkili olduğu gibi aynı zamanda ülkelerin IMF'den yararlanabileceği mali imkanlarında belirleyicisidir. Üye ülkelere tahsis edilecek SDR miktarı da ülkelerin kotalarına göre belirlenmektedir (Eğilmez, 1996, s. 27).

SDR 1970 yılında IMF'nin mevcut rezervlerine ek olarak uluslararası likidite ihtiyacını karşılamak üzere oluşturulmuştur. Yeni çıkarılan SDR'ler üye ülkeler arasında kota miktarlarıyla orantılı olarak paylaştırılmaktadır (Seyidoğlu, 2003a, s. 571).

1.4.IMF'NİN KREDİ İMKANLARI

IMF'nin asli sorumluluğu ödemeler dengesi problemi yaşayan ya da yaşaması muhtemel olan üye ülkelere kredi sağlamaktır. Bu krediler, ülkelerin uluslararası rezervleri yeniden inşa etmelerine, para birimlerini istikrara kavuşturmalarına, ithalat ödemelerine devam etmelerine, güçlü bir ekonomik büyüme için ekonomik koşulları iyileştirmelerine yardım etmektedir. Kalkınma bankalarının aksine IMF kredileri belirli projeler için verilmektedir (IMF, 2017e). IMF kredilerinin yatırım amacıyla kullanılması yasaklanmış olup, kredi kullanmak isteyen ülkelerin IMF'ye "Niyet Mektubu"yla başvurmaları gerekmektedir (Keleş, 2012).

IMF kredileri genelde kısa süreli krediler olmakla birlikte, büyümeye yönelik makro ekonomik politikaların uygulandığı durumlarda orta vadeli kredi yardımı yapılmaktadır. Üye ülkeler çeşitli hesaplar içinde farklı koşullar altında bu kredilerden yararlanma imkanı bulmaktadırlar (Seyidoğlu, 2003a, s. 566). Oluşturulan krediler zaman içerisinde üye ülkelerin ihtiyaçlarına ve küresel ekonomik koşulların getirisine göre şekillenmiştir. Kuruluşundan itibaren IMF'nin kullanmış olduğu başlıca kredi

araçları (Stand By Düzenlemeleri, Acil Finansman Mekanizması, Dışsal Şok Kolaylığı 2008’de güncellenmiştir) tablo 5’de sıralanmıştır. (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 145).

Tablo 5 IMF’nin Başlıca Kredi Araçları

1952*	Stand By Düzenlemeleri
1974	Genişletilmiş Fon Kolaylığı
1986	Yapısal Uyum Kolaylığı
1987	Genişletilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı
1995*	Acil Finansman Mekanizması
1996	Yüksek Borçlu Fakir Ülkeler İnisiyatifi
1999	Yoksulluğu Azaltma ve Büyüme Kolaylığı
2005	Çok Taraflı Borç Yardımı İnisiyatifi
2005*	Dışsal Şok Kolaylığı
2008	Kısa Vadeli Likidite Desteği
2009	Esnek Kredi Hattı İmkamı

Kaynak: Hayaloğlu, P., & Artan, S. (2011). Küresel Ekonomik Krizle Mücadelede IMF'nin Değişen Rolü. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Yıl:3 Sayı:6 s.145

1.4.1. Fon’un Kredi Mekanizması

Bir ülke ileriye dönük rezerv tamponlarını korurken, muhtemel bir ödemeler dengesi ihtiyacı olduğunda net uluslararası ödemelerini (örneğin, ithalat, dış borç kefareti) karşılamak için yeterli finansman imkanına sahip değilse IMF’den mali yardım talebinde bulunabilmektedir. Krediler üye ülkenin talebi üzerine, kullanılan kredilendirme aracına bağlı olarak ülkenin uygulamayı kabul edeceği ekonomik politikalar ve önlemlerin belirtildiği bir borç verme düzenlemesi kapsamında verilmektedir. (IMF, 2017e). Kredi kullanmak isteyen ülkelerin kabul etmek zorunda oldukları düzenleme ile belirlenen bu IMF direktifleri “Şartlılık İlkesi” olarak adlandırılmaktadır (Keleş, 2012). Hazırlanan ayrıntılı ekonomik politika programının belirtildiği “Mutabakat Anlaşması (Memorandum of Understanding)” ve “Niyet Mektubu” Fon Yönetim Kurulu’nun (Fund’s Executive Board) onayına sunulmaktadır. Fon’un onayından sonra kaynaklar aşamalı taksitler halinde aktarılmaktadır ancak bazı durumlarda güçlü performans gösteren ülkelere IMF

kaynaklarına bir defalık açık erişim sağlanmaktadır (IMF, 2017e).

IMF kredi mekanizması geleneksel borçlandırma işlemlerinden farklı olarak yürütülmektedir. IMF'den kredi kullanacak üye ülkenin borçlanması, ülke ulusal parasının, Fon'dan sağlanan diğer bir ülke parasıyla ya da SDR ile “değiştirilmesi” şeklinde gerçekleştirilmektedir. Diğer bir deyişle borçlandırma faaliyetlerine taraf ülke kendi ulusal parasının karşılığında Fon'un kabul ettiği bir yabancı para veya SDR satın almaktadır. Üye ülke ile Fon arasında yapılan borçlandırma anlaşması gereğince, üye ülke belirlenen süre içerisinde krediyi ödemeyi yani ulusal parasını “geri alma”yı taahhüt etmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 571).

1.4.2.Fon Üzerindeki Normal Çekme Hakları

IMF üye ülkelerin sorunlarını gidermek üzere kredi verirken dünya ekonomisindeki konjoktüre bağlı olarak çeşitli borç verme araçları kullanmaktadır (Keleş, 2012). Üye ülkeler finansman ihtiyaçlarına göre farklılık gösteren farklı hesap veya kaynaklar üzerinden IMF'den kredi almaktadırlar. Fon üzerindeki normal çekme hakları (Genel Kaynaklar Hesabı) ile ilgili faaliyetler alt başlıklarda açıklanmaktadır.

1.4.2.1.Rezerv Dilimi Pozisyonu

Üye ülkeler önemli boyutlarda olmayan ödemeler dengesi sorunları ile karşılaştıklarında IMF'den kullanabilecekleri ilk kaynak rezerv dilimi pozisyonudur. Üye ülkenin IMF'deki mevcut parası kotasına eşit, kotasından fazla veya kotasından eksik olabilmektedir. Rezerv dilimi pozisyonu üye ülkenin kendi rezervleri arasında sayıldığından, üye ülkenin fonda bulunan ulusal parasının kotasından daha yüksek olduğu durumlarda hiçbir koşula bağlı olmadan kullanılabilinmektedir (Öztürk İ. , 2009).

1.4.2.2.Kredi Dilimlerinden Borçlandırma ve Destekleme Anlaşmaları

Kredi dilimlerinden (traşlarından) borçlandırma ve destekleme anlaşmaları, Stand-by Arrangement (SBA) veya hazırda bulunma anlaşması olarak da adlandırılmaktadır. Bu çerçevede kredi hakları dört dilime (traş) ayrılmış olup, her

traş üye ülke kotasının %25'ine eşitlenmiştir. Buna göre IMF'den kredi almak isteyen üye ülke, Fon'un kredi mekanizmasında açıklandığı üzere ulusal parasın karşılığında yabancı bir ülke parası veya SDR "satın alma" işlemi gerçekleştirmektedir. İlk %25'lik dilim olan birinci kredi traş çerçevesinde yapılacak anlaşmalarda "şartlılık ilkesi" yani performans kriteri aranmamaktadır (Seyidoğlu, 2003a, s. 568). Birinci kredi traş borçlanmaları kapsamında yapılan anlaşmalarda kısa süreli yardım amacına uygun olarak anlaşma süresi 12-24 ay arasında belirlenmekte, geri ödemenin beş yıl içerisinde tamamlanması beklenmektedir (IMF, 2017e). İkinci, üçüncü ve dördüncü "yüksek kredi traşları" ndan yapılacak borçlandırma faaliyetlerinde ise ülkenin bir istikrar programı hazırlayıp yürürlüğe koyması beklenmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 569).

1.2.3.2. Genişletilmiş Fon Kolaylığı (Extended Fund Facility – EFF)

Genişletilmiş fon kolaylığı orta ve uzun vadeli ödemeler dengesi problemlerine çözüm sağlamak amacıyla normal şartlar altında üç yıllık, üç yıllık dönemin ötesine geçmesi gereken durumlarda maksimum dört yıla kadar verilen kredi türüdür. Geri ödemesinin 4,5 – 10 yıl arasında yapılması beklenmektedir (IMF, 2017e).

1.2.3.3. Esnek Kredi Hattı (Flexible Credit Line – FCL)

Küresel krizin dünyada hızla yayılmasıyla birlikte IMF üye ülkelere yönelik yeni bir kredi imkanı olarak Kısa Vadeli Likidite Desteği'ni (Short-Term Liquidity Facility – SLF) oluşturmuştur. Buna göre IMF ülkelere, 3ay geri ödeme vadesi ile üye ülke kotasının beş katına kadar olmak üzere 12 aylık süre içerisinde en fazla 3 defa kullanılacak kredi imkanı sağlamaktadır. Bu kredi imkanının temel amacı, gelişmekte olan ülkelere krizle durumunda karşılaşacakları geçici döviz likiditesi sorunlarına karşı destek olmaktır. Ancak önemli bir amaçla oluşturulmuş olmasına karşın, program kısa vadeli ve ödeme süresinin kısa oluşu sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Aksaklıkları dolayısıyla hiçbir ülke tarafından kullanılmamış olması sebebiyle küresel kriz şartlarına uymadığı anlaşılmıştır. SLF'nin geliştirilmesiyle Esnek kredi hattı adı altında yeni bir kredi imkanı oluşturulmuştur (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 147).

FCL genellikle likidite temeli güçlü ve politikaların uygulamasında başarılı ülkelere tahsis edilmiştir. Yeterlilik kriterlerini yerine getiren üye ülkenin talebi üzerine hazırlanan FCL, tek seferlik önden ödeme temelinde 6 ay ile 1 yıl içinde kullanılabilir olup, SBA kapsamında olduğu gibi belirli bir politik anlaşma uygulamasına dayanmayan, geri ödemeleri ise SBA ile aynı sisteme dayanan bir kredi türüdür (IMF, 2017e).

FCL kapsamında kredi kullanan ilk ülkeler Meksika, Polonya ve Kolombiya'dır. Meksika kendisi için hazırlanan ilk anlaşmayı Nisan 2009 geri çevirmiş daha sonra Mart 2010'da IMF nezdinde hazırlanan yeni bir anlaşmayı imzalamıştır (Keleş, 2012). FCL ile IMF'nin önceki kredilerinden farklı olarak ülkelere "tedbir amaçlı" kredi kullanma imkanı sağlanmıştır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 147).

1.2.3.4. İhtiyati ve Likidite Hattı (Precautionary and Liquidity Line – PLL)

İhtiyati ve Likidite hattı süresi altı aydan bir veya iki yıla kadar geçerli olan, SBA'lar gibi politik bir anlaşma şartı kapsamında olmaksızın düzenlenen bir kredi türüdür. FCL ile benzer niteliktedir, ancak daha düşük düzey ekonomik zayıflıkları gidermek üzere hazırlanmıştır (IMF, 2017). Bölgesel veya küresel ekonomik ve finansal krizlerden etkilenen, potansiyel ödemeler dengesi ihtiyacı içerisinde bulunan, FCL için uygun kriterleri yerine getiremeyen ülkelerin yararlanması için oluşturulmuştur. (Söyler, 2013). PLL kapsamında verilen kredilerin geri ödemeleri SBA'lar ile aynı sisteme dayanmaktadır. Altı aya kadar hazırlanan PLL kredileri çerçevesinde üye ülke kotasının %125'i kadar, istisnai durumlarda (dışsal kaynaklı bölgesel veya küresel stresin artması sebebiyle oluşan ödemeler dengesi ihtiyacını karşılamak üzere) ise kota miktarının %250'si kadar yardım alabilmektedir. Bir ila iki yıllık PLL düzenlemeleri, kotaların %250'si oranında yıllık erişim sınırına tabi olup, kümülatif toplamda kotaların %500'ü kapsamına tabidir (IMF, 2017e).

1.4.3.Özel Kredi Kaynakları

1.4.3.1.Telafi Edici Finansman Hesabı (Compensatory and Contingent Financing Facility- CCFF)

Telefi Edici Finansman Hesabı kısa süreli ve ülke denetimi dışında gelişen, ödemeler bilançosunu olumsuz etkileyen gelişmelere yönelik oluşturulmuştur. Kredi geri ödemeleri üç ile beş yıl arasında değişmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 569). İhracat gelirleri ile hizmet kazançlarındaki ani düşüşler ve ithalat maliyetlerindeki aşırı artışlara yönelik yardımlar bu hesaptan karşılanmaktadır. (Öztürk İ. , 2009). CCFF “kredi çerçevesi reformu” kapsamında seyrek kullanıldığı gerekçesiyle kaldırılmıştır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 149).

1.4.3.2.Tampon Stok Finansman Hesabı (Buffer Stock Financing Facility- BSFF)

Tampon Stok Finansman Hesabı mal fiyatlarında istikrarı sağlamak amacıyla tampon stok anlaşması yapan ülkelere destek olmak üzere geliştirilmiştir (Öztürk İ. , 2009). 1969 yılında Uluslararası Kalay anlaşması üyelerine finansman sağlamak üzere kurulmuş olup, dünya kalay fiyatları belirli bir minimum seviyenin altına düştüğünde, programı yürüten kuruluşun piyasadan kalay satın alması esasında uygulamaya geçmiştir. Daha sonra 1979 yılında Uluslararası Doğal Kauçuk anlaşması ve Uluslararası Şeker Anlaşması kapsamında ülkeler bu kaynaktan faydalanmış olup, 1983'ten sonra hiçbir ülke tarafından bu hesap kullanılmamıştır (Seyidoğlu, 2003a, s. 570).

1.4.3.2.Ek Rezerv İmkamı (Supplementary Reserve Facility – SRF)

Piyasalarda oluşan ani bir güven kaybının yarattığı geniş kapsamlı, kısa dönemli dış finansman sorunlarının neden olacağı ödemeler dengesi sorunlarına ilişkin oluşturulmuştur. Geri ödeme süresi 2,5 yıl olup, %3 ile 5 arasında ek faiz yükü taşımaktadır (Öztürk İ. , 2009). IMF'nin “kredi çerçevesi reformu” kapsamında seyrek kullanıldığı veya hiç kullanılmadığı gerekçesiyle kaldırdığı kredi imkanlarından birisi de ek rezerv imkanıdır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 149).

1.4.4. Az Gelişmiş Ülkelere Özel Kaynaklar

1.4.4.1.Yapısal Uyum Kolaylığı (Structural Adjustment Facility – SAF)

Yapısal Uyum Kolaylığı 1986 yılında kronik ödemeler dengesi sorunlarıyla yüzleşen az gelişmiş ülkelere orta vadeli imtiyazlar sağlamak üzere oluşturulmuştur (Keleş, 2012). Bu kapsamda kredi kullanmak isteyen üye ülke IMF ve Dünya Bankası ile iş birliği yapmakla yükümlü olup, üç yıllık orta vadeli bir genel plan ile birlikte ayrıntılı yıllık programlar hazırlamak zorundadır. Yıllık programlara, yıllık %0.5 faiz ve 5-10 yıl arasında değişen geri ödeme süresi dahilinde aşamalı olarak destek verilmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 570).

1.4.4.1.1. Genişletilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı (Encanced Structural Adjustment Facility – ESAF)

1987 yılında SAF'ın geliştirilmesiyle düşük gelirli ülkeler için Genişletilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı oluşturulmuştur (Söyler, 2013). SAF'tan farklı olarak çok düşük faizli ve uzun vadeli kredilerden oluşmaktadır (Keleş, 2012).Daha sonra 1999 yılında adı Yoksulluğu Azaltma ve Büyüme Hesabı (Poverty Reduction and Growth Facility – PRGF) olarak değiştirilen bu kredinin asıl amacı az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya yönelik krediler vermektir (Seyidoğlu, 2003a, s. 570). PRFG'nin amacı verilen kredilerle düşük gelirli ülkelerde yoksulluğu azaltmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 146).

1.4.4.1.2. Dışsal Şok Kolaylığı (Exogenous Shock Facility – ESF)

Dışsal Şok Kolaylığı 2005 yılında PRGF'nin içinde oluşturulmuştur. Bu kolaylığın amacı; devletin kontrolü dışında gerçekleşen gıda ve petrol fiyatlarındaki değişimler, doğal afetler ve anlaşmazlıklar gibi dışsal şoklara maruz kalan düşük gelirli ülkelere yönelik politika ve finansal yardım desteği sağlamaktır. Küresel ekonomik krizle birlikte 2008 yılında, hızlı erişim ve yüksek erişim olmak üzere iki bileşen kapsamında güncellenmiştir. Hızlı erişim bileşeni ile üye ülke her bir dışsal şok için kotasının %50'sine kadar kaynağı en hızlı şekilde kullanabilmektedir. Yüksek

erişim bileşeni ile kotasının %150'sine kadar kaynağa erişme imkanı sağlanmaktadır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 149).

1.4.4.2.Acil Finansman Mekanizması (The Rapid Credit Facility – RCF)

Acil Finansman Hesabı küreselleşme sonucu oluşan krizlerin diğer ülkelere yayılmasını önlemek için oluşturulmuştur (Keleş, Finansal Krizlerde IMF Politikalarının Rolü ve IMF'de Reform Hareketleri, 2012). Bu kredi kapsamında, düşük gelirli ülkelerin acil ödemeler dengesi gereksinimini karşılamak üzere mali yardım sağlanmaktadır. Uygulamada çeşitli esneklikler sağlanmakla birlikte güncel şartlarda, sıfır faiz oranında beş yıllık bir ödemesiz süreye ilave olarak geri ödemelerde on yıllık vade imkanı sağlanmaktadır (IMF, 2017e). RCF standart stand by kredilerindeki işlem sürecini basitleştirerek, kriz durumunda ülkelerin IMF kaynaklarından daha kolay faydalanmasını sağlamaktadır. İlk kez 1997 Asya krizi sırasında Filipinler, Tayland Endonezya ve Kore'de, 2001 yılında ise Türkiye'de kullanılmıştır (Eğilmez, 2008a). 2008 yılında yapılan güncelleme ile kredilerin hızla onaylanmasına ve ülkelerin kısa sürede krediyi kullanmasına imkan sağlanmıştır. Küresel krizden sonra bu imkandan faydalanan ülkeler ise: Gürcistan, Macaristan, Letonya, Ukrayna, İzlanda ve Pakistan'dır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 149).

1.4.4.3.Yüksek Borçlu Fakir Ülkeler İnisyatifi (Heavily Indebted Poor Countries – HIPC)

Yüksek Borçlu Fakir Ülkeler İnisyatifi 1996 yılında IMF ve Dünya Bankası ortaklığında geliştirilmiştir. Bu kapsamda dünyadaki fakirliği azaltmak amacıyla yüksek borcu olan fakir ülkelere yönelik kredi imkanı sağlanmaktadır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 146).

1.5.ÖZEL ÇEKME HAKLARI (Special Drawing Rights – SDR)

Özel Çekme Hakları, IMF tarafından 1969 yılında, bir uluslararası rezerv varlığı olarak üye ülkelerin resmi rezervlerini tamamlamak üzere oluşturulmuştur. Bretton Woods sabit döviz kuru sisteminde temel iki varlık olarak kullanılan altın-varlık (assets – gold) ve ABD doları uluslararası ticaretin gerçekleştirdiği dünya

ticaretinin ve finansal akışın genişlemesini desteklemek için yetersiz kalmaktaydı. Bu nedenle, IMF kendi himayesinde yeni bir uluslararası rezerv varlık yaratma kararı almıştır. SDR'nin oluşturulmasından birkaç yıl sonra sabit kur sisteminin çökmüş ve dalgalı döviz kuru rejimi uygulaması başlamıştır. SDR tamamlayıcı rezerv varlık rolüne ek olarak, IMF ve bazı diğer uluslararası kuruluşların hesap birimi olarak kullanılmaktadır (IMF, 2017a).

IMF nezdinde normal çekme haklarından farklı olarak, ayrı bir dış rezerv sağlamak üzere oluşturulmuş olan SDR programına katılım zorunlu olmayıp, üye ülkelerin isteğine bırakılmıştır. Katılım konusunda sağlanan serbestliğe rağmen, uygulamada tüm ülkelerin programa katıldığı görülmüştür (Seyidoğlu, 2003a, s. 571). Üye ülkeler, para birimlerini SDR karşılığında iki şekilde değerlendirebilmektedirler. Bunlardan ilki üyeler arasında düzenlenen gönüllü değişimler, ikincisi ise IMF kararıyla zayıf dış pozisyona sahip üyelerden SDR satın almak için güçlü dış pozisyona sahip üyelerin belirlenmesi şeklindedir (IMF, 2017a). SDR, bir hükümetin değerinin merkez bankasından, onun ulusal parasını çekmesine imkan vermektedir. Örneğin bir ülke dolar rezervi ihtiyacı söz konusu olduğunda, sahip olduğu mevcut SDR'leri Amerikan Merkez Bankasına devredebilmektedir. SDR'leri devralan Federal Merkez Bank ise o ülkeye SDR karşılığı olan dolar tutarında ödeme yapmaktadır. SDR fiziki varlığı olmayan ve ancak bir hesaptan değerine aktarılan bir para ve/veya hesap birimidir (Seyidoğlu, 2003a, s. 572).

IMF nezdinde sağlanan normal çekme haklarında farklı olarak SDR'ler üye ülkelere kurumdan bir kaynak ya da fon sağlama hakkı vermemekle birlikte, değer üye ülkelerin ulusal paralarından temin etme imkanı vermektedir. Normal IMF kredilerinden farklı olarak SDR'nin geri ödeme zorunluluğu olmayıp, ulusal para devrine taraf ülkeler arasında bir faiz ilişkisi doğurur. SDR'sini devreden ülkeler, IMF kanalıyla kabul eden ülkelere net bir faiz ödemektedirler. Kendilerine SDR devredilen ülkeler bakımından tek şart; bu ülkelerin toplam miktar tahsislerinin %300'üne ulaşincaya kadar SDR kabul etmek zorunda olmalarıdır. Daha fazla miktarda SDR devrinin kabulü ise ülkelerin isteği doğrultusunda belirlenmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 573).

1970’de ilk kez kullanılmaya başlanan SDR programında; SDR 0,88867 gram saf altında ifade edilerek altın paritesine bağlanmış, 1SDR = 1 USD olarak belirlenmiştir. 1974’de Dalgalı döviz kuru sistemine geçildiğinde ise SDR’nin değeri “para sepeti” yöntemine göre belirlenmeye başlanmıştır (Seyidoğlu, 2003a, s. 573). SDR’nin değeri; Amerikan Doları USD, Euro (EUR), Çin Renminbi (RMB), Japon Yeni ve İngiliz Pound’u olmak üzere beş para biriminden oluşan bir sepetle dayanmaktadır. Sepeti oluşturan para birimleri beş yılda bir IMF Yürütme Kurulu tarafından gözden geçirilerek düzenlenmektedir. Kasım 2015’de gerçekleştirilen son güncelleme ile sepete bir diğer para birimi olarak 1 Ekim 2016’dan itibaren kullanılmak üzere Çin Renminbi eklenmiştir (IMF, 2017a). Kurul, her bir para biriminin sepetteki ağırlığını ise; Amerikan doları için %41.73, Euro için %30.93, Çin Yuanu için %10.92, Japon Yeni için %8.33 ve İngiliz sterlini için %8.09 olarak belirlemiştir. Kurulda ayrıca SDR değerinin her bir döviz için karşıladığı tutarlar tespit edilmiş, Tablo 6’da belirtilmiştir (IMF, 2017d).

Tablo 6 SDR’nin Döviz Karşılığı

Amerikan Doları	0.58252
Euro	0.38671
Çin Yuanı	1.0174
Japon Yeni	11.900
İngiliz Poundu	0.85946

Kaynak: IMF Launches New SDR Basket Including Chinese Renminbi, Determines New Currency Amounts. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/en/News/Articles/2016/09/30/AM16-PR16440-IMF-Launches-New-SDR-Basket-Including-Chinese-Renminbi>

SDR bir döviz veya altın karşılığına gerek olmadan, karşılıksız olarak çıkarılan bir rezerv aracıdır. Oluşturulduktan sonra sistemde sonsuz olarak varlığını sürdürmektedir (Seyidoğlu, 2003a, s. 570). Mart 2016 itibariyle 204.1 milyar SDR (yaklaşık 285 milyar USD) oluşturulmuş ve üye ülkelere dağıtılmıştır. İlk parti SDR 1970-1972 arası dönemde toplam 9.3 milyar dolar tutarında, ikinci parti SDR 1979-1981 yılların arasında 12.1 milyar dolar tutarında, üçüncü parti SDR ise, 28 Ağustos 2009’da 161.2 milyar dolar tutarında oluşturulmuştur. 2009 yılı genel ve özel SDR

tahsisatı toplam kümülatif SDR tahsisatlarını 204,1 milyar SDR'ye yükselmiştir (IMF, 2017a). Yeni oluşturulan SDR'ler IMF üyesi ülkeler arasında sahip oldukları kotaları oranında paylaştırılmaktadır.

Ayrıca Genel Kaynaklar Hesabı'nın finansmanında kullanılan SDR'ler dört farklı yolla elde edilmektedir (Söyler, 2013):

- GRA kapsamında yapılan kullanımlar sonucu elde edilen faiz ve ücretler,
- SDR cinsinden Fon'a yapılan geri ödemeler,
- SDR üyelik aidatları,
- Kota artışları sonucu rezerv dilim pozisyonundaki artışların SDR cinsinden ödenmesi.

1.6.IMF KREDİLERİNİN KAYNAĞI

IMF üye ülkelerin kredi taleplerini karşılayabilmek için “Genel Kaynaklar Hesabı” ve “Düşük Gelirli Ülkelerin Finansmanı için Kullanılan Güvence Fonları” olmak üzere iki ana kaynaktan finansman sağlamaktadır (Söyler, 2013).

1.6.1.Genel Kaynaklar Hesabı

Genel Kaynaklar Hesabı'nın (General Reserces Account – GRA) finanse edildiği unsurlar üç grupta belirtilmektedir (Söyler, 2013):

- Finansal İşlemler Planı'nda (Financial Transaction Plan – FTP) yer alan ülkelerin kotaları,
- IMF'nin yürüttüğü çeşitli finansal işlemlerden elde edilen Özel Çekme Hakları (SDR),
- Borçlanma yoluyla elde edilen kaynaklar.

1.6.1.1.Borçlanma Yoluyla Elde Edilen Kaynaklar

IMF'nin kotalardan sonra ikinci önemli kaynağı borçlanmalardır. Kotaların her beş yılda bir artırılması sebebiyle zaman zaman yetersizlik gösterdiği görülmektedir (Söyler, 2013).Bu gibi durumlarda IMF finansal kaynaklarını geçici olarak desteklemek amacıyla borçlanma gerçekleştirebilmektedir. Fon'un ödemeler dengesi

güçlü pozisyondaki ülkelerden borçlanabilmesini sağlayacak çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir (Seyidoğlu, 2003a).

1.6.1.2 Borçlanma Amaçlı Genel Düzenlemeler (General Agreements to Borrow – GAB)

Borçlanma amaçlı genel düzenlemeler 1962 yılında IMF ile G10 ülkeleri (Amerika, Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere, İtalya, Kanada, Hollanda, Belçika, İsveç) arasında yapılmıştır (Seyidoğlu, 2003a). GAB kaynaklarının kullanılması yalnızca, NAB kaynaklarına yönelik yapılan teklifin NAB katılımcıları tarafından reddedilmesi durumunda gerçekleşmektedir (IMF, 2017h).

Tablo 7 Borçlanma Amaçlı Genel Düzenlemeler (Milyon SDR)

Katılımcılar	Orijinal GAB (1962-1983)	Genişletilmiş GAB (1983-2018)
Belçika	143	595
Kanada	165	893
Almanya	1.476	2.380
Fransa	395	1.700
İtalya	235	1.105
Japonya	1.161	2.125
Hollanda	244	850
İsveç	79	383
İsviçre	---	1.020
İngiltere	565	1.700
ABD	1.883	4.250
Toplam	6.344	17.000
Suudi Arabistan	---	1.500

Kaynak:(IMF,2017h)

1.6.1.3. Borçlanma Amaçlı Yeni Düzenlemeler (New Arrangements to Borrow – NAB)

Borçlanma amaçlı genel düzenlemeler kapsamında IMF, Fon'a üye 38 ülke ve kurumlar arasında yapılan, beş yıllık periyodik yenilemelere tabi bir dizi kredi düzenlemesidir. NAB ilk olarak 1995 G7 Halifax Zirvesinde önerilmiştir (IMF, 2017h). Özellikle 1997 Asya Krizi'nden sonra IMF'nin finanse edeceği kredi taleplerini karşılamak üzere kota temelli fon kaynaklarını desteklemek için

oluşturulmuştur (Söyler, 2013). Bu anlaşma kapsamında acil durumlarda kullanılmak üzere GAB altında IMF'ye sağlanacak kaynak miktarı iki katına çıkartılması öngörülmüştür (Seyidoğlu, 2003a, s. 576). Mart 2011'den sonra düzelmeye tabi tutularak NAB altında IMF'ye sağlanacak kaynakların maksimum seviyesi 34 milyar SDR'den 370 milyar SDR'ye yükletilmiştir. Düzenleme ile genişletilmiş NAB'ı kriz önleme ve yönetiminin daha etkili bir aracı haline getirmek için, NAB'da yer alan taahhütler altı aylık bir süre için aktive edilmiştir (IMF, 2017h).

1.6.1.4. Diğer Borçlanmalar ve Merkez Bankaları Arası Swap Anlaşmaları

Fon likiditeyi artırmak için üye ülkelerin merkez bankalarıyla uluslararası mali kurumlar gibi çeşitli resmi kuruluşlardan kısa ve orta vadeli olarak borç almaktadır. Uluslararası Denkleştirme Bankası ve Suudi Arabistan Parasal Ajansı geçmişte IMF'nin borçlandığı kuruluşların bazılarındandır. IMF ayrıca Fon'un resmi kaynakları arasında sayılmasa da fon kaynaklarına olan talebi azaltıcı etkisi olan merkez bankaları ile arasında swap anlaşmaları yapmaktadır. Böylece bir ülke yabancı bir ülkenin para birimi cinsinden likidite sıkıntısı çektiğinde swap anlaşmaları sayesinde elde ettiği yabancı döviz ile piyasaya müdahale edebilmektedir. Günümüzde bu anlaşmalar piyasa kurlarındaki ani değişimleri gidermek ve kur dalgalarını yumuşatmak için yapılmaktadır (Seyidoğlu, 2003a, s. 576).

1.6.2. Düşük Gelirli Ülkelerin Finansmanı İçin Kullanılan Güvence Fonları

Fon'un Genel Kaynaklar Hesabı'ndan sonra ikinci finansman kaynağı ise düşük gelirli ülkelerin finansmanı için kullanılan güvence fonlarıdır. Bu tip ülkelere yönelik imtiyazlı krediler, borç azaltımı ve katkı payı bazlı güvence fonları aracılığıyla finanse edilmektedir. Bu kaynaklar üyelerin ve IMF'nin söz konusu amaca yönelik kendi katkılarından oluşmaktadır (Söyler, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

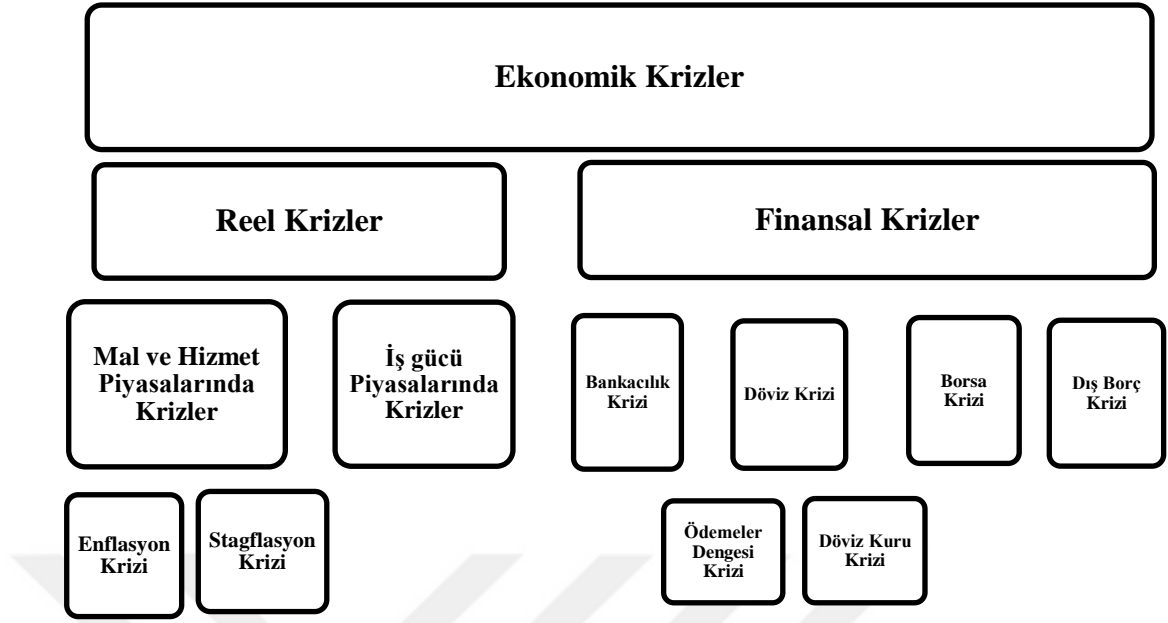
KRİZ KAVRAMI VE 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ

2.1. KRİZ KAVRAMI

Kelime kökeni Fransızca “crise” kelimesine dayanmakta olan kriz Türk Dil Kurumu Sözlüğünde; “Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Kriz kavramının ekonomi disiplinde farklı tanımlamaları yapılmasına rağmen, bu tanımlar arasında henüz tam bir uzlaşımın sağlandığı bir tanıma bulunmamaktadır. “Kriz bir mekanizmanın mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen hiç beklenmeyen bir anda ortaya çıkan ve genelde önlem alınmakta geç kalınan olumsuz bir durumdur” (Karaçor & Gökmenoğlu, 2011). TDK’ya göre ekonomik anlamda kriz “sermaye ve gelir kayıplarına yol açan ve iktisadi bütünlüğün her düzeyinde etkisi olan politik, ideolojik ve iktisadi tüm değerleri bozan bir rahatsızlık” olarak tanımlanmıştır. Bir diğer tanımlamaya göre; “iktisadi çevrimdeki genişleme ve sürekli bir ilerleme döneminden sonra uzun veya kısa daralma evresine geçerek yön değiştirme” anlamına gelmektedir (TDK, 2011, s. 66).

Ekonomik krizler; “herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda, kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar” olarak tanımlanmaktadır (Kibritçioğlu, 2001).

Ekonomik krizler; finansal krizler ve reel krizler olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır.

Şekil1: Ekonomik Krizlerin Sınıflandırılması (Kibritçioğlu, 2001)

2.1.1. Reel Krizler

Reel krizler, Mal – Hizmet ve İş gücü piyasalarında meydana gelmektedirler. Deflasyon, Enflasyon ve Stagflasyon olarak adlandırılan “Toplam Talep” ve “Toplam Arz” dengesinde meydana gelen değişiklikler sonucu oluşan işsizlik ve enflasyon kaynaklı krizler, reel krizler kapsamında değerlendirilmektedir.

2.1.2. Finansal Krizler

Finansal Kriz kavramı genellikle, finansal kurumların veya finansal varlıkların hızla değerinin büyük bir bölümünü kaybettiği pek çok durumda kullanılmaktadır. Para krizleri, bankacılık krizleri, ekonomide oluşan balonların patlaması, ülkelerin borçlarını ödeyemez duruma düşmesi (dış borç) finansal krizlerin çeşitli alt dallarını oluşturmaktadır (Karaçor & Gökmenoğlu, 2011). Finansal krizler, “döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde bankalara geri dönmeyen (batık) kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlar” olarak ifade edilmektedir (Kibritçioğlu, 2001).

Finansal krizlerin gelişimi üç aşamada gerçekleşmektedir. Bir ülkede herhangi bir nedenle başlayan kriz, ikinci aşamada spekülasyon ataklarıyla derinleşmekte, üçüncü aşamada ise diğer ülkelere yayılmaktadır. Krizin ilk başladığı ülkede yaşanan sorunlar nedeniyle uzun vadeli ödemeler bilançosu bozulur. Ardından ulusal paranın değerinin düşeceği beklentisi oluşur. Böylece portföy yatırımcılarının güveni kaybolmaya başlar. Yurt dışındaki daha cazip yatırım fırsatları nedeniyle ülke dışına sermaye çıkışları olur. Sermaye çıkışları kamu kesimi, menkul kıymetler ve ulusal para üzerinde baskı oluşturur. Para üzerinde oluşan baskı ikinci aşama olan spekülasyon atakları başlatır. Spekülatörler planlarını paranın değerinin düşeceği düşüncesiyle hazırlarlar ve bundan kar elde etme çabaları sonucu kriz derinleşir. Üçüncü aşamada ise finansal piyasaların küreselleşmesi ve ticari ilişkilerin yoğunluğu krizin diğer ülkelere yayılmasına vesile olur (Demir, 1999, s. 63-64).

2.2.1970' LERDE KRİZLER VE IMF

1950 ile 1973 yılları arasındaki dönemde iktisadi alanda daha önce eşine rastlanmamış bir büyümenin gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönem özellikle sanayileşmiş ülkeler için "Altın Çağ" olarak adlandırılmaktadır. Amerika için bu dönem savaş yıllarında yaşanan büyümenin bir uzantısı niteliğindedir. Ancak diğer ülkelere kıyasla Amerika'nın bu dönemde yaşadığı büyüme oranı çok da büyük değildir. Savaş öncesi dönemdeki durumlarına dönmek ve savaşın neden olduğu zararı telafi etmek asıl olarak Avrupa ülkeleriyle Japonya için öncelikli bir durumdu (Hobsbawm, 1996, s. 300).

1944 – 1973 yılları arasında Bretton Woods ile oluşturulan sabit kur sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde Amerika döviz piyasasında pasif bir role sahiptir. Dolar ve diğer para birimleri arasında belirlenen sabit kurları koruma sorumluluğu diğer ülkelerin merkez bankasıdır. Bu sistemde Amerikan ödemeler dengesi açıklarının kur üzerindeki etkilerini telafi etmek üzere, Avrupa ve Japonya merkez bankaları kendi ulusal paralarının dolara karşı değer kazanmasını önlemek amacıyla dolar satın almaktadırlar. 1960'lardan itibaren Amerikan ödemeler dengesinin giderek artan açıklar vermesi dolayısıyla bu ülkeler sürekli dolar satın alma işlemi gerçekleştirmişlerdir. Böylece Avrupa ve Japonya merkez bankalarının dolar

rezervlerinin değeri Bretton Woods'ta kabul edilen 1 ons altın=35 dolar değışim haddi üzerinden Amerikan merkez bankalarındaki altın rezervlerinin değeri aşmıştır (Ünsal, 2005, s. 500). Eş zamanlı olarak, Amerika'dan dışarıya sermaye akımının hızlanmasıyla uluslararası fonlar yer değiştirmiş, birçok ülkede mevcut dolar stoklarının altına veya başka dövizlere çevrilme eğilimi dolar üzerindeki baskıyı artırmıştır. Böylece Amerika'da ödemeler dengesinde ortaya çıkan açıklar uluslararası parasal sistemi sarsan gelişmeler göstermiştir (Korkmaz, 1986). Yanı sıra 1955 – 1975 yılları arasında gerçekleşen Vietnam savaşının neden olduğu askeri harcamalar da doların değerinde azaltıcı etkisi olmuştur (IMF, 2009).

1960'ların sonlarında Amerika'da yaşanan "sürekli istikrarsızlıklar" nedeniyle Amerika, Almanya ve Japonya gibi ödemeler bilançosu fazla veren ülkelere paralarını dolara göre revalüe etmelerini istemiştir. Dönemin Amerikan devlet başkanı Nixon 1971 yılında bir dizi önlem olarak bu ülkeleri revalüasyona zorlamıştır (Yerli malı satın alımında vergi indirimi sağlanırken, ithalat üzerindeki gümrük vergileri %10 artırıldı. Ancak bunlardan en önemlisi "altın penceresinin kapatılması" olarak adlandırılan yabancı merkez bankaları tarafından arz edilecek doların altına dönüştürme zorunluluğunun geçici olarak kaldırılması olmuştur.). Bunun üzerine Washington'da Smithsonian Institute'de toplanan "Onlar Grubu" (G10) doların devalüasyonu konusunda anlaşma yapmışlardır. 18 Aralık 1971'de Smithsonian kararları ile (Seyidoğlu, 2015: 816-817);

- Dolar diğer paralara göre ortalama %9 oranında devalüe edildi.
- Altının resmi fiyatı ons başına 35 dolardan 38 dolara çıkarıldı.
- "Altın penceresinin kapatılması" onaylandı ve böylece doların altına konvertibilitesi sürekli olarak kaldırılmış oldu.
- Ulusal paraların dolar paritesine göre dalgalanma marjı $\pm\%1$ 'den $\pm\%2.25$ 'e çıkarıldı.
- Amerika'nın daha önce koymuş olduğu gümrük vergisi kaldırıldı.

Doların devalüasyonuna karşın Amerika'da dış ödeme açıklarının devam etmesi uluslararası ticaret ve mali çevrelerde Smithsonian düzenlemelerinin başarısız olduğunu gündeme getirdi. 1973 Şubat ayında dolar bir kez daha devalüe edilerek

altının fiyatı ons başına 38 dolardan 42.2 dolara yükseltildi. Fakat bu da uluslararası mali piyasalarda istikrar sağlamaya yeterli olmamıştır (Seyidoğlu, 2015:817). Sistemin yıkılışında başlıca etken ABD'nin dış açıklarının süreklilik kazanması olmuştur. Ayrıca ABD'nin eriyen altın stoklarına karşı doların devalüe edileceğini daha önceden tahmin eden spekülörler, o dönemde başlıca altın borsası olan Londra'dan altın alımlarına başlamışlardır. Spekülörlerin Londra'dan yapmış oldukları altın alımları ile oluşmaya başlayan spekülatif sermaye hareketleri de sistemin yıkılışının sorumlu faktörleri arasında sayılmaktadır (Demir, 1999, s. 6).

1971'de Amerika'nın altın penceresini kapatma kararı alarak doların altına çevrilebilirliğini kaldırdığını ilan etmesinin ardından, 1973 yılı Mart ayına gelindiğinde Avrupa ülkelerinin ulusal paralarını dalgalanmaya bırakmaları sonucu dolar da dalgalanmaya başlamıştır. Böylece 1973 yılı Mart ayında Bretton Woods sistemi resmi olarak son bulmuştur (Ünsal, 2005, s. 501). 1973 yılı Eylül ayında Nairobi konferansında para dalgalanmalarının yalnızca istisnai durumlarda IMF denetiminde yapılmasına karar verilmiştir (Korkmaz, 1986).

Bretton Woods sisteminin çöküşünden itibaren IMF üyesi ülkeler, para biriminin serbest biçimde hareket etmesine izin vermek, para birimini başka bir para birimine veya para birimi grubuna sabitlemek, başka bir ülkenin para birimini benimsemek, bir para birimi bloğuna katılmak veya parasal bir birliğin parçası olmak gibi yöntemlerle istedikleri döviz kurunu seçmekte özgür bırakılmıştır (IMF, 2009).

Bretton Woods Sistemi'nin çöküşüyle hızlı büyüme döneminin sona erdiği korkusu oluşturmuştur. Sabit kurlu Bretton Woods Sistemi'nde öne çıkan bir kuruluş olan IMF'nin görevlerinin sistemin yıkılmasından sonra azalmak yerine daha da arttığı görülmektedir. Yeni sistemin vermiş olduğu imkanlar ölçüsünde merkez bankaları döviz piyasalarına müdahalede bulunarak rakip ülkeler karşısında haksız rekabet üstünlüğü elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Örnek vermek gerekirse bir ülke, piyasadan döviz alım satım yoluyla kurları denge değerinden yüksek tutmaya yönelik bir politika izlediğinde yapay yollarla yükseltelen kurlar nedeniyle ihracatı özendirip ithalatı caydırıcı sonuçlar doğurarak ticaret ortaklarına zarar vermektedir (Seyidoğlu,

2015:865). Böylece IMF, Bretton Woods sonrası dönemde haksız rekabet uygulamaları konusunda da yetkilendirilmiştir.

Bununla birlikte sistem değişikliği döviz kurlarındaki değişim için en uygun zamanda yapılmış oldu. 1973 Ekim ayında petrol fiyatları aniden artmaya başlaması sonucu dalgalı döviz kuru rejimine geçiş bir avantaja dönüşmüş ve ekonomiler artan petrol fiyatlarına karşı kendilerini daha kolay ayarlama imkanı bulmuşlardır. IMF petrol fiyatlarında yaşanan krizlerin yarattığı güçlüklerle yanıt vermek amacıyla kredi verme araçlarını uyarlama yoluna gitmiştir. IMF petrol ithalatçılarının yüksek petrol fiyatları karşısında beklenen cari hesap açıklarıyla ve enflasyonla baş etmelerine yardımcı olmak için, petrol tesisleri oluşturmuştur (IMF, 2009)

1970’li yılların ortalarından itibaren yaşanan üç önemli gelişme nedeniyle dünya ikinci bir soğuk savaş dönemine girmiştir. Bunlardan ilki 1973 yılında OPEC ülkelerinin petrol satış fiyatlarını artırması ve bunun yarattığı ekonomik krizdir. İkinci neden, Vietnam savaşı sonrasında savaşa karşı başlatılan siyasi tepkilerin ve gençlik hareketlerinin gelişmesi nedeniyle ABD’nin olumsuz etkilenmesidir. Üçüncü neden ise 1974-1979 arasında Afrika, Asya ve hatta Amerika kıtasında pek çok ülkede rejimlerin Sovyetler’in tarafına doğru çekilmesidir (Hobsbawm, 1996, s. 286).

2.2.1 Petrol Krizleri

Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü’nün (OPEC) 1974’de petrol fiyatlarını dörde katlaması ve ihracatçıların bu fiyatları saptamada tüm kontrolü kendi eline alma iddiası tüm dünyada büyük değişikliklere sebep olmuştur. Varil başına petrol fiyatı 1973 yılının Eylül ayında 2,90 dolar iken Aralık ayında 11,65 dolara çıkarılmıştır. İhracatçıların petrolden elde ettiği toplam gelir 1972’de 23 milyar dolar iken 1977’de 140 milyar dolara yükselmiştir (Yergin, 2014, s. 595). Petrol fiyatlarının artmasıyla ithalatçı sanayileşmiş ülkelerin dış ödemeleri içinde petrolün payı yükselmiştir. Dolayısıyla OPEC ülkeleri uluslararası piyasalardaki fonların önemli bir kısmına sahip olmuşlardır. OPEC ülkelerinin sahip oldukları fonları altına yatırmaları sonucu da altın fiyatlarında yükselme yaşanmıştır (Korkmaz, 1986, s. 137,739).

Petrol ithalatçısı bir ülke konumunda olan ABD için petrol krizleri, ülkenin uluslararası hakimiyetinin zayıflamasına yol açmıştır (Hobsbawm, 1996, s. 288). ABD'nin gayri safi milli hasılası 1973-1975 arasında %6 azalmış, işsizlik iki katına çıkarak %9 olmuştur (Yergin, 2014, s. 596). Sanayileşmiş ülkeler petrol krizini atlatabilmek, dış ödemeler dengesini koruyabilmek için ithalatlarını sınırlandırmışlardır. Böylece gelişmekte olan ülkelerin de ihracatları gerilemiştir. Ayrıca sanayileşmiş ülkeler verdikleri resmi yatırımlar içerisinde bağımlı kredilerin payını arttırmışlar, kredi verdikleri ülkelere ithalat şartı getirmişlerdir. Sanayi ürünleri dolayısıyla dış ticaret hadleri de gelişmiş ülkeler lehine bir seyir göstermiştir. Böylece gelişmiş ülkeler petrol krizinin faturasını gelişmekte olan ülkelere yansıtmışlardır (Korkmaz, 1986, s. 137).

1973'de gelişmiş ülkelerin ulusal paralarını dalgalanmaya bırakmalarıyla uygulanmaya başlayan dalgalı kur rejimi sayesinde, ulusal ekonomiler dış şoklara karşı korunmuş oldu. Bu sistemde, petrol ihracatçısı bir durumda olan ülkede petrol fiyatlarının yükselmesiyle döviz talebi dolayısıyla döviz kuru yükselmektedir. Kurdaki yükselme ise ithalatı daraltıp ihracatı artırıcı bir etki göstererek otomatik dış denge sağlanmaktadır (Seyidoğlu, 2015, s. 821).

Sanayileşmiş ülkelerin petrol maliyetini yüklediği gelişmekte olan ülkeler bu duruma çözüm olması için dış borç almaya başlamışlardır (Korkmaz, 1986, s. 137). Petrol fiyatlarının artmasıyla oluşan enflasyon şokları gelişmekte olan ülkelerin sadece geri kalmasına neden olmamış, ödemeler dengesini bozmuş ve büyüme hızlarını da geciktirmiş ya da bütünüyle durdurmuştur. Böylece fiyat artışlarından en çok etkilenen grup gelişmekte olan ülkeler olmuştur. Bu ülkeler dünya ticaret ve yatırım kısıtlamalarından da zarar görmüş, ekonomik gelişme konusunda en ağır darbeyi almışlardır. Bazı ülkeler bu şartlar altında tek çarenin borçlanma olduğunu düşünmeye başlamışlar ve kendilerine bir koruyucu aramaya başlamışlardır (Yergin, 2014, s. 596). Petrol ihraç eden ülkelerin petrol gelirlerinden elde ettikleri gelirleri gelişmiş ülkelerin bankalarında tutmaları sebebiyle bankaların likit fazlası oluşmuş, dolayısıyla faiz oranları düşmüştür. Bankalar sahip oldukları atıl paraları gelişmekte olan ülkelere borç vermiş ve uluslararası piyasalarda bankalara olan dış borç hacminde artış yaşanmıştır (Bayram, 2006, s. 24)Gelişmekte olan ülkelere sağlanan bu kısa ve uzun vadeli borçlar

o ülkelere geçici bir ferahlık sağlamıştır. Ancak 1977'den başlayarak bazı Latin Amerika ülkeleri ve Güney Kore dış borç problemleri ile karşılaşmaya başlamışlardır (Korkmaz, 1986, s. 138). Gelişmekte olan ülkelerin biriken borçlarını dış borçlanma veya hazine bonoları yoluyla ödemek istemeleri nedeniyle 1980-1990 yılları arasında ülkelerin dış borçları 1.200 milyar dolar düzeyine kadar yükselmiştir (Bayram, 2006, s. 24)

2.3. 1980 SONRASI KRİZLER

1970'li yıllara kadar altın çağını yaşayan dünya ekonomisi kapitalist sistem içerisinde istisnai bir evredir. Ancak 1970'li yıllardan itibaren baş gösteren ekonomik yükselişler ve çöküşler emperyalist-kapitalist sistemin kendi içsel dinamikleri çerçevesinde gerçekleşmektedir. 1980'li yılların başına kadar süren durgunluk döneminin ardından, 1987-88 yıllarına değin süren bir toparlanma yaşandıysa da takip eden yıllarda başlayan ekonomik krizler çok daha şiddetli ve eşzamanlı olarak kendini göstermiştir (Alp, 2002).

1980'li yıllardan sonra dünya genelinde uluslararası ticaret alanında bir liberalleşme başlamış ve ticareti kısıtlayıcı unsurlar ortadan kaldırılmıştır. Böylece ülkeler birbirlerinden daha kolay etkilenir hale gelmişlerdir. Finansal piyasalardaki küreselleşme ile krizlerin bir ülkeden diğer bir ülkeye yayılması daha kolay gerçekleşmiştir (Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 148).

1980'li yılların başlarından itibaren ise birçok ülkede finansal reform süreci başlamıştır. Bu sürecin ilk aşamasını 1980'lerde başlayıp 1990'lı yıllara kadar devam eden liberalleşme politikaları dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemde pek çok ülkede mali piyasalarla ilgili finansal baskı dönemlerinden kalma yasalar kaldırılmış, kredi politikaları değiştirilmiş, bankacılık sektörüne giriş çıkışı serbest hale getirecek düzenlemeler yapılmış, yabancı sermaye hareketlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılmış ve menkul kıymetler borsaları kurulmuş ya da borsaların aktifleştirilmesini teşvik edici politikalar geliştirilmiştir. Ancak bu dönemde gerçekleştirilen bu finansal liberalleşme politikaları nedeniyle başta Arjantin, Filipinler, Finlandiya, Gana, Şili, Uruguay, Venezüella, Tayland ve Türkiye pek çok ülkede ciddi ekonomik krizlere

sebepl olmuştur (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 109).

Finansal baskılamaya karşı gündeme gelen finansal liberalleşme politikaları 1980'lerden itibaren dünyada ölkelerin birçoğunda finansal sistemlerin deregölasyonu (Deregölasyon, piyasanın işleyişiyle ilgili kanunların ve kuralların piyasanın sağlıklı işleyişini engellemeye başladığı düşünölen noktada, tamamen ya da kısmen uygulamadan kaldırılması anlamına gelmektedir.) ile sonuçlanmıştır. Finansal piyasaların baskılanmamış ortamda daha etkin bir şekilde müdahalelerden uzak çalışması amacıyla yapılan liberalizasyon uygulamaları beraberinde ciddi riskleri getirmiştir. Faiz kontrollerinin kalkması, zorunlu rezervlerin azaltılması, paranın konvertibilitesinin sağlanması, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi gibi iç ve dış finansal deregölasyon uygulamaları bankacılık sisteminin faiz, döviz kuru, likidite ve ödeyebilirlik risklerini önemli ölçüde artırmıştır (Karabulut, 2002, s. 41).

1990'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar olan süreçte ekonomide, "makroekonomik istikrarı sağlamak, kredi piyasasında yanlış seçim ve etik problemleri gibi asimetrik bilgidan kaynaklanan aksaklıkları gidermek için finansal kurumlara yönelik etkin bir denetleme ve gözetleme mekanizması kurmak, bankacılık sektöründe rekabeti sağlamak, ulusal kredi piyasası ile uluslararası kredi piyasaları arasındaki kopuklukları gidermek ve menkul kıymet borsalarının dünya borsalarıyla entegrasyonu sağlamak" amacıyla daha çok yapısal düzenlemelere yönelik çalışmaların yapıldığı görölmektedir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 109).

IMF kuruluşundan 1980'li yıllara kadar olan süreçte ödemeler dengesi sorunu yaşayan ölkelere uygulanacak politikalar konusunda yardımcı olmuş daha sonra yapısal uyum programları adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. 1980 sonrasında IMF politikalarının etkin olduğu ekonomilerde ardı ardına yaşanan finansal krizler, IMF' ye yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur (Keleş, 2012, s. 71).

2.3.1. Latin Amerika Krizleri

Latin Amerika ölkelerinde piyasa ekonomilerinde istikrar sağlayabilmek için liberal politikalara olan ilgi 1980'li yılların başından itibaren artış göstermiştir. Birçok

Latin Amerika ülkesi IMF'ye olan borçları nedeniyle Fon yönetiminde liberal politikalar ekseninde hareket etmiştir. Ancak sürecin sonunda başta Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay gibi ülkelerde IMF politikalarına bağlı olarak bankacılık sektöründe önemli dengesizlikler ortaya çıkmıştır (Keleş, 2012, s. 93-94). Yanı sıra Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Nikaragua, Peru ve Venezüella'da finansal sektör tam bir baskı altındaydı. Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına yol açan finansal baskı politikaları faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredi tesisinin devlet eliyle yapılması, menkul kıymet borsalarının ve yeni mali kurumların kurulmasının engellenmesi, sermaye hareketlerine sınır getirilmesi ile oluşmuştur (Edwards, 1995, s. 204). 1982 yılına gelindiğinde yaşanan borç krizi Latin Amerika ülkelerine yönelik yabancı sermaye akımının durmasına neden olmuştur. Uluslararası mali kurumlar itibarı yüksek Güney Doğu Asya ülkeleri (Çin, Güney Kore, Malezya, Tayland) dışında gelişmekte olan ülkelere yönelik kredi imkanlarını durdurmuşlardır. Böylece borç batağına saplanmış ülkeler IMF'den borç alabilmek adına ekonominin dışa açılmasını ve finansal serbestleşmeyi hedefleyen yapısal uyum (structural adjustment) politikalarını uygulamak zorunda kalmışlardır. Finansal reformların uygulandığı dönemde Latin Amerika ülkelerinde %50 ile %200 arasında değişen enflasyon ve bütçe açıkları yaşanmıştır (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 111).

2.3.1.1.1995 Meksika (Tekila) Krizi

IMF politikalarını uygulayarak krize sürüklenen diğer bir ülke de Meksika'dır (Keleş, 2012, s. 93-94). 1980'li yılların ortasından itibaren Meksika kamu maliyesi ıslah programları ve büyük çaplı finansal reformlar yapmaya başlamışlardır. Bu süreçte dış borçlarını yeniden yapılandırmış, dış ticareti serbestleştirmek üzere Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasını (NAFTA) imzalamış, kamu bankalarını özelleştirmiş, Latin Amerika ülkeleri gibi faiz oranlarını serbest bırakmış ve kredi sınırlamaları ve banka kasalarında likit tutma zorunluluğunu kaldırmıştır. Yapılan bu uygulamalarla 1989-1994 yılları arasında ekonomide canlanma sağlanmış GYİH %4 büyümüş ve enflasyon %10'un altına inmiştir. Ancak sermaye hareketlerinin bir sonucu olarak toplam talep aşırı artmış, hisse senetleri ve gayrimenkul fiyatları yükselmiştir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 113-114).

Finansal liberalleşme hareketleri ile birlikte sermaye girişi kırılganlaşmış, 1994

yılında Meksika ekonomisinde olumsuz bir dizi gelişmelere yol açmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki ekonomik iyileşme ile birlikte dünya faiz oranlarındaki artış nedeniyle Meksika'ya yönelik yabancı sermaye akımları keskin bir düşüş yaşamıştır. Ülke içindeki siyasi sorunlar, suç oranlarının artması vb. karışıklıklar nedeniyle geçerli döviz kuru rejimi sarsılmıştır. Finansal piyasaları stabilize edecek rezervlerin azalması nedeniyle mevcut durum sürdürülememiş, pezo devalüe edilerek dalgalı döviz kuru rejimine geçiş yapılmıştır (Turan, 2011, s. 59). Pezonun dalgalanmaya bırakılması faiz oranlarının yükselmesine ve bankaların portföylerinin hızla bozulmasına neden olmuştur. Panikleyen yabancı yatırımcılar fonlarını geri çekmiş ve krize neden olmuşlardır. Meksika krizi bölgedeki hakim güvensizlik nedeniyle “tekila” etkisi gösterip diğer Latin Amerika ülkelerinin borsalarında önemli düşüslere neden olmuştur (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 116).

Meksika'yı krize sürükleyen nedenler özetle, IMF tarafından Meksika'nın ekonomik istikrara kavuşmasını amaçlayan ve IMF tarafından önerilen liberalleşme politikalarının uygulanması, bu doğrultuda tarife dışı engellerin kaldırılmasının talep edilmesi ve buna rağmen ucuz ithalatın sonuçlarına ilişkin stratejilerin geliştirilmemesi, faizlerin yukarı yönlü olması konusunda baskı yapılması ve dolayısıyla spekülörlerin ülkeye yatırım yapmaları, üreticilerin rekabet gücü bulunmayan Meksika'da üretmez hale gelmeleri şeklinde sıralanmaktadır (Heredia & Hellinger, 1995, s. 1)

2.3.1.2. 2001 Arjantin Krizi

Enflasyonu düşürmek için sabit kura dayalı istikrar programları uygulamak küresel faktörlerin de etkisiyle genellikle kur krizi ile sonuçlanmaktadır. İkinci dünya savaşı sonrası dönemde Arjantin çok sık kur krizleri ile karşı karşıya kalmıştır (Turan, 2011, s. 61). 1980'lerde ve 1990'lı yılların ilk yarısında Arjantin ekonomisi hızlı bir büyüme yaşamıştır. Ancak Arjantin'in en büyük sorunu dış borçlardır. 1980 yılında 27 milyar dolar olan dış borçları 2001 yılında 146 milyar dolara ulaşmıştır. (Evirgen, 2004, s. 4) 1967-1995 yılları arasında uygulanan sekiz istikrar programının her birinden sonra ülke kur krizleri yaşamış ve her krizin ardından önemli miktarda rezerv kaybına uğrayarak devalüasyonlarla karşılaşmıştır (Turan, 2011, s. 61).

1982 yılında başlayan Falkland Savaşı ve 1984 yılında yaşanan Meksika Krizi'nin de etkisiyle yaşadığı borç krizinin neden olduğu ülke ekonomisinde yaşanan istikrarsızlık kronik hale gelmiştir. Yanı sıra, gelir dağılımının bozukluğu, yüksek işsizlik, rüşvet ve yolsuzlukların artması, hatalı özelleştirme politikaları gibi nedenler de krizi tetiklemiştir. Ancak Arjantin'in 2001 yılında krize girmesinin asıl sebebi IMF ile olan ilişkileridir (Evirgen, 2004, s. 4-5). Çünkü 2001 yılının ortalarına doğru Arjantin ekonomi politikalarına duyulan güvensizlik, temmuz ayında üç büyük kredi derecelendirme kuruluşu tarafından kredi notlarının düşürülmesinin sonucunda İspanyol bankalarının piyasadan çekilmiştir. Bunun neticesi olarak artan güvensizlik ortamı ile kriz şekillenmeye başlamıştır. Dönemin Ekonomi Bakanı Cavallo bu sebepler doğrultusunda IMF ile tekrar anlaşma yapmak durumunda kalmıştır (Coşkun, 2001). Ancak IMF, Arjantin'in uygulamış olduğu para kurulu uygulamasına son vermesini dalgalı kur rejimine geçiş yapmasını istemiştir. Arjantin'in bu isteği reddetmesi üzerine 1,3 milyar dolarlık IMF kredisi dondurulmuş ve ülkeden kaynak çıkışı hızlanmıştır (Evirgen, 2004, s. 5).

2.3.2. 1997 Güney Doğu Asya Krizi

Asya ülkelerinin ekonomik gelişimi Neoliberal küreselleşme teziyle doğru orantılı olarak tasarlanan bir dizi politikalarla sağlanmıştır. Neoliberal küreselleşme politikalarının gelişimi sanayileşmiş ülkeler, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının etkisiyle gerçekleşmiştir. Bu politikalar mal ve faktör piyasalarında fiyat müdahalelerinin kaldırılması, dış ticaretin ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi, kamu iktisadi kuruluşlarının özelleştirilmesi, eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hizmet kuruluşlarının özelleştirme eğilimlerinin yaygınlaştırılması ve iş gücü piyasalarının esnekleştirilmesi gibi pek çok farklı uygulamalara dayanmaktadır. Politikaların uygulanmasındaki nihai amaç ülkelerin dışa açık serbest piyasa ekonomisi doğrultusunda dönüşümünün sağlanmasıdır (Şenses, 2004, s. 3).

1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisinde büyüme hızlarının düştüğü bir dönemde hızla ekonomisi büyüyen Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinin başarıları bir mucize olarak nitelendirilmektedir. Bu ülkelerin farklı ekonomik özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Hong Kong, Singapur gibi küçük ülkelerin yanı sıra Malezya,

Endonezya ve Tayland'ın hammadde yönünden zengin, Kore ve Tayvan'ın ise hammadde yönünden fakir olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin gelişmesine katkı sağlayan ortak özellikleri ise ihracata yönelik sanayileşme stratejileridir (Demir, 1999, s. 77-78).

Asya ülkelerinde uygulanan politikaların tamamı IMF tarafından önerilen neoliberal politikalar çerçevesinde şekillenmemiştir. Ülke politikaları neoliberal politikalarla sapsmalar gösterdiği gibi, ülkeler arasında da farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Güney Kore uzun yıllar bankaları devletleştirme dahil ticaret ve sermaye hareketlerinde kontrollü bir rejim uygulanmıştır. Neredeyse hemen tüm ülkeler döviz piyasaları açısından müdahaleci politikalar izlemiştir. Devletlerin imalat sanayinin gelişimi için çeşitli önlemler aldığı bilinmektedir (Sancar, 2010, s. 79-80).

1997 yılındaki krize kadar Asya ülkelerinin uyguladıkları politikaların başarısından kuşku duyulmamış uluslararası kuruluşlar krizden kısa süre öncesine kadar, bu ülkelerin piyasa kuralları çerçevesinde kaldığını ifade ederek uygulamalarını “övgüye değer” olarak nitelendirmişlerdir. Krizden sonra ise IMF ülkelerin uyguladıkları politikaları yanlış bulduğunu ve krize bu politikaların neden olduğunu ileri sürmüştür (Sancar, 2010, s. 79).

1990'lı yıllardan itibaren ABD'de uygulanan genişletici para politikasının neden olduğu yüksek likidite fazlası ve düşük faiz oranları (Demir, 1999, s. 84), Avrupa ve Japonya'da devam eden düşük büyüme oranları, yüksek getiri beklentisi içinde olan yabancı sermaye yatırımcılarını Güney Doğu Asya'da ekonomisi yükselen ülkelere yönlendirdi (Sancar, 2010, s. 11). Sermayenin Asya ülkelerine yönelmesindeki bir diğer dışsal etken ise Meksika krizinden sonra piyasalardaki düşüş ve Latin Amerika'daki risklerin artışıdır. Asya ülkelerinin yabancı sermayeyi çekme konusundaki uygulamaları aşağıda sıralanmıştır (Demir, 1999, s. 83-84):

- Finans piyasalarının liberalizasyonu, (Döviz kontrolleri ve sermaye giriş çıkışına yönelik diğer sınırlamaları kaldırmışlar, borsaları yabancı yatırımcılara açmışlar, yabancı bankalara ve diğer yabancı katılımcılara yurt içi bankacılık işlemlerini açmışlardır.)

- Spekülatif sermayeyi çekmek üzere yurtiçi faiz oranlarının yüksek tutulması,
- “Zayıf paraların” dalgalanmalar karşısında değer kaybı riskini azaltmak için ulusal paraları ile dolar kurunu sabitlemişlerdir.

1980’li yılların ortalarından 1990’lı yılların ortalarına kadar Japonya’da Yen, Dolar karşısında değer kazanmış, Japonya’nın rekabet gücü azalmış ve bu sebeplerle ülke dışında yatırım arayışları başlamıştır. 1986-1990 yılları arasında Japonya’dan Asya ülkelerine yönelik sermaye aktarımı başlamış, 15 milyar dolar değerinde direkt yatırım yapılmıştır. Asya ülkeleri yabancı yatırımlara bağımlı hale gelmiştir (Demir, 1999, s. 82-83).

Asya ülkeleri uyguladıkları gelişme modeli içerisinde sermaye hareketlerini serbestleştirmiş, yabancı sermaye yatırımlarının getirisini artıran yüksek faiz ve riskini azaltan sabit kur politikaları uygulamışlardır. Bu uygulamalar neticesinde ülkelere yönelik direkt yatırımlar, portföy yatırımları ve kısa vadeli borçlar artış göstermiştir. 1993 yılından itibaren Malezya dışındaki ülkelerde direkt yatırımların önemi azalmış, portföy yatırımları önemli ölçüde artmıştır. Ayrıca, yurt içinde faiz oranlarının yüksek olması sonucu borçlanma maliyetinin de yüksek olması nedeniyle özel sektör borçlanmalarını daha düşük faizle uluslararası finans piyasalarından gerçekleştirmişlerdir. Bu koşullar neticesinde dış borçlanma hızla artmıştır (Demir, 1999, s. 135).

Demir’e (1999) göre; iç yatırımlar nispi olarak düşük faizli dış kredilerle finanse edilirken, yabancı sermaye tarafından yapılan yatırımlar kısa sürede kazanç sağlayan spekülatif alanlara yönelmiştir. Örneğin Tayland ve Filipinler’de imalat sanayideki yatırımcılar karlarını teknolojileri yenileme ve iş gücü niteliklerini artırmak için kullanmak yerine gayrimenkul veya borsa spekülasyonlarına yatırmışlar, gayrimenkul ve hisse senedi fiyatlarında artışa neden olmuşlardır. Aşırı yabancı sermaye arzı gayrimenkul sektörü ve hisse senedi piyasalarında genişlemeye neden olmuştur. Arzın talebi aşmasına rağmen gayrimenkul sektörüne yönelik kredi akışı gerçekleşmiştir. Gayrimenkul ve hisse senetlerinin artan değeri teminat gösterilerek giderek daha yüksek miktarda krediler alınmıştır. Asya ülkelerindeki pek çok banka ve finans kurumu uluslararası alanda borçlanmıştır (Demir, 1999, s. 136-137).

Gayrimenkul ve hisse senedi piyasalarındaki artışın sonsuza kadar sürmesinin olanaksız olduğu bir gerçektir. 1997 yılının ilk yarısında Tayland'da inşaat sektörü yatırımlarının durmasıyla sistem çöküşe sürüklenmiştir. Kredilerin geri ödenememesi nedeniyle pek çok finans kurumunu zor durumda kalmıştır (Demir, 1999, s. 138).

Kısa vadeli dış borçların artması, ulusal para birimlerinin reel anlamda değerklenmesi, cari işlemler dengesinin bozulması döviz piyasalarında büyük baskılara ve dengesizliklere neden olmuştur. Uluslararası piyasalar da döviz kuru politikalarının uzun süre devam edemeyeceği kanısı oluşmaya başlamış ve döviz kurlarına yönelik spekülative hareketler hız kazanmıştır. Bu sebeplerle göreceli olarak ihraç malları pahalı hale gelmiş ve ihracatın azalmasına neden olmuştur. İhracatın azalması cari işlemler dengesinin büyük açıkla vermesine neden olmuştur. Ayrıca, bankaların en çok kredi verdiği inşaat sektöründe fiyatların hızlı düşüşü kötü kredilerin artmasına neden olmuştur (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 118).

Tayland Merkez Bankası'nın mali kesimin açıklarını karşılayacak durumda olmadığı haberlerinin yayılması sonucu ülkenin kredi kaynakları kesilmiştir. Gayrimenkul ve hisse senetlerinin fiyatları düşmeye başlamıştır. Dolar Baht paritesi MB'nin döviz rezervleri kullanılarak bir sürede olsa korunmuş, ancak finansal piyasalarda oluşan baskıya dayanamamış ve önlem olarak sabit kur paritesine son verilmiştir. Tayland ulusal parası değerkinin yarısını kaybetmiştir. Tayland'ın önlem olarak IMF'ye başvuru yapması sonucu ulusal para serbest dalgalanmaya bırakılmış ancak bu %20-30'luk bir devalüasyona neden olmuştur. Tayland'da başlayan krizi benzer şekilde Endonezya takip etti. Ardından benzer bir ekonomik yapılanmanın olduğu Malezya'dan büyük bir sermaye çıkışı gerçekleşti. Güney Kore'nin ise krize ilişkin sorunlarının en büyük kaynağı aşırı özel sektör borçlanmasıdır. Tayland'dan sonra Güney Kore Won'u da değerk kaybına uğrayınca, Kore'de IMF'ye başvurarak stand by anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır (Öğüt, 2001, s. 3). Tayland, Endonezya ve Güney Kore için IMF tarihinin en büyük yardım paketini açmıştır. Bu ülkelere IMF ile birlikte WB ve Asya Kalkınma Bankası gibi diğer uluslararası kuruluşların da desteğiyle 120 milyar dolar civarında finansal yardım yapılmıştır (Demir, 1999, s. 142).

IMF tarafından yapılan yardımlar karşılığında Asya ülkelerinde döviz piyasalarında istikrarın sağlanması, makro ekonomik dengelerin ve piyasalarda güvenin yeniden kurulması amacıyla IMF'nin önerdiği; bazı dış ticaret sınırlamalarının kaldırılması, yurtiçi piyasalarını yabancı yatırımlara açma, yüksek faiz politikası, banka sistemi reformu, sıkı bütçe disiplini ve bütçe açığının kaldırılması, iş gücü piyasalarının esnekleştirilmesi, kamu kesimi sübvansiyonlarının kaldırılması gibi klasik IMF politikalarını uygulamaya zorlanmıştır. Ancak IMF tarafından önerilen politikaların uygulanmasına rağmen kriz aşılanamıştır. IMF kamu açığı bulunmayan bu ülkelere diğer az gelişmiş ülkelere önerdiği kamu kesimi açığını kriz nedeni olarak gören, kamu kesimi harcamalarını kısıtlayıcı politikalar önermiştir. Bu politika önerileri nedeniyle IMF, krizi derinleştirici etkiler oluşturduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Demir, 1999, s. 142; Doğan & Özekicioğlu, 2005, s. 159). “Hatta bazı yorumcular IMF politikalarının krizi derinleştirdiğini ya da IMF'nin bu politikalarının bilinçli bir planın sonucunda şekillendiğini öne sürmektedir” (Öğüt, 2001, s. 4).

Literatürde pek çok kaynak tarafından yaygın bir şekilde dile getirilen bir diğer eleştiri ise, IMF'nin uyguladığı tek düze kurtarma planlarının krizleri ağırlaştırdığı yönündedir. IMF kurtarma politikaları ülke ekonomilerini düzeltmekten çok, sadece kapitalist sistemin gereklerine göre hazırlanmaktadır. Asya krizi örneğinde de görüldüğü gibi IMF kurtarma paketleri aslında Asya ekonomilerini kurtarmayı değil, onlara borç veren yabancı bankaları, Asya'da özel sektöre yatırım yapan batılı finans kuruluşlarını kurtarmaya yöneliktir (Öğüt, 2001, s. 5-6).

2.3.3. IMF Türkiye İlişkileri

Türkiye IMF'ye 1947 yılında üye olmuş ve IMF ile ilk stand by anlaşmasını 1961 yılında imzalamıştır. Günümüze kadar toplamda 19 stand by anlaşması imzalamıştır. Bunlardan yalnızca son iki stand by anlaşması bir ekonomik kriz sonucu imzalanmış olmayıp başarıyla tamamlanmıştır. 19. stand by anlaşması 2008 yılında sona ermiş olup, 2008 Küresel Krizi'nin de ortaya çıkmasıyla 20. standy by anlaşmasının imzalanması söz konusu olmuşsa da anlaşma imzalanmamıştır (Eroğlu & Eroğlu, 2009, s. 125).

Türkiye'nin iktisadi gelişimine bakıldığında 1929-1945 yılları arasında bağımsız iktisat politikalarının uygulandığı görülmektedir. Ancak Türkiye IMF ile ilişkilerinin başladığı 1947 yılından itibaren bağımsız bir ulusal politika izlemekten mahrum kalmıştır. Bu süreç boyunca Türkiye'nin iktisat politikaları düzenlenen stand by anlaşmalarının bir gereği olarak IMF'nin talimatları doğrultusunda şekillenmiştir (Eroğlu & Eroğlu, 2009, s. 136).

1980 öncesi dönemde Türkiye'nin iktisadi yapısını daha çok ithal ikameci bir sanayileşme modeli, korumacı dış ticaret rejimleri, sıkı denetime sahip sabit kur sistemine dayalı bir döviz kuru rejimi, fiyat denetim mekanizması ve negatif faiz uygulamasına sahip bir piyasa modeli şekillendirmekteydi (Eğilmez, 2016, s. 70).

1980 öncesi Türkiye'de hem dışsal etkenlerden (Büyük Buhran, 2.Dünya Savaşı, Körfez Savaşı, Asya Krizi vb.) hem de kendi ekonomi politikaları hatalarından (1958 devalüasyonu, 1979 krizi ve 1980 devalüasyonu) dolayı pek çok farklı niteliklerde krizler yaşanmıştır. 1980 sonrası yıllarda ise 1994 Krizi, Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri görülmektedir (Eğilmez, 2016, s. 70-71).

2.3.3.1 2001 Türkiye Krizi

Türkiye 1999 yılının sonuna doğru ekonomik açıdan pek de iyi bir durumda değildi. Ekonomi %6 küçülmüş, enflasyon %70'e ulaşmış, hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik oranları %100'ü aşmış, bütçe açıkları taşınamaz düzeye gelmiştir. 2000 yılında Türkiye ile IMF arasında temel amacı enflasyonun düşürülmesi ve sürdürülebilir büyüme oranının sağlanması olan bir stand by anlaşması imkalanmıştır (Eğilmez, 2016, s. 74).

IMF programına ve döviz kuru uygulamasına duyulan güven nedeniyle 2000 yılının ilk aylarında Türkiye'ye yoğun bir şekilde yabancı sermaye akışı olmuştur. Ancak 2000 yılının Eylül ayından itibaren net sermaye hesabı negatife düşmüş ve yabancı sermaye ülkeyi terk etmeye başlamış, bu durum piyasalarda bir panik havasına neden olmuş ve Kasım ayına gelindiğinde kriz niteliğinde spekülasyon bir atak oluşmuştur (Sancar, 2010, s. 18).

Kasım 2000 krizi daha çok özel bankaların açık pozisyonlarını kapatmak amacı ile döviz talep etmeleri sonucunda faiz oranlarının yükselmesi temelinde oluşmuştur. Kasım ayında yaşanan bu spekülasyon ataktan sonra Şubat 2001’de dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve dönemin Başbakanı Bülent Ecevit arasında ortaya çıkan siyasi sürtüşmenin kamuya yansıtılması ikinci bir spekülasyonun başlangıcı olmuştur (Sancar, 2010, s. 20).

Kasım krizinin derinleşmesini IMF’nin vermiş olduğu ek krediler ve halkın her şeye rağmen TL’den dövize geçmemesi engellemiştir. Ancak Kasım krizi nedeniyle zaten hassaslaşan piyasalarda Şubat krizi itibariyle bir döviz krizi başlamıştır. Kasım krizinde TL pozisyonlarını koruyan halkın Şubat krizinden sonra dövize yönelmeleri döviz kuru piyasalarında baskıyı artırmıştır. Merkez Bankası krizi izleyen iki gün boyunca rezervlerini eritmek pahasına piyasaya müdahale etmiştir. Ancak MB’nin müdahaleleri etkisiz kalmış ve 22 Şubat 2001’de döviz kuru çipası yürürlükten kaldırılmış ve dalgalı döviz kuru rejimine geçilmiştir (Güloğlu & Altunoğlu, 2002, s. 130). Merkez Bankalarının rezervlerinin yetersizliği medahalenin başarısızlığının temel sebebidir.

Kasım 2000 yılında başlayan faiz oranlarındaki yükselmeler nedeniyle bankaların yaşadığı sorunlar ve 2001 yılında devam eden krizin iyi yönetilemediği görülmektedir. Eğer piyasaya gerekli likidite verilmiş olsaydı kriz engellenebilir veya maliyeti bu kadar yüksek düzeyde olmazdı. Hem IMF’nin etkisi hem de kamu otoritelerinin yanlış kararları dolayısıyla MB piyasaya gerekli likidite kaynağını sağlamamıştır. Faizler makul bir düzeyde dengelenebilecekken yapılan yanlış uygulamalar sonucunda daha da yükselmiştir. Bankaların bazıları batmış, bazıları ise büyük darbe almış ve ekonomide çöküntüler ortaya çıkmıştır (Eğilmez, 2016, s. 78).

IMF’nin 2001 Krizi örneğinde Türkiye’ye yönelik yanlış uygulamaları 2008 Küresel ekonomik Krizi’nde ispatlanmıştır. 2001 krizinde IMF Türkiye’de piyasaya likidite vermenin ve bankalara yönelik kurtarma operasyonlarının (moral hazard) ahlaki çöküntü yaratacağını belirterek bu uygulamalara karşı çıkmıştır. 2008 krizinde ise tam aksine IMF ve ABD Merkez Bankası FED piyasaya likidite vermiş ve bankalara yönelik kurtarma operasyonları düzenlemiştir. Bu da 2001 krizinin IMF tarafından yanlış yönetildiğinin ve krizde IMF katkısının bir ispatı niteliğindedir

(Eğilmez, 2016, s. 78-80).

2.4.2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ

1990'lı yıllardan sonra gelişen küreselleşme kavramı ve küresel finansal yapıda yaşanan değişimlerin de etkisiyle krizler küresel bir hal almıştır. Küreselleşme ile ülkeler arası ticari ilişkiler artmış ve ülke ekonomileri birbirlerine daha bağımlı hale gelmiştir. Büyük miktarda finansal taşınırın çok kısa bir süre içinde bir ülkeden başka bir ülkeye aktarılması öncelikle bu iki ülkeyi devamında da ulusal ekonomileri etkilemektedir. Bir ülkede oluşan finansal bir kriz çok kısa süre içerisinde diğer ülkelere de yayılarak, ekonomilerini etkileyebilmektedir. Kısaca küreselleşme ile krizlerin yayılması arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir (Seyidoğlu, 2003b, s. 141-144). 2008 Küresel Ekonomik Krizi de ABD'de başlamış olmasına rağmen kısa zamanda tüm dünyaya yayılarak etkilerini hissettirmiştir.

2008 Krizi başlangıçta ABD'de bir finansal kriz olarak başlamasına rağmen daha sonra reel sektöre de yayılarak ekonomik bir krize dönüşmüştür. Kriz literatürde; Küresel Finans Krizi, Küresel Kriz, Küresel Ekonomik Kriz ve IMF'nin deyimleriyle Büyük Resesyon gibi pek çok farklı şekilde adlandırılmaktadır (Eğilmez, 2013).

2.4.1. Çıkış Nedenleri ve Gelişimi

2008 Küresel Ekonomik Krizi 1929 Büyük Burhan'ından sonra tarihte görülen en büyük ve ilk küresel kriz olma özelliği göstermektedir. Finans piyasalarında söylenen; "ABD hapşırduğunda dünyanın geri kalanı nezle olur" sözünün doğruluğu 2007 yılında ABD'de başlayıp, 2008 yılına gelindiğinde tüm dünyayı etkisi altına alan Küresel Ekonomik kriz ile ispatlanmıştır. Dünyanın en büyük ve en güçlü ekonomisine sahip olan ABD krize yakalandığında, ekonomisi onun işlenmemiş emtiadan işlenmiş tüketici mallarına kadar doymak bilmez talebine bağlı olan ülkeler de krizle karşı karşıya kalmış demektir (Roubini & Mihm, 2010).

2008 krizini diğer krizlerden ayıran en önemli unsur; tüm dünyaya aynı anda yayılan enformasyon etkisiyle, krizin iyice entegre hale gelen finansal piyasalar üzerinden zincirleme bir şekilde dünyanın bir ucundan diğer ucuna, para

piyasalarından, gayrimenkul fiyatlarına, hisse senetlerinden, sabit getirili menkul kıymetlere kadar başdöndürücü bir hızla yayılmış olmasıdır. Piyasadaki yatırımcıların kriz öncesi son dönemde yaşanan düşük risk düzeyini kalıcı bir değişiklik olarak algılamaları ise, krizin bu denli büyük bir sorun yaratmasına neden olmuştur. Geleneksel yatırımcılar azalan gelirlerini yükseltebilmek için kendi içinde alışılmamış düzeyde kaldıraç etkisi taşıyan ve likiditesi bulunmayan karmaşık yatırım araçlarına portföylerinin kaldırabileceklerinin ötesinde yer vermiş ve hiçbir kural koyucunun gözetim ve denetim alanına girmeyen bu finansal sistemde günden güne büyüyen risk krizin temelini atmıştır (Yalçınkaya, 2011, s. 12).

Kriz 2007 yılında ABD ekonomisinde Mortgage (ipotekli konut kredileri) krizi olarak emlak piyasasında ortaya çıkmasının ardından benzer nedenlerle İngiltere'ye sıçramıştır. Daha sonra finansal piyasalardaki varlık fiyatlarındaki düşüşler, likidite daralması ve belirsizliğin artışı sonucu ABD'de gerçekleşen talep daralması uluslararası ticaret kanalları aracılığıyla 2008 yılının ikinci çeyreğinde başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer dünya ekonomilerine yayılmıştır (Arslan, 2010, s. 1231).

2001 yılında İkiz kulelere yapılan saldırının o dönemde ABD'de deflasyon oluşturacağı korkusu sebebiyle faiz oranları düşürülmüştür. Parasal genişleme, düşük enflasyon ve düşük faiz oranları gibi ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler, birçok kişide ekonomideki bu istikrarın makroekonomik riskleri kaldırdığı düşüncesini oluşturmuştur (Goodhard, 2008, s. 332). 2004 yılına kadar olan dönemde faizlerde indirim gidilmesi suretiyle uygulanan piyasayı canlandırma faaliyetleri amacına ulaşmıştır. Fakat faiz indirimi ile birlikte ek tedbirlerin yetersiz oluşu, kapitalist ABD ekonomisinin faiz üzerine inşa edilmiş olması 2008 yılına gelindiğinde krize dönüşmüştür (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 247).

Küresel krizin tohumları ise, kriz öncesi yıllardaki yüksek büyüme ve düşük faiz ortamında atılmıştır (Güzel, 2009, s. 56) . Ekonomik gelişmeler, ABD merkez bankasına olan güvenin artması yatırımcılar üzerinde aşırı iyimserliğe ve yatırımcıların karar alırken risklerin göz ardı etmesine neden olmuştur (Goodhard, 2008, s. 332). Bu gelişmeler piyasa disiplini, finansal düzenleme, makroekonomik

politikalar ve küresel gözetim alanlarında çeşitli aksamalara sebep olmuş sonucunda ise sürdürülemez dış dengesizlikleri birikmiştir. Bu dönemde küresel finansal sistem hızla genişlemiş ve düşük risk-yüksek getiri sunduğu varsayılan yeni araçlar yaratmıştır. Hem gelişmiş ekonomilerde hem de yükselen piyasa ekonomilerinde, özellikle konut alanında, mal varlığı fiyatı balonları oluşmuştu; emtia fiyatlarında gerçekleşen bu ciddi artışlar gerek bankacılık sisteminin içinde ve dışında temel finansal sistemlerde büyük bir kaldıraç ve risk oluşturmuştur (IMF, 2009b, s. 3).

Krizin temel nedeni Mortgage kredilerinde faiz indirimi esasıyla uygulanan ABD hükümet politikaları sonucu konut kredilerinin aşırı derecede yaygınlaşması gibi görünse de krizin bu denli gelişmesi, daha yaygın ve geniş çaplı başka nedenlere de dayanmaktadır. (Roubini & Mihm, 2010)

Bu nedenlerden ilki; ABD'deki şirketlerin mali güçleriydi. 1870'li yıllarda ABD'de irili ufaklı pek çok şirket varken Dünya Savaşı sonrası yaşanan zorluklar sebebiyle küçük şirketler birleşerek tekelleri oluşturmuşlardır. 1929 yılına gelindiğinde ABD ekonomisinin %50'si üzerinde söz sahibi olan holding sayısı 200 olarak gözükmektedir. Bu değerler tek bir holdingin iflasının ekonomiyi sarsmaya yeteceğini göstermektedir (Erman, 2010). Bazı kesimler ABD'de Lehman Brothers'ın batışını krizin başlangıç nedenlerinden saymaktadır. Ancak 2008 krizini görkemli tek bir iflasa indirgemek ne yazık ki yanıltıcıdır. Kriz öncesi ve sonrasında gerçekleşen her şey tüm krizi bu tek olayın ekseninde görme eğilimi oluşturur. Lehman Brothers'ın batışı sadece krizin ne denli ciddi olduğunun bir göstergesidir (Roubini & Mihm, 2010).

Krizin ikincisi bir diğer nedeni ise, bankaların ve kredi puanlama kuruluşlarının kötü yapılanmış olmasıdır. O dönemde bankaların sermaye esaslarını, rezerv ve kredi oranlarını belirleyen yasalar yoktu ve yatırımcılar firmalar hakkında yeterli bilgi edinemiyorlardı (Erman, 2010). Kredi puanlama kuruluşlarının verdiği yanıltıcı puanlar da yatırımcıların yanıltılmasına sebep olmaktadır (Goodhard, 2008, s. 337).

Erman'a (2010) göre dünya ekonomisinde giderek artan ve şiddetlenen krizlerin önemli bir diğer tetikleyicisi ise, artan petrol fiyatlarıdır. 1973'te petrol ambargosuyla başlayan fiyatlardaki artış eğilimi, 1974'te petrol fiyatlarının 1.80 dolardan 10 doların üzerine çıkmasıyla uluslararası bir kriz başlatmıştır. 1979 İran

Devrimi petrolün varil fiyatını 20 doların üzerine çıkarırken, 1980 Irak-İran savaşıyla 30 doların üzerine çıkmıştır. 1990'larda Körfez Savaşı yıllarında petrol 40 doları aşmıştı. ABD tarihinin en yıkıcı ve en ölümcül kasırgalarından biri olarak Meksika Körfezi'nde gerçekleşen ve büyük hasarlara neden olan Katrina Kasırgası petrol fiyatlarını 70 doların üstüne taşımış oldu. 2008 yılına gelindiğinde petrol fiyatları; Ocak başında 100 doları aşmış, Temmuz ayında 147 dolara ulaşmıştı. Böylece dünya ekonomisi sürekli artan petrol fiyatlarına endekslenmişti. 2008 yılında yüksek petrol fiyatları, tahıl üretiminin petrole bağımlı olmasına ve tahılların petrol alternatifi biyodizel yapımında kullanılmasına bağlı olarak, gıda maliyetlerinde yükselişe ve küresel bir enflasyona sebep olmuştur (Erman, 2010, s. 134-135).

ABD'de krizin oluşmasına etki eden bir diğer faktör ise, ülkenin tasarruf oranının düşük olmasından kaynaklanan cari açık sorunudur (Güzel, 2009, s. 58). Krugman bu sorunu Reagan'ın uygulamaya koyduğu politikalara bağlamaktadır. Reagan 1982'de tasarruf ve kredi bankalarının sorunlarına çözüm bulmak amacıyla Garn-St. Germain yasasını çıkarmıştır. Yasa ile, bankalara para piyasası kurumlarıyla rekabet yetkisi verildi. Yine Reagan dönemindeki yasal değişikliklerle mortgage kredilerine getirilen Yeni Düzen (New Deal) kısıtlamalarına bir son verildi. Reagan'ın son verdiği bu kısıtlamalar kişilerin önemli bir ön ödeme yapmaksızın ev sahibi olma imkânlarını azaltmaktaydı (Krugman, 2009). Her ne kadar mortgage kredileri başlangıçta yüksek gelirli müşterileri hedef alarak tasarlanmış olsa da (prime mortgage), zamanla herkesi kapsayacak şekilde daha düşük gelirli müşterilere de (subprime mortgage) sağlanmıştır. Düşük faiz oranlarının vermiş olduğu güvenle yatırımcılar çok değişken faizli kredileri tercih etmiştir. ABD Merkez bankasının faizleri yükseltmesi ve yükselen ev fiyatlarının düşmesi (Eğilmez, 2016, s. 66) yatırımcıların aşırı borçlanmasına ve 2008 krizinin başlangıç nedeni olarak gösterilen emlak piyasasında ki sorunlara yol açmıştır. Konut sektöründe ortaya çıkan bir sorunun ABD ekonomisini krize sürüklemesi ise, ABD'de konut sektörünün yıllardır hem tasarruf aracı hem de ekonomik büyümenin lokomotifini olma işlevinin yüklenmiş olmasıyla açıklanmaktadır (Baker, 2009, s. 127).

IMF'ye göre küresel krizin tohumları kriz öncesi yıllarda yaşanan yüksek büyüme ve düşük faiz ortamında atılmıştır. Bu gelişmeler aşırı iyimserliğe ve risk

alımına yol açmıştır. Aynı zamanda piyasa disiplini, finansal düzenleme, makroekonomik politikalar ve küresel gözetim alanlarında çeşitli aksamalar olmuştur. Dolayısıyla küresel finansal sistem hızla genişlemiş, düşük risk ve yüksek getiri sunduğu varsayılan yeni yatırım araçları yaratmıştır. Bütün bunlar ise, pervasız davranışların finansal piyasa disiplini tarafından eleneceği, finansal yeniliklere ait risklerin dar bir alanda yoğunlaşmadan zamana yayılarak azalacağı varsayımları sonucu sürdürülemez dış dengesizliklere neden olmuştur. Özellikle ABD ekonomisinin temel yapı taşlarından olan en güvenilir yatırım aracı olarak varsayılan konut piyasasında fiyat balonları oluştu, emtia fiyatlarında ciddi artışlar olmuştur. Ayrıca hem geleneksel bankacılık sistemi içinde hem de temel finansal sistemlerde oluşan kaldıraç (leverage) ve risk birikimi ülkeyi büyük bir krize sürüklemiştir (IMF, 2009, s. 3).

Eğilmez'e (2016) göre; 2008 krizinin altında yatan neden görünüşte her ne kadar emlak fiyatlarının şişkinliği de olsa, aslında kredilerin değil, ona dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı bir çeşit kredi krizidir. Aslında sorunun temel nedeni türev ürünleri (Türev ürünleri: Şirketlerin başka işlemlerden doğan risklerini alışverişe konu edebilmelerini sağlayan sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, mortgage kredisi verenin bu krediyi kullanan tarafından geri ödenmemesi riskini üçüncü kişilere devretmeyi sağlamaktadır.) adı verilen bir finansal buluşla kredilerin el değiştirmesidir. Türev ürünleri sayesinde riski devreden kredi kuruluşları çok daha büyük riskler üstelenebilmekteydi. Böylece krediler ve türev ürünleri çığ gibi büyümüştür. Başlangıçta sigorta görevi gören türev ürünleri ise zamanla başlı başına bir risk unsuru haline gelmiştir. 2008 krizi örneğinde ise uluslararası çapta işlem yapan bankaların birbirlerine kefil olduğu ve bu alanda en çok ilişkilerin Lehman Brothers ile kurulduğu görülmektedir. Sözleşmelerin yerine getirilemeyeceği ve Lehman Brothers'ın batma olgusuyla karşılaşması aslında çoktan patlamış olan balonun anlaşıldığı an olmuştur. Lehman Brothers'ın yapması gereken ödemeleri gerçekleştiremeyecek oluşu, hükümet ve FED'in bankayı kurtarma karşısındaki olumsuz yaklaşımları sonucu alacaklı durumda olan pekçok bankayı zarara uğratmıştır (Eğilmez, 2016, s. 67-68).

2.5. KRİZ SONRASI GELİŞMELER

Amerika’da başlayan kriz dalgalar halinde bütün dünyaya yayılmış ve küresel ekonomik kriz haline gelmiştir. Küresel ekonomik krizin etkilediği başta gelişmiş ülkeler, daha sonra bütün ülkeler krizin etkilerini gidermek veya en azından daha büyük boyutlara ulaşmasını engellemek amacıyla bazı politikaları uygulamaya başlamışlardır. Ülkeler ekonomilerini canlandırmak amacıyla genişletici para ve maliye politikaları izlemeye başlamışlardır. Bu kapsamda kamu harcamalarının artırılması vb. ekonomi politikaları sonucunda kamu açıkları hızla artmış, bu açıkları kapatmak için ise en kolay yöntem olan borçlanma tercih edilmiştir. Böylece ülkelerin kamu borçları oldukça artmış ve borç krizine girmişlerdir. Yani küresel ekonomik krizinin en önemli sonuçlarından birisi borç krizi olmuştur (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 247-248).

Borçlanma, klasik iktisatçılar tarafından hoş karşılanmayan, olağanüstü durumlarda başvurulması gereken bir finans kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Keynesyen iktisatçılar ise borçlanmaya Klasik iktisatçılar kadar karşı değildir. Onlara göre diğer finansman türleri gibi borçlanma da gerektiğinde kaçınılmadan kullanılabilir bir finansman kaynağıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tamamı borçlanma konusunda Keynesyen görüşe sahip olup, borçlanmayı olağan bir finansman kaynağı olarak görmektedirler (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 249).

2008 Küresel Ekonomik Krizinden sonraki yıllarda yaşanan borç krizinin temelinde; bazı ülkelerin olağanüstü durumlarda başvurulması gereken bir kaynak olan borçlanmaya olağan dönemlerde başvuru yapması sonucu ekonomilerinde oluşan ciddi sorunlar yatmaktadır.

2008 krizi ile başlayan süreç dünyanın en güçlü ve ileri düzeyde bütünleşmiş ekonomi bloku olan Avrupa Birliği’ne bir borç krizi olarak sıçramıştır. AB’de çok sayıda ülke resesyona girmiş, işsizlik oranı yükselmiş ve toplumsal tansiyon yükselmiştir (Akçay, 2013, s. 5).

2.5.1 Yunanistan Borç Krizi ve Euro Bölgesi Borç Krizine Dönüşümü

2009 yılında başlayan Yunanistan'ın mali sıkıntıları 2010 yılında devlet borç krizine dönüşmüştür. Uzmanlar ve uluslararası yatırımcılar, gelişmiş ekonomi düzeyinde olan Yunanistan'ın bu krizi kısa zamanda atlatabileceğini düşünmüşlerdir. Avrupa birliği yöneticileri dahil hiç kimse Yunanistan'da başlayan borç krizinin yayılarak Euro bölgesi borç krizine dönüşeceğini öngörememiştir (Akçay & Çamlıca, 2013, s. 53-55).

Avrupa ülkelerinin birleşme, Avrupa Birliğinin oluşması süreci ortak bir iktisadi alan kurmak ve tek bir para birimi kullanmak üzere şekillenmiştir. Bu doğrultuda ortak gümrük, maliye ve para politikası uygulamak üzere 1993 yılından itibaren Maastricht Kriterleri yürürlüğe girmiştir. AB üyesi ülkeler ve aday ülkeler bu kriterlere uymak zorundadırlar. Parasal birliğe katılmanın bir sonucu olarak ülkeler kriterleri yerine getirip, kendi ulusal paralarını terk ederek Euro kullanımına başlamak zorundadırlar (Eğilmez, 2016, s. 1).

AB parasal birliğine katılmadan önce Yunanistan'da kayıt dışı ekonomi yüksek dolayısıyla vergi gelirlerinin az olduğu görülmektedir. Yunanistan milli gelir artışında bölgenin en düşük performansına, enflasyon oranlarında ise en yüksek seviyeye sahip ülkedir. Bu nedenle borçlanma maliyeti yüksektir (Stancil, 2010, s. 25). Yanı sıra, 1995 yılından 2007 yılına kadar olan süreçte Yunan ekonomisi daha stabilize hale geldikçe, yabancı sermaye için cazip bir hale gelmiştir. Net sermaye girişi GSYİH'nın %5'inden %100'üne kadar artmıştır. Bunun sonucunda yaşanan iç talep artışı ithalatı ve dolayısıyla cari açığı artırmıştır (Stancil, 2010, s. 26).

Kriz öncesi dönemde GIIPS (Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya) ülkelerinde faiz oranlarının düşüklüğü nedeniyle borçlanma imkanları kolaylaşmış, iç talep hızla artmıştır. Talep artışına cari dengesizlikler ve artan özel borçlar eşlik etmiştir (Dadush & Stancil, 2010, s. 14).

Yunanistan, küresel krize çok yüksek kamu borcu ve cari açıkları ile birlikte yüksek dış borç stoku ile yakalanmıştır. Dış borçları toplamında en yüksek payı ise

kamu sektörü almaktadır. Bu sebeple krizin etkilerine karşı önlem almada devletin hareket alanı kısıtlanmış, Yunan ekonomisinde hassasiyet gittikçe artmıştır. Hem Yunan hükümetinin hem de AB yönetiminin kriz yönetimindeki hataları nedeniyle 2009 yılından itibaren uluslararası yatırımcıların ülkenin borçlarını ödeyebileceği konusunda endişeleri artış göstermiştir. Bunun sonucunda kamu menkul kıymetleri hızla değer kaybetmeye başlamış, devletin borçlanma maliyeti yükselmiştir. Kriz ortamında üretimin daralması işsizliği artırmış, işsizlik nedeniyle ödenemeyen krediler finansal kurumların bilançolarını bozmuş, kurumlar kredi miktarlarını azaltmışlardır. 2010 yılında uluslararası dereceleme kuruluşları Yunanistan'ın kredi notunu düşürmüştür. Bunun sonucunda devletin fonlama maliyeti o kadar yükselmiştir ki, vadesi gelen borçlarını ödeyemez hale gelmiştir (Akçay & Çamlıca, 2013, s. 58-59). Kredi derecelendirme kuruluşu olan Fitch Yunanistan'ın önce A olan notunu A-'ye sonra, BBB+'ya daha sonra da not görünümünü 'negatif'e çevirmiştir. Diğer bir kuruluş olan Standart and Poor's ise, Yunanistan'ı 'Yatırım Yapılamaz' olarak nitelendirmiştir (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 252).

Yunanistan'ın krize girmesine neden olan dış borçları 294 milyar Euro (IMF'ye göre 384,1 milyar dolar) değeri ile Yunan milli gelirinin yaklaşık %112,7'sine (AB sınırı %60)denk gelmektedir. Borçlanmanın sebebi olan bütçe açığının 2009 yılında GSMH'ya oranı %12,7'dir (AB sınırı %3). Ancak 'AB'nin Yaramaz Çocuğu' olarak nitelendirilen Yunanistan istatistikleri saptırarak bunu %5 olarak açıklamıştır (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 250-251).

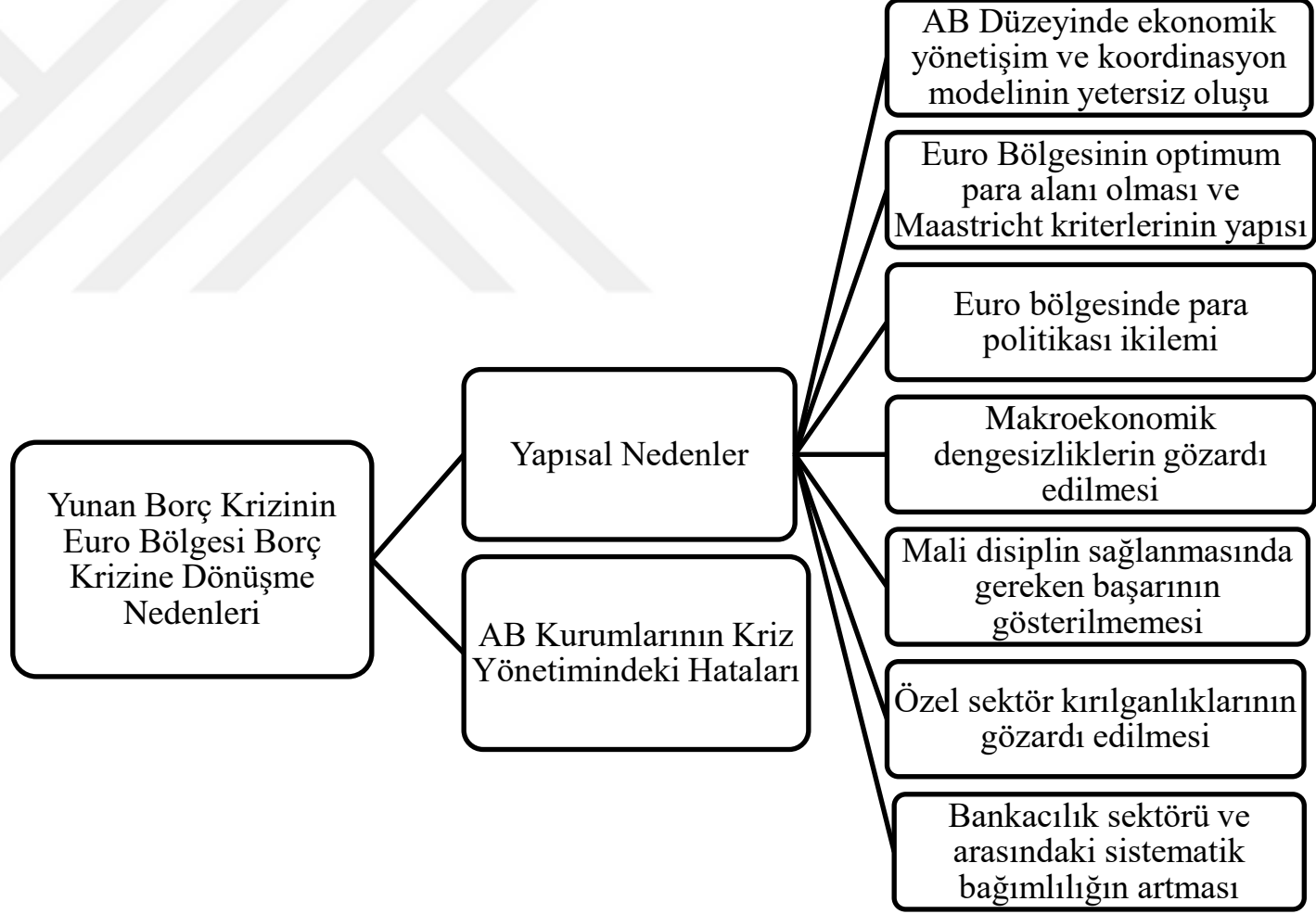
Yunan krizinin de etkisiyle uluslararası yatırımcılar yüksek dış borca sahip diğer Euro bölgesi ülkelerinin de borçlarını ödeyemeyeceği konusunda endişelenmeye başlamışlardır. Kriz öncesi dönemde AAA kredi derecesine sahip olan, sonrasında kredi notlarının düşürülmesi ve güven kaybının da artmasıyla küresel kriz sonrası dış piyasalardaki gelişmelere duyarlılığı daha da artmış olan diğer ülkelerin devlet borçlarının çevrilebilirliği giderek son bulmuştur. Yunanistan'ın ardından İrlanda'da başlayan süreç en son İtalya'nın da aynı kategoriye alınmasıyla sonuçlanmıştır (Akçay & Çamlıca, 2013, s. 60). Euro Bölgesinde Yunanistan krizi ardından dış borç krizine giren diğer ülkeler; İrlanda, İspanya, İtalya ve Portekiz olmuştur. Bu ülkeler GIIPS ülkeleri olarak adlandırılmaktadır.

Yunanistan dışındaki diğer GIIPS ülkelerinde de bütçe açığı ve kamu borçları AB'nin belirlemiş olduğu kriterlerin (Maastricht Kriterlerine göre; Normal şartlar altında üye ülkelerin bütçe açıkları GSMH'nın %3'ünü, kamu borçları ise %60'ını aşmamalıdır.) oldukça üzerindedir. 2008 küresel krizinin borç krizine dönüşmesinin nedeni buradan kaynaklanmaktadır. AB ülkelerinin önemli bir kısmı küresel krizden kurtulmak için harcamalarını artırmış bu da kamu açıklarına ve önemli miktarlarda devlet borçlarına neden olmuştur (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 253).

2008 krizi ve AB düzeyinde var olan sorunlar birbirini besleyen bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde küresel krizin etkilerini maksimize etmiş ve Euro bölgesinde üç boyutlu (bankacılık, borç ve büyüme krizi) bir ekonomik krize neden olmuştur (Akçay & Çamlıca, 2013, s. 109)

AB'deki olumsuz gelişmeler Euro'nun dolar karşısında değer kaybetmesine neden olmuştur. AB'nin ortak para birimi kullanması, ülkelerin Para ve Maliye Politikalarının uygulanmasında Avrupa Merkez Bankasının politikalarının belirleyici rol oynaması GIIPS ülkelerinin krizi aşmasında sınırlayıcı olmuştur (Sugözü & Çetinkaya, 2011, s. 253).

Şekil 2 Yunan Borç Krizinin Euro Bölgesi Borç Krizine Dönüşme Nedenleri (Akçay & Çamlıca, 2013, s. 71-97)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IMF POLİTİKALARI VE 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİ

1970’li yıllarda sabit kur sisteminin çöküşü ve 1980 sonrası yıllarda yaşanan ekonomik krizler IMF ve IMF politikalarının başarısını gündeme getirmiştir. Bu dönemlerde ve 2008 Küresel Krizi’nden önceki yıllarda IMF ve liberal eksenli politikaları çokça tartışılıp eleştirilen bir kurum haline gelmiştir. Hem 2008 Küresel Krizi’ne ilişkin süreçte öngörü başarısızlığı hem de kriz dönemlerinde uyguladığı politikaların başarısızlığı neticesinde IMF’nin rolü ve yetkinliği yoğun biçimde tartışılmıştır.

2008 Küresel Krizi sonrası süreçte yaptığı reformlarla, uluslararası mali piyasalardaki düzenleyicilik ve istikrar sağlayıcılık görevini yeniden üstlenmiştir. Bu bölümde; IMF’nin uygulamış olduğu istikrar politikaları, 2008 Küresel Krizi ile birlikte IMF’nin gerçekleştirdiği reform süreci, krize ilişkin süreçte IMF’ye yönelik eleştiriler ve eleştirilere IMF’nin cevapları tartışılmıştır. IMF politikalarının kriz yaratıcı olup olmayacağı sorularına cevap aranmıştır.

3.1. IMF’NİN İSTİKRAR POLİTİKALARI

İstikrar politikaları, istikrar programları aracılığıyla uygulanmaktadır. Ödemeler dengesi sorunları ve fiyat yükselişlerine karşı geliştirilmiştir. Toplam arz ve toplam talep arasındaki dengesizlikleri gidermek üzere dizayn edilmiştir (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 1). Eş anlı olarak dış ödeme sorunlarının çözümüne odaklanılmaktadır.

İstikrar programı denildiğinde, yüksek enflasyon ve kamu açığını önleyip dış ödeme problemlerini gidermek amacıyla alınan önlemlerin tümü kastedilir. Kamu harcamaları azaltılır, kamu fiyatları yükseltilir, kamu ücretleri sınırlanır, faizler ve diğer para politikası araçları kullanılarak para arzı daraltılır, bazı vergiler artırılır, böylece toplam talep daraltılarak arz-talep dengesi sağlanmaya çalışılır. Bu süreçte sağlanan dış kredilerle ödemeler dengesi kurulmaya gayret edilir. İstikrar programları

işsizlikte artış ve büyümede yavaşlamaya yol açar. Sosyal harcamaların azaltılması gerektirir. Bundan dolayı, gelir dağılımını bozar ve genellikle siyasal iktidarları sarsan sert protestolara sebep olur. IMF'nin istikrar programlarında genel şablon budur.

İstikrarı sağlamanın yolu yapısal düzenlemeler yaparak sürdürülebilir bir büyüme sürecini garanti etmekten geçmektedir. İstikrar programları, istikrar politikalarının birer uygulama aracıdır. Programlar aracılığıyla ödemeler dengesi problemleri ve fiyat yükselişlerine karşı geliştirilen toplam arz ve toplam talep arasındaki dengesizlikleri gidermek amaçlanmıştır (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 48-49).

İstikrar programlarının sınıflandırılması, program amaçları ve bu amaçlara ulaşmak üzere kullanılan politika araçlarından faydalanılarak yapılmaktadır (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 49). Yani, istikrar programları sorunlara bakış açıları ve bu sorunları tedavi yöntemleri bakımından Ortodoks ve Heterodoks nitelikli olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır (Aydın, 1998, s. 54).

Ortodoks ve Heterodoks olarak iki gruba ayrılan IMF tipi istikrar programlarının ortak özellikleri şöyledir: sıkı para ve maliye politikası, fiyat ve ücret kontrolleri, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, faizlerin serbest bırakılması, kamusal malların fiyatlarının yükseltilmesi, döviz kuru çapası ve özelleştirme programlarıdır (Sancar, 2010, s. 2).

İstikrar programları uygulanmaya başlandığında, uygulandığı ülkeye yabancı sermaye girişi hızlanmakta, yüksek faiz ve sıkı para politikasının etkisiyle enflasyon düşme sürecine girmekte, tıkanan ithalat açılmakta, ekonomik büyümenin yeniden başlaması için ortam yaratılmaktadır. Ancak bir süre sonra enflasyon hedeflemesinin tutturulamaması ve/veya artan döviz girişleri sebebiyle ulusal paralar aşırı değerlenmektedir. Ulusal paraların değerlenmesiyle önceki döneme göre ucuzlayan ithalat artmakta, ihracat azalmakta ve dış ticaret dengesi bozulmaktadır. Buna literatürde ters j etkisi denilmektedir. Bu sistem yerli ve yabancı sermaye yatırımcılarını kur ayarlaması beklentilerini olumsuz etkilemekte ve ulusal finansal sistemden sermaye çıkışları gerçekleşmektedir (Sancar, 2010, s. 2). Yani, az gelişmiş- gelişmekte olan ülkelerin bir türlü kurtulamadıkları kısır döngü böyle işlemektedir.

1950-1980 yılları arası dönemde enflasyon ve ödemeler dengesi problemlerini çözmeye yönelik olarak IMF tarafından ülkelere ‘Ortodoks İstikrar Programları’ önerilmiştir. 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Ortodoks programlarına gelir politikası araçlarının da eklenmesiyle ‘Heterodoks İstikrar Programları’ uygulanmaya başlanmıştır (Köksel, 1998, s. 39). İstikrar politikalarının tek başlarına uygulandıklarında başarısız oldukları gerekçesiyle 1980’li yıllardan sonra Ortodoks ve heterodoks istikrar programları birlikte uygulanmaya başlanmıştır (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 55).

3.1.1. Ortodoks İstikrar Programları

Ortodoks istikrar programlarının, ödemeler bilançosu açıklarının iyileştirilmesini ve enflasyonun düşürülmesi gibi iki ana amacı bulunmaktadır. Bu program sıkı maliye ve para politikaları içermektedir (Topallı, 2006, s. 144). Enflasyonun parasal genişlemeden kaynaklandığı düşüncesi üzerine sıkı para politikası oluşturulmuştur (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 50). Parasalcı (monetarist) ve Neo-klasik görüşler temelinde oluşturulmuş istikrar programıdır. Programın içerdiği politikalar talep ve arz yönlü olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Sancar, 2010, s. 3).

Ortodoks istikrar programında politikalar belirlenirken önemli olan istikrarın talebi kısırarak mı yoksa arzı genişleterek mi sağlanacağı sorusudur (Sancar, 2010, s. 3). Talep yönlü programların amacı nihai talebi, sıkı para, maliye ve kredi politikaları uygulayarak azalmaktır. Bu kapsamda para arzı daraltılmakta, kamu harcamaları kısılmakta, faiz oranları yükseltilmekte, vergiler ve kamu gelirleri artırılmakta, piyasa mekanizmasına güvenin sağlanması için çalışılmaktadır. Arz yönlü politikaların amacı ise, reel mal ve hizmet üretimini artırmaktır. Arz yanlı politikalar kapsamında ise, sübvansiyonların kaldırılması, kapasite kullanımının artırılması ve tasarruf ve yatırım teşvikleri ön plana çıkmaktadır. Bu politikalar kesin bir çizgiyle ayrılmamakla birlikte birbirlerini tamamlayıcı özelliklere sahiptir (Topallı, 2006, s. 144-145). Aralarındaki en önemli fark, arz yönlü politikaların çoğunlukla mikro ekonomik özellikler taşıması ve sektörel öncelikleri dikkate alması, talep yönlü politikaların ise makroekonomik

özellikler taşımasıdır. Bu nedenle arz yönlü politikalar, talep yönlü politikalara kıyasla daha uzun uygulama süresine ihtiyaç duymaktadır (Sancar, 2010, s. 3).

Az gelişmiş ülkelerde hem enflasyon hem de ödemeler dengesi problemleri yaşanmaktadır. Ortodoks programlarda ne kadar her iki hedefin de eş anlı olarak benimsendiği ifade edilse de, az gelişmiş ülkelerde ortodoks programların önceliği konusunda bir seçim söz konusu olmaktadır. Uygulamada, ödemeler dengesi problemleri çözülürken, enflasyonun da düşeceği varsayımından hareketle ödemeler dengesi problemlerine yoğunlaştığı görülmektedir. Az gelişmiş ülkelere verilen borçlar bu görüş temeline dayandırılmaktadır. (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 51).

Ortodoks programlar uluslararası finansal kesimler tarafından genel kabul gören istikrar programıdır. Bu politikalar reel dengenin kurulmasında ve bütçe açığının kapatılmasında başarılı olurken, ücret, fiyat kur ve faiz arasındaki dengenin kurulmasında o kadar başarılı sayılmamaktadır. Bu programın nispi fiyat dengesi kurulmasındaki eksikliklerinin kapatılması için ücret ve fiyat politikaları gündeme gelmektedir (Bahçeci, 1997, s. 5).

3.1.2 Heterodoks İstikrar Programları

Heterodoks istikrar programları, sıkı para ve maliye politikaları içeren geleneksel ortodoks programlarından farklı olarak fiyat ve ücret kontrollerinin yanı sıra gelir politikalarıyla, enflasyonu dengeleyici bir politika aracı olarak da döviz kuru, faiz oranları, para arzı, banka kredileri ve ücretler üzerinde de düzenlemeler yapılmasına imkan veren programlardır (Sancar, 2010, s. 4).

Şok tedavi uygulamalarından dolayı ‘Heterodoks Şok’ olarak da adlandırılan heterodoks programlar, ortodoks programlardan farklı olarak para ve maliye politikalarına ek olarak gelirler politikası da içeren programlardır. Fiyat ve ücretlerin dondurulması, sabit döviz kuru, bütçe açıklarının ortadan kaldırılmasını amaçlayan mali disiplin ve parasal reformlar olmak üzere dört temel dayanağı bulunmaktadır (Topallı, 2006, s. 146).

Heteredoks programlar Ortodoks programlardan farklı olarak ekonomik faaliyetlerde ve istihdamda herhangi bir gerilemeye sebep olmadan enflasyonu kısa bir sürede kesin olarak düşürmeyi amaçlamaktadır (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 2). Heteredoks programlarda ücret ve fiyat kontrolleri gibi geçici gelir politikaları aracılığıyla, işsizliği artırmadan ve üretimde yüksek maliyetlere yol açmadan kronikleşen enflasyonun hızlı bir şekilde düşürülmesi hedeflenmektedir. Ortodoks programlara kıyasla bir farkı ise bu noktada görülmektedir. Ortodoks programlar uzun bir süreye yayılarak kademli olarak uygulanmaktadır. Ancak kronik yüksek enflasyonun, hiperenflasyona doğru kaymaya başladığı dönemlerde acil çözüm üretmede ortodoks programlar başarısız sonuçlar meydana getirdiği için heteredoks programlar tercih edilmektedir. Dolayısıyla heteredoks programların uygulanmaya başladığı tarihten belirli bir süre sonra Ortodoks programlara geçilmelidir (Sancar, 2010, s. 4-5).

Heteredoks programlarda şok bir şekilde geçmiş enflasyon ile cari dönem enflasyonu arasındaki bağı koparmak esastır. Böylece enflasyon ataletinin öne çıkması önlenmiş olur. Enflasyon, beklentilere bağlı olarak değişen değişkenlerin şekillendirmesiyle süreğenlik kazanabilmektedir. Yani şok politikaların uygulanması suretiyle geçmiş ile cari dönem enflasyon arasındaki bağ kesilerek enflyonist süreğenliğin kırılması hedeflenmektedir (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 53).

Tablo 8 Ortodoks ve Heteredoks İstikrar Politikalarının Karşılaştırılması

Ortodoks İstikrar Programları	Heteredoks İstikrar Programları
Kamu gelirleri artırılır.	Kamu harcamaları kısıılır.
Enflasyon yavaş yavaş kademeli olarak düşmektedir.	Şok programların etkisiyle kısa dönemde fiyat ve ücretlerin dondurulmasına dayalı olarak enflasyon hızla düşmektedir.
Kur politikası ödemeler bilançosu dengesi için uygulanır.	Kur politikası fiyat istikrarı için uygulanır.
Enflasyonun parasal genişlemeden kaynaklandığı düşüncesiyle sıkı para politikası uygulanmaktadır.	Bütçe disiplini sağlanırken sıkı para politikası terk edilmekte, gevşek para politikasına müracaat edilmektedir.
Daraltıcı etkileri nedeniyle GSMH'nın	Gelirler politikası uygulamalarıyla ilk

büyümesi üzerinde bir baskı oluşturarak durğunluğa yol açmaktadır.	aşamada Ortodoks programlara göre daha yüksek büyüme oranı ve daha az işsizlik yaratmaktadırlar.
--	--

Kaynak: Öztürk , N., & Bayraktar , Y. (2010). IMF'nin değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri. Ankara: Palme Yayıncılık. s. 54-56.

Gelir politikaları 70'li yıllardan itibaren uygulamaya pek yansıtılmadı. Bu, ücret ve fiyat kontrollerinin uygun politik araçlar sayılmadığı manasına gelir. Buna mukabil, özellikle 90'lı yıllardan itibaren IMF, istikrar programlarından en fazla zarar görenleri korumaya yönelik sosyal koruma önlemlerini öne çıkardı. Amaç istikrar programlarına yönelik toplumsal tepkileri en aza indirmektir. Ortodoks-Heterodoks politika farkı, artık enflasyonu hızla düşürmek veya aşama aşama düşürmek şeklinde bir politik tercih düzeyindedir.

3.1.3 IMF Yönlendirmeli İstikrar Programları

1970'li yıllardaki petrol krizleri ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler nedeniyle ülkeler dış piyasadan borçlanmaya başlamışlardır. Başlangıçta düzenli ödenen ve sorun teşkil etmeyen bu borçlar zamanla vade sonunda ödenemez hale gelince borçlu ülkeler ve alacaklı finans kuruluşları arasındaki borç ilişkisini düzenleme gereği oluşmuştur. 70'li yıllardan sonra IMF borçlu ülkelerin ekonomilerini kontrol altına alarak, borçlarını zamanında ve eksiksiz ödeyebilmeleri için politikalar üretmeye başlamıştır (Bahçeci, 1997, s. 127). Çünkü ödemeler dengesi açık veren bir ülkenin IMF desteği olmadan dış finansman sağlaması oldukça zordur. Bu yüzden gelişmekte olan ülkeler IMF destekli istikrar programlarını uygulamak zorunda kalmaktadırlar (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 5).

IMF tipi istikrar programlarının öncelikli amacı ödemeler dengesi sorununun çözülmesidir. Genellikle IMF yönlendirmeli istikrar programları dış ticaret rejimini ve dış ödemeler sistemini liberalize etmek yoluyla dış dengeyi sağlamayı ve enflasyonu kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Programlar kapsamında devalüasyon, kamu harcamalarında kısıntı, vergilerde artış, yurtiçi kredi büyümesinde azalma ve reel faiz oranlarındaki artıştan oluşan politika araçları benimsenmektedir (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 2).

Klasik bir IMF tipi istikrar programlarının özellikleri aşağıdaki gibidir (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 6):

- Develüasyon ve esnek kur politikaları aracılığıyla uluslararası ticaret ve ödemelerin serbestleştirilmesi,
- Ekonomideki mevcut eksikliklerin giderilmesi için yurtiçi fiyat ayarlamaları,
- Kamu açığı ve cari açığın azaltılması,
- Kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması ve orta vadeli dış borçlanmanın sınırlandırılması.

IMF genellikle ülkelerin dış ekonomik dengesizliklerini gidermek amacıyla monetarist ve neo-klasik yaklaşım temelli Ortodoks istikrar programları çerçevesinde istikrar programları uygulamaktadır (Bahçeci, 1997, s. 10). Özellikle 1950'lerden 1980'lerin ortalarına kadar olan süreçte gelişmekte olan ülkelerin enflasyon ve ödemeler dengesi sorunlarının çözümü için Ortodoks istikrar programları önermiştir. Ancak bu programlar uygulandıkları ülkelerde sorunlara bir çözüm getirememiş, mevcut krizleri daha da derinleştirmiştir. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren ise özellikle Latin Amerika ülkelerinde gelirler politikası içeren heteredoks programlar uygulamaya başlamıştır (Bayraktutan & Özkaya, 2002, s. 2).

Tablo 9'da 1980 sonrası yıllarda yaşanan krizler, kriz nedenleri ve krizlerde uygulanan IMF tipi istikrar programları ve başarı durumları kısaca özetlenmiştir.

Tablo 9 Latin Amerika, Meksika, Güney Doğu Asya ve Türkiye Krizlerinin IMF Tipi İstikrar Programlarına Göre Sıralanması

Ülkeler	Kriz Yılı	Kriz Nedenleri	Uygulanan İstikrar Programları	Değerlendirme
Latin Amerika				
Arjantin				
Austral Planı	1985	Kısa vadeli dış borçlardaki artış, Hiperenflasyon	Heteredoks-Ortodoks	Başarısız
Konvertibilite Planı	1991	Para ve banka krizleri, Hiperenflasyon	Ortodoks	Başarılı
Brezilya				

Brezilya Planı	1981-1984	Hiperenfilyasyon, Dış Ticaret Açığı	Ortodoks	Başarısız
Cruzado Planı	1986	Finansal Kriz, Hiperenfilyasyon	Heteredoks	Başarısız
Collor I Planı	1990	Hiperenfilyasyon, Banka Krizleri	Heteredoks	Başarısız
Collor II Planı	1991	Hiperenfilyasyon, Politik İstikrarsızlık	Heteredoks	Başarısız
Real Planı	1994	Hiperenfilyasyon	Ortodoks	Başarısız
Brezilya Planı	1995	Dış Ticaret Açığı, 1994 Meksika Krizi	Ortodoks	Başarısız
Bolivya				
Bolivya	1985	Hiperenfilyasyon	Ortodoks	Başarılı
Şili				
Şili	1982	Dış Ticaret Açığı	Ortodoks	Başarılı
Meksika	1982	Finansal Kriz	Ortodoks	Başarısız
	1988	Kronik Enfilyasyon	Heteredoks	Başarılı
	1994	Sermaye Girişindeki Artış Reel Kurun Değerlenmesi Ağır borç yükü Finansal Sistemdeki Problemler Peso-Dolar kompozisyonunun Dolar lehine değişmesi	Ortodoks	Başarılı
Güney Doğu Asya				
Tayland Endonezya Güney Kore	1997	Kısa vadeli borçların artması, Spekülatif amaçlı sermaye akımı, Dış dengenin bozulması, Finansal sistemdeki kırılganlıklar	Ortodoks	Başarılı
Türkiye				
24 Ocak 1980 Programı	1980	Hiperenfilyasyon, Kısa vadeli dış borç yükümlülükleri, Dış ticaret dengesinde bozulma, Devletin uyguladığı finansal baskı politikaları	Ortodoks	Başarısız
5 Nisan 1994 Programı	1994	Dış ticaret dengesinin bozulması, Bütçe açıkları, Dış borç yükünde artış, Parasal genişleme	Heteredoks-Ortodoks	Başarısız
1999 Enfilyasyonu Düşürme Programı	1998	1997 Güney Doğu Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, Hiperenfilyasyon	Heteredoks-Ortodoks	Başarısız

2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	2000-2001	Siyasi istikrarsızlık, Dış ticaret dengesinin bozulması, Döviz fiyatlarında yükseliş, Kısa vadeli dış borç yükünün artışı	Ortodoks	Başarılı
-------------------------------------	-----------	---	----------	----------

Kaynak: (Sancar, 2010, s. 24).

IMF'nin gelişmekte olan ülkelerde istikrarı sağlamak üzere önermiş olduğu politikaların beklenen başarıyla sonuçlanmaması, aksine krizleri ve ekonomide mevcut olan istikrarsızlığı daha da derinleşirmesi, IMF'nin her gelişen krizde daha da tartışılan bir kurum haline gelmesine sebep olmuştur.

3.2. IMF'NİN 2008 KRİZİ SONRASI REFORM SÜRECİ

Özellikle 21.yy'ın ikinci yarısından itibaren küresel ekonomide IMF'nin rolünün ne olması gerektiği sürekli bir tartışma konusu olmuştur. Kriz dönemlerinde uygulamış olduğu politikaların başarısızlığı nedeniyle uluslararası kamuoyunun Fon'a olan güvensizliği de giderek artmıştır (Keleş, 2012, s. 153).

IMF'nin geçmişi incelendiğinde kendisini yenilemekten sürekli kaçındığı görülmektedir ve bu kaçış ortaya çıkan sorunların ertelenmesine neden olmuştur. 2008 krizi ardından ekonomi çevreleri uluslararası ekonomiye kalıcı bir şekilde yön verilmesini, IMF'nin ortaya koyacağı orta ve uzun vadeli yeniden yapılandırma politikalarına bağlamışlardır (Keleş, 2012, s. 161).

2008 Küresel Ekonomik Krizi'nden önce hem IMF'ye yöneltilen olumsuz eleştiriler hem de küresel ekonomik düzeyde meydana gelen olumlu gelişmeler sonucunda IMF'nin dünya ekonomisindeki rolü zayıflamıştır. Ancak 1929 Büyük Buhran'dan sonra yaşanan 2008 Krizi IMF'nin kaybetmiş olduğu itibarını geri kazanması için bir fırsat olmuştur. Kriz finansal sistem içerisinde IMF'nin rolünün yeniden canlanması için bir fırsat yaratmış, IMF kaynaklarına olan talebi artırmıştır. Krizin derinleşen etkilerini bertaraf etmek üzere IMF kredi imkan ve koşullarında bir dizi reformlar gerçekleştirmiştir (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 133-134).

IMF'nin kurumsal olarak reformlarının önemine ilişkin görüşü "Gerekli yönetim reformlarının tamamlanması, IMF'nin meşruiyetini ve etkinliğini sağlamak

açısından en fazla öncelik verdiği konulardan biri” cümlesinden anlaşılmaktadır (IMF, 2009a, s. 5).

3.2.1 Reformların Genel Çerçevesi

IMF'nin temel amacı ilk başlarda ülkelerin uluslararası ekonomik sisteme entegre olmalarını sağlamak iken, günümüzde küresel ekonominin istikrarı için ülke ekonomilerinin istikrara kavuşmalarını sağlamaya dönüşmüştür. Bu doğrultuda Fon'un kuruluşundan günümüze kadar geçen süre boyunca politikaları da küresel ekonominin değişen ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple kuruluşunda takip ettiği politikalar ile günümüzde takip ettiği politikalar arasında farklılıklar görülmektedir. IMF ilk başlarda makroekonomik politikalar tercih ederken, ilerleyen süreçte ülke temelli orta vadeli mikro politikalardan hareketle küresel makroekonomik politikalara yönelmiştir (Karakaş & Adak, 2013, s. 161-162-177).

IMF 2009 yıllık raporuna göre, IMF üyelerine krizin öncelikli önem taşıyan boyutlarıyla baş etme ve yeni güçlendirilmiş bir küresel finansal sistem oluşturma konusunda yardımcı olarak öncü bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda krizin üstesinden gelmek için çabalarını üç alanda yoğunlaştırmıştır (IMF, 2009c, s. 2):

- Üye ülkelerin gereksinimlerine karşılık verecek şekilde politika tavsiyelerinde bulunma ve finansal destek sunma,
- Finansal sistemi daha ileri bir aşamada oluşacak finansal krizlere karşı korumak için sorunların nasıl ortaya çıktığı konusunda analizler yapma,
- Yeni uluslararası finansal sistem için gerekli yapı taşlarını hazırlama.

Bu çabalarla birlikte IMF kriz sonrasında kaynaklarını aşağıda sıralanmış alanlara doğru değiştirmiş, Fon'un modernize edilmesine ilişkin çabaları hızlandırılmıştır (IMF, 2009c, s. 2):

- Gözetim önceliklerinin daha ileri bir düzeye çıkarılması,
- IMF kredi çerçevesinin reformu,
- Düşük gelirli ülkelerin desteklenmesi,

- IMF'nin kapasite oluşturma alanındaki faaliyetlerinin artırılması,
- Kurumsal yonetimin reformu ve kaynakların geliştirilmesi
- Kurum içinde hesap verme zorunluluğu ve saydamlığın artırılması,
- IMF'nin finansal durumunun ve başka faaliyetlerinin güvence altına alınması.

Kriz sonrası IMF reformlarının şekillendiği üç ana eksen ise aşağıdaki gibidir (Keleş, 2012, s. 162):

- IMF'nin uluslararası finansal sistemi gözetim politikalarına ilişkin düzenleme,
- Üye ölkelerin değişen ekonomi dinamikleri çerçevesinde kotalarının yeniden düzenlenmesi,
- IMF'nin krizlerdeki etkisinin artırılması için ölkelere yönelik kredi kapasitesinin yükseltilmesi.

3.2.1.1. Gözetim Fonksiyonuna İlişkin Reform

IMF kriz sonrası dünya ekonomisinin ve finansal sistemin yeniden şekillendirilmesi, gelecekte krizlerin meydana gelmesinin önlenmesi amacıyla gözetim ve denetim konusunda yapılacak olan reformları ön planda tutmuştur (IMF, 2009a, s. 4). Bu reformun perde arkasında, 2008 küresel krizinde denetim ve gözetimden kaynaklanan sorunların da olması bulunmaktadır.

Küresel krizle birlikte önemi bir kez daha ön plana çıkan veri saydamlığını artırma konusunda IMF, iş birliğine dayalı ve küresel bir açıdan yaklaşılmasını teşvik ederek, kurumlar arası bir grup kurarak başkanlığını üstlenmiştir. Grubun ilk faaliyeti 'Ana Küresel Göstergeler (Princibal Global Indicators)' web sitesini oluşturmak olmuştur. Böylece G-20 ekonomilerine ilişkin finans, hükümet, dış ve reel sektör bağlamında veriler paylaşılmaktadır (IMF, 2009b, s. 7)

Gözetim fonksiyonu IMF'nin ortaya çıkabilecek riskleri önceden tespit etmek ve gerekli önlemleri almak için üstlenmiş olduğu temel görevlerinden birisidir. 2008'de IMF gözetim fonksiyonunu yerine getirememekle, yani krizi önceden

öngörmekte başarısız olmakla eleştirilmiştir. Gözetim fonksiyonuna ilişkin diğer eleştiriler ise, IMF'nin krizden önce ekonomik bir dengesizlik olabileceğini öngörmesine rağmen, bankacılık sisteminden kaynaklı tehlikeleri göz ardı etmesine ilişkin olmuştur (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 150).

Krizlerin daha öngörülebilir olması için bir çözüm yolu olarak daha güçlü bir erken uyarı sisteminin gerekliliği ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda; IMF, Finansal İstikrar Kurulu (FSB- Financial Stability Board) ve Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS- Bank for International Settlements) gibi farklı kuruluşlarla birlikte, Fon arasında bir koordinasyon sağlanması gerektiğini belirtmiştir (IMF, 2009b, s. 9).

IMF'nin üç yılda bir gerçekleştirilen, Ekim 2008'de tamamlanan 'Gözetim Gözden Geçirmesi Kurulu' ilk kez bir 'Gözetim Öncelikleri Beyanı' yayınlamıştır. Bu kapsamda 2011 yılı sonuna kadarki dönemde IMF'nin gözetim faaliyetlerine ilişkin dört alana öncelik verilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Bunlar; risk değerlendirmesi, makro-finans bağlantıları, çok uluslu perspektif, dış istikrar ve döviz kuru değerlendirmeleridir. Kurul saptanan önceliklerle ilgili olarak, finansal sektöre ilişkin hususların gözetime dahil edilmesi konusunda çalışmalarına başlamıştır (IMF, 2009b, s. 7)

3.2.1.2. Kota ve Oy Gücü Sisteminde Reform

Bilindiği gibi ülkeler IMF'ye üye olmak için Fon'a kota olarak adlandırılan bir katkı payı ödeme zorunluluğundadır. Üye ülkelerin sahip olduğu kotalar ülkelerin hem IMF kaynaklarından kullanacakları kredilerin belirleyicisi olurken hem de üye ülkelerin IMF'deki oy haklarının bir belirleyicisi olmaktadır. IMF'nin karar mekanizmasında ise ülkelerin gücünü sahip oldukları kota miktarları belirlemektedir.

IMF'nin kurulduğu yıldan itibaren dünyada ekonomik güç dağılımında önemli değişiklikler olmuştur. Ancak dünya ekonomisindeki değişmelere rağmen ülkelerin kota ve oy güçlerinde önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Bu bağlamda IMF temsil ve oy güçlerine yönelik eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle yükselen ekonomilere sahip ülkelerin IMF'deki temsil yetkisinin, ülkenin bulunduğu konumu yansıtmaması

nedeniyle birtakım reformların yapılması gündeme gelmiştir. Yapılacak reformlar sayesinde düşük gelirli ülkeler ve yükselen ekonomiye sahip ülkelerin kota paylarında ve Fon yönetimine katılımlarında iyileştirme yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Nisan 2008 yılında Yönetim Kurulu tarafından alınan bir kararla büyük ölçekli kota ve temsil reformu yapılarak sabit oy sayısı 250'den 750'ye yükseltilmiştir (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 151).

Söz konusu reformun amacı, düşük gelirli İMF üye ülkelerinin karar aşamasına katılımını ve temsilini arttırırken, kotaların değişen ekonomik dengelere daha duyarlı olmasını sağlamaktır. İMF üyeleri, Eylül 2006'da Çin, Kore, Meksika ve Türkiye'nin geçici olarak kotalarının arttırılmasına karar vermiştir. Nisan 2008'de Yönetim Kurulu'nun onayladığı reform paketinin içeriği aşağıda sıralanmıştır (IMF, 2009d, s. 1):

- Yeni bir kota formülü anlaşması,
- Bu yeni kota formülüne göre hesaplanacak ve 54 ülkeyi kapsayacak olan ikinci tur geçici artışları,
- Düşük gelirli ülkelerin temsilini arttırmak için temel oyların üçe katlanması,
- Kurul'daki Afrika ülkelerine ait iki koltuk için Alternatif Yönetim Direktörü atanması.

IMF tarafından belirlenen yeni kota formülü aşağıdaki gibidir. Bu formül ile hesaplanan yeni kota oranlarının, ülkelerin dünya ekonomisinde sahip olduğu ekonomik yer ve önemin etkisinin daha doğru bir şekilde hesaplanması hedeflenmektedir (IMF, 2008, s. 3).

$$CQS = (0.5*Y + 0.3*O + 0.15*V + 0.05*R)^k$$

CQS: Üye ülkelerin hesaplanan kota payı

Y: Üye ülkenin üç yıllık dönemdeki piyasa döviz kurları ve satın alma gücü paritesi ile hesaplanan GSYİH'sı

O: Üye ülkenin son beş yıllık dönemdeki cari gelir ve cari giderlerinin toplamının yıllık ortalaması

V: Üye ülkenin cari gelirlerindeki ve net sermaye akımlarındaki değişme
R: Üye ülkenin bir yılın üzerindeki resmi rezervlerinin 12 aylık ortalaması
k: 0.95 oranında sıkıştırma faktörü

3.2.1.3. Kredi Enstrümanları Reformu

IMF üye ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda zaman içerisinde çeşitli kredi araçları geliştirmiştir. Küresel kriz nedeniyle daha önce kullanmış olduğu kredi araçlarına yenisini eklemiş veya kriz sonrasında bir takım kredi araçlarında güncelleme işlemleri gerçekleştirmiştir. IMF tarafından yapılan değişiklikler ve yeni oluşturulan krediler birinci bölümde 'IMF kredileri' başlığı altında açıklanmıştır.

Küresel krizin etkilerini azalmak isteyen IMF daha önce kullanmış olduğu bazı kredilere ilişkin politikaların reformunu sağlamıştır. Çünkü bu reformlar, katı kredi kullanım uygulamalarıyla eleştirilere maruz kalan IMF'nin düzenlemelere giderek daha etkili bir kurum haline gelmesi açısından önem taşımaktadır (Keleş, 2012, s. 172).

Küresel ekonomik krize karşı ülkeleri desteklemek için IMF tarafından yapılan reform çalışmalarının genel özellikleri şu şekildedir (IMF, 2009a, s. 1-2):

- Kredi kapasiteleri artırılmış ve daha fazla kredi verilmiştir.
- Üye ülkelerin IMF kaynaklarına erişim hakkı iki katına çıkarılmıştır.
- Farklı ekonomik güç ve şartlardaki ülkelere verilen kredilerin koşulları gözden geçirilerek, borç verme yöntemlerine ilgili gözden geçirme çalışması yapılmıştır.
- Katı yapısal şartlar ortadan kaldırılmıştır.
- İyi performans gösteren ülkelere esnek kredi imkanları sağlanmıştır.
- 1 Mayıs 2009 tarihinden itibaren yapısal reform kriterlerinin uygulamasına son verilmiştir. Yapısal reformlar sadece bir ülkenin ekonomisinin düzelmesi açısından önemli görüldüğü durumlarda IMF destekli programlar kapsamında devam edecektir.
- Borçluluğun yarattığı utanç duygusunun azaltılması amacıyla konuya ilişkin yaklaşım gözden geçirilmiştir. Bu çerçevede, ülkeler üzerinde anlaşmaya varılan önlemler belirli bir tarihe kadar gerçekleştirilemediği

zaman resmi bir açıklama yapmak zorunda kalmayacaktır.

- Spesifik eylemlerden ziyade hedeflere odaklanılmıştır. Yani, IMF destekli programlar her ülkenin içinde bulunduğu koşullara uygun düzenlenecek, krizin çözülmesinde en çok önceliği olan sorunlara odaklanılacaktır.

Bu reformlar, üyeleri IMF'ye erken bir aşamada başvurmaya teşvik etme ve böylece kriz olasılığını azaltma veya krizlerin maliyetini düşürme amacındadır. IMF'nin reformlar kapsamında kaynaklarında yaşanan artışla birlikte, üye ülkelerin hem 2008 krizine, hem de gelecekte gerçekleşme ihtimali olan diğer krizlerle baş edebilmesine yardım etmek için güçlü bir imkan oluşturmaktadır (IMF, 2009c, s. 5).

3.3.IMF'YE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Kuruluşundan itibaren sıklıkla eleştirilere maruz kalan bir kurum olan IMF'ye yönelik genel eleştiriler kronolojik olarak incelendiğinde, ilk eleştirilerin Bretton Woods Konferansına kadar uzandığı görülmektedir.

Uluslararası parasal sistemin sorunlarını çözmek ve ülkeler arasında iş birliğini sağlamak amacıyla oluşturulacak olan 'yeni sisteme' ilişkin görüşmeler, dönemin en güçlü ülkesi olan ABD ve İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerin öncülüğünde, Bretton Woods Konferansında yapılmıştır. Konferansta tartışılan başlıca iki plandan ABD'nin savunmuş olduğu White Planı kabul görmüştür.

White planına göre dış ödemeler dengesizliğini gidermek üzere getirilen öneriler, sadece dış açık veren ülkelerin karşılaştıkları geçici dış ödeme güçlükleri karşısında kredilendirilmesine imkan sağlamaktadır. Bununla birlikte dış fazla veren ülkeler ise IMF'ye kullandıracakları kaynaklar karşısında faiz gelirleri elde edebileceklerdir. Anlaşılacağı üzere Amerikalıların 'White Planı' güçlülerin kazanacağı bir sistem kurgusu şeklindedir. Yani, dış ticaret fazlası vererek dünya ticaretini daraltan güçlü ülkeler ödüllendirilmekte, yoksul ülkeler ise içinden çıkılmaz hale gelen dış borç yükleriyle adeta cezalandırılmakta bir kısır döngü içerisine çekilmektedirler (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 43).

Amerikalıların kabul edilen planının aksine İngilizlerin hazırlamış olduğu Keynes Planı ise, dış ticaret açığı veren ülkeler kadar dış ticaret fazlası veren ülkelerin de kurulacak olan bir 'uluslararası ödemeler bankasına' faiz ödemesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü her iki grubun da ekonomi üzerinde daraltıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 43). Bu nedenle Keynes planında dış fazla vermeyi caydırmak amacıyla bir tür negatif faiz yürütülmesi, ülkeden revalüasyon yapmasının, ithalat kotalarını kaldırmasının, genişletici maliye ve para politikası uygulamasının istenmesi gibi önlemler yer almaktadır (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 7).

Savaştan güçlenerek çıkan Amerika'nın ihracat ve altın stoklarında artış meydana gelmiştir. Böylece büyük bir kreditör konumuna gelen ABD'nin çıkarları doğrultusunda; ticaretin liberalize edildiği, istikrarlı ve sabit kurlu bir döviz sisteminin olduğu, dış denge sağlama konusunda yükümlülüğünün dış açık veren ülkeler tarafından karşılandığı bir sistem daha uygun olmaktadır (Mutlu, 2003, s. 10-11). IMF gerçekleştirdiği müdahalelerle ABD'ye tam bir denetim sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Keynes tarafından savunulan Dünya Merkez Bankası seçeneğinin reddiyle ABD kendine bağımlı ve üzerinde daha etkili olabileceği bir kurumu tercih etmiştir. IMF'nin stratejilerini tanımlamakta Fon'un gerçek bir yetkisi olmayıp, Fon daha çok G7 tarafından tanımlanan stratejilerin bir yürütücüsü konumundadır (Amin, 1999).

Keynes planında kurulacak olan sistemin merkezinin, White planında savunulmasının aksine Washington yerine New York'ta kurulmasını böylece Amerikan siyasi çevrelerinin etkisinden uzak kalabileceği belirtilmiştir. Nitekim bugün IMF üzerinde tek veto hakkı olan ülkenin ABD olması ve Fon yönetiminde baskın ülkenin ABD olması Keynes planındaki endişenin yersiz olmadığına göstergesidir. IMF'ye yönelik yapılan eleştirilerin önemli bir kısmı Fon'un ABD güdümünde karar verdiği yönünde olmaktadır (Öztürk & Bayraktar , 2010, s. 7). Ayrıca Fon kotalarından hareketle rahatlıkla söylenebilmektedir ki IMF'de; başta ABD ve AB ülkeleri tarafından onaylanmayan hiçbir karar alınmaz. Bunun neticesi olarak da IMF tarafından alınacak her karar, bu ülkelerin menfaati ve siyasi beklentileri doğrultusunda olmak zorundadır (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 8).

IMF kotaları incelendiğinde en fazla oya sahip olan ülkeler içerisinde G8 ülkelerinin ilk sıralarda yer aldığı ve toplamdan %38 pay aldığı görülmektedir. Yani IMF tarafından alınan her kararda siyasal bir etken mutlaka bulunmaktadır. Nitekim geçmişte Türkiye’de tarım sübvansiyonlarının kaldırılması söz konusu iken ABD’de pamuğa, Avrupa’da şekere, Japonya’da pirince sübvansiyon verilmektedir. Bu açıkça göstermektedir ki bu politikalarla güçlü ülkeler desteklenirken, gelişmekte olan ülkeler onlar için birer pazar konumuna getirilmektedir (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 38-39).

IMF ekonomik sorunlarla karşılaşan ülkeleri sağlamış olduğu şartlı krediler kapsamında ‘İstikrar Programı’ olarak adlandırdığı, özü yıllardır değişmeyen, programları uygulamaya zorlamaktadır. Bu programlar; bütçe açıklarını azalmak için kamu harcamalarını kısım kamu gelirlerini artırmak, özellikle tüketim harcamaları olmak üzere toplam harcamaların kısılması, döviz gelir-gider dengesini kurmak için ulusal paranın dış değerinin düşürülmesi şartlarına bağlanmaktadır. IMF’nin uygulamaya zorladığı bu politikaların sonucu ise; ücret ve sabit gelirlerde azalma, yoksul kesimlere yönelik desteklerde (sübvansiyon) daralma, zam, işsizlik, sağlık ve eğitim gibi alanlarda kamu harcamalarının daraltılması, vergi artışı, ithal mal fiyatlarında aşırı yükselme ve sonuçta yoksulluğun derinleşmesi, ekonomik durgunluğun pekişmesi, gelir dağılımının daha da bozulması olmaktadır. Böylece sosyal devlet anlayışının da içi boşaltılmış olmaktadır (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 8-11).

IMF tipi istikrar ve yapısal uyum politikalarının en büyük tahribatı sosyal planda, eğitim ve sağlık alanında kendini göstermektedir. Az gelişmiş ülkelerde önemli boyutlara ulaşan gelir bölüşümündeki adaletsizliğin daha da artmasına neden olmuştur. Serbest piyasa ekonomisine geçişi sağlayacağı iddia edilen programlar ücretin ulusal gelir içindeki payını daraltırken, kar ve rant payını genişletmiştir. Sübvansiyon daralması, faiz oranlarının yükseltilmesi, fiyat denetimine son verilmesi sabit gelirli işçi kesim üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Zengin kesimin ise ulusal gelirden aldıkları pay yükselmiş ve bir rant ekonomisi yaratılmıştır. İçme suyu ve kanalizasyon gibi altyapı alanlarına yönelik kamu harcamalarının azaltılması sonucu hastalık oranları artmıştır (Öğüt, 2001, s. 3).

Moyo'ya (2013) göre, Afrika IMF yardımlarının sebep olduğu çıkmazda batırılmıştır. Yıllardır Afrika'ya yapılan yardımlar kıta ekonomisini düzeltmekten çok daha da zarar vermiştir. 1970-1998 yılları arasında Afrika'ya yapılan yardımlar zirvedeyken aslında Afrika'daki yoksulluk oranı %11'den %66'ya çıkmıştır Afrika'nın kalkınması için trilyon dolarla ifade edilebilecek yardımlar yapılmış ancak bu yardımlar fakir olanı daha da fakir yapmış, ülkedeki ekonomik büyümeyi yavaşlatmıştır. Artık yardımlar hem kültürel hem de ticari bir eşya haline dönüşmüştür (Moyo, 2013, s. 2, 12-13).

2013 yılı itibariyle Afrika'da kişi başına düşen gelir 1970'lerden daha azdır. Günlük 1 dolardan daha az ücretlerle çalışan 700 milyon Afikalının yarısından fazlasının bulunduğu Sahra Altı, dünya fakir nüfusunun yaklaşık %50'sini barındırmaktadır (Moyo, 2013, s. 19).

Yeraltı kaynakları bakımından zengin Afrika'ya yönelik yardımlar petrol krizlerinin ardından artış göstermektedir. 1970'lerin ortalarına kadar yapılan yardımların yaklaşık üçte birini karayolları, demiryolları, se ve kanalizasyon, limanlar, havaalanları, elektrik santralleri ve iletişim gibi altyapı sorunları oluşturmaktadır. 1973-1974 ilk petrol krizinde yardımlar 3 kat artmış, ikinci petrol krizinde ise daha da artarak 1970'lerden sonra yoksulluk merkezli borç verme yardımları %5'lerden 1980'lerin başlarında %50'ye çıkmıştır (Moyo, 2013, s. 33). Bu yön değiştiren yardımların ve gösterdiği artışın nedeni Sinanoğlu şu ifadelerle açıklanmaktadır: “Hangi ülkede görülmüş ki, azıcık bir borç alabilmek için gayeleri güya dünyada fakirliği azaltmak olan kuruluş, o ülkede yasaların çıkmasına, kimin nereye atanacağına kadar bir ülkenin içişlerine karışsın. Ve yine hangi ülkede görülmüş ki, buna o ülkede izin verecek kadrolar yetişmiş olsun” (Sinanoğlu, 2013, s. 1). IMF ve WB ulusal hükümetlere bakan atayabilecek güce ve cürete sahiptir. Önemli bürokratların atanması dahi bu kurumların onayına bağlıdır (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 19).

IMF yardımları ülke ekonomilerini olumsuz etkilemektedir. “IMF avcı bir tilki, Türkiye’de karşısındaki av. Biz istiyoruz ki, tilki bize yardım etsin. Tilki'nin niyeti avını yemek; başka türlü doğasına ters. Hiç tilki ile avı dost olabilir mi? IMF'nin

yüksek faizle borç verip batırma siyasetini artık hiç kimse yutmuyor” (Sinanoğlu, 2013, s. 1).

Dış yardımların neden olduğu mikro-makro ikilemi Afrika'dan bir örnekle açıklamaktadır: Afrika'da 10 işçisiyle haftalık 500 adet cibinlik üreten bir üretici vardır. Ancak üretici sivrisineklerle mücadele etmek için yeterli sayıda cibinlik üretecek kapasite de değildir. Maliyeti 1 milyon dolar olan 100.000 adet cibinlik için kitleleri harekete geçirerek yardım toplayan Hollywood yıldızları ‘iyi bir şey yapmış olduklarını zannederek’ yardımları bölgeye ulaştırmaktadır. Bunun sonucunda yerel piyasa da yabancı cibinliklerin talebi karşılama üzerine cibinlik üreticisi dükkanını kapatmış, çalışan 10 işçisi ve ona bağlı 150 kişi geçinemez hale gelmiştir (Moyo, 2013, s. 71). IMF yardımlarının 1960'lardaki büyüme gündemi 1970'lerde fakirlik üzerine değiştirilmiştir. 2000'li yıllarda ise yine benzer nitelikte Afrika Dünya'nın acıma merkezi haline gelmiş ve yapılan ‘sihirli yardımlar’ Afrika'da ne büyümeyi sağlamış ne de fakirliği azalmıştır (Moyo, 2013, s. 43).

“IMF'nin asıl derdi kalkınmak ya da kalkındırmak değil, borçlu ülkelerde büyük çaplı borç sıkıntılarını önleyerek, dünya finans ve sermaye piyasalarında istikrarı sağlayabilmektir” (Aktaran: Ögüt, 2001, s.6). Yani IMF gelişmiş ülkelerin borç tahsildarı misali, ekonomik yönden zayıf olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan borçlarının zamanında ve faiziyle ödenmesini sağlamak üzere çalışmaktadır (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 10).

1980'lerden itibaren IMF'nin ekonomik sorunlar karşısında kısmen başarılı olduğu görülmekle birlikte, üç problemden söz edilmektedir. Bu problemlerden ilki, IMF istikrar programlarının uygulandığı ülke Fon'un politikasında söz hakkına sahip olmasıdır. İkincisi, küresel gözetim ve denetim işlevinde yetersiz kalmasıdır. Sonuncusu ise, IMF'nin özellikle sahip oldukları kota miktarları sebebiyle ABD ve AB ülkeleri gibi gelişmiş ülkeler tarafından yönetildiği yönündedir (Truman, 2009, s. 3).

3.3.1 IMF Politikalarının Kriz Yaratıcı Etkisi

IMF üstlenmiş olduğu görevi doğrultusunda kuruluşundan itibaren uluslararası

ödemeler dengesini sağlamak üzere mali sıkıntı yaşayan ülkelere yönelik yardımlarda bulunmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren, enflasyon sorunu yaşayan ülkelere sabit kura dayalı istikrar programları önermiştir. Bu programlar başlangıçta ekonomik büyüme sağlamış olmasına rağmen daha sonra ulusal paranın aşırı değerlenmesine ve ekonominin daralmasına yol açmıştır. IMF tarafından önerilen bu istikrar programlarının sonucunda ise ülkeler; ödemeler dengesizlikleri, yüksek oranlı devalüasyonlar ve uluslararası rezerv kayıpları yaşamışlardır (Günel, 2001, s. 1030).

Dalgalı döviz kurlarına geçiş ve uluslararası sermaye akımlarının büyümesi ile finansal krizlerin giderek şiddetlenmesi IMF'nin borç verici kurum olma özelliğine giderek daha fazla güvenmesini sağlamıştır. Zaman içerisinde; 1970 Petrol Krizleri, 1980'lerin Latin Amerika borç krizleri, piyasa ekonomilerine geçiş ve komünizmin çöküşü, 1990'lı yıllarda gerçekleşen Asya krizleri IMF'nin hep dahil olduğu konular olmuştur (Weiss, 2014, s. 3).

1971'de sabit kur rejiminin çökmüş, dalgalı kur rejimine geçiş gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda IMF'nin düzenleyici fonksiyonu genişletilmiş ve üye sayısında yaşanan artışla birlikte Fon yeniden küreselleşmenin motor gücü halini almıştır (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 32).

IMF küreselleşmeyle birlikte gittikçe daha sık yaşanan krizlerin tek sorumlusu olmasa da uyguladığı ve uygulattığı politikalarla krizlerin oluşmasında katkısı olan bir aktördür (Ünlü Keskin, 2004, s. 100).

Nitekim bir borç krizi olarak başlayan Latin Amerika, 1996 Meksika ve IMF tarafından yürüttüğü liberal politikalar övgüye değer olarak nitelendirilen Güney Asya ülkelerinde de IMF politikalarının başarısızlığından söz edilmektedir. Bu tür krizlerin bir ortak özelliği ise ülkelerin sahibi olmadığı ve kontrol edemediği yabancı sermayenin ülke ekonomisinden ani çıkışı ve bu durumun sebep olduğu ödemeler dengesi problemleridir. Bu gibi durumlarda IMF açısından çözülmesi gereken temel problem yabancı yatırımcıların herhangi bir problemle karşılaşmadan sermayelerini güvenle ülke dışına çıkarabilmesi ve krizin yayılarak küresel düzeyde istikrarsızlığa yol açmasının engellenmesidir (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 34).

Güney Asya'da IMF ekonomik büyümeyi sağlamak adına, daha önce serbest piyasa ekonomik sistemine ilişkin hiçbir tecrübesi olmayan ülkelere neoliberal politikalar önermiştir. Ülkelerin uyguladıkları bu politikalar konusunda başarılı olduklarını ifade etmesine rağmen hemen arkasından ülkelerin krize girmesi ise IMF'ye yönelik bir eleştiri konusu olmuştur (Beeson & Broome, 2008, s. 398).

Öğüt'ün (2001) Asya Krizi örneğinde IMF politikalarını incelediği çalışmasına göre, çeşitli kesimlerin üzerinde fikir birliğine vardığı tek nokta, IMF politikalarının Asya krizini öngöremediği ve çare olamadığı şeklindedir. Yine çalışmadan aktarılan önemli bir eleştiri ise, Güney Kore'yi sisteme bağlamak amacıyla bilinçli bir planın uygulanarak krizin derinleştirildiği yönündedir (Öğüt, 2001, s. 4-6).

2001 yılı da Türkiye'nin de sıkı bir şekilde IMF programlarını uyguladığı bir dönem olmasına rağmen krizin yaşanması dikkat çekicidir. Türkiye 2000- 2001 arasında 30 OECD ülkesi arasında 4 sıra gerileyerek 16. Sıradan 20. sıraya geldiği zaman dünyanın en küçülen ülkesi olmuş ve tüm bunlara rağmen IMF yetkililerince programı uygulamadaki kararlılığı ve başardığı reformlar sebebiyle takdir edilmiştir (Atılğan, Tanrıveri, & Duru, 2002, s. 20-37).

Daha önce yaşanan 1980'lerin borç krizi, 1994-1995 Tekila Krizi, 1997-1998 Güney Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, 1998-1999 Brezilya Krizi, 1999-2002 Arjantin krizi gibi 2008 Küresel Ekonomik Kriz döneminde de IMF'nin, finansal olarak bütçe açıkları ve ödemeler dengesi sorunları yaşayan ülkelere vermiş olduğu borçlar da artış göstermiştir (Orastean, 2014, s. 414).

IMF 2008 yılından itibaren giderek derinleşen küresel krizinde etkisiyle önemi artan bir kurum haline gelmiştir. Krizden sonra IMF kredilerine olan talep tekrar canlanmış ve IMF krizden etkilenen ülkelere yeniden kredi sağlamaya başlamıştır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 140). Uluslararası pazarların daraldığı, ticari bankaların fakir ülkelere borç vermek istemediği bu dönemde IMF yeniden gelişmekte olan ekonomilere asıl borç veren olarak merkez konumunu almıştır (Moyo, 2013, s. 37).

2008 krizi başlamadan önce birçok analist, IMF'nin ilgisizliğin eşiğinde olduğunu ifade etmiştir. Gelişmekte olan ülkeler artık IMF kredilerine ihtiyaç

duymamakta ve gelişmiş ekonomiler ise Fon'un gözetimini görmezden gelmekteydiler. Aynı zamanda küresel sermaye akımlarına kıyasla IMF kaynaklarına olan talep de azalmıştır (Weiss, 2014, s. 12). Kriz öncesi dönemde IMF'nin kredi faizlerinden elde ettiği gelirlerin azalmasıyla 2007 yılında Fon bütçe açığıyla karşı karşıya kalmıştır (Weiss, 2009, s. 3) Ancak IMF'nin karşı karşıya kaldığı bu gerçek 2008 krizi ile birlikte değişmiştir. 2007'de 10 milyar SDR olan IMF'nin kredi portföyü 2013'de 96.4 milyar SDR'ye yükselmiştir (Weiss, 2014, s. 12).

3.3.2. 2008 Krizinde IMF Politikalarının Rolü

Küresel ekonomik kriz, IMF'nin makroekonomik politikaları ve uluslararası parasal sistemdeki rolü üzerinde Fon'un kurum içinde ve dışında görev alanıyla ilgili tartışmaları tetiklemiştir (Presbitero & Zazzaro, 2012, s. 1945). 21. yüzyılın yarısından itibaren IMF'nin küresel ekonomideki rolünün ne olması gerektiğine yönelik tartışmalar sürerken, 2008 küresel ekonomik kriz sürecindeki rolü gözden kaçırmamaktadır. Bu süreçte IMF'nin küresel mali sistemi gözetim rolü sorgulanmaya başlanmıştır (Bacni, 2010, s. 45). Küresel krizin en çok IMF'ye yaradığı ve bu kriz vasıtasıyla IMF'nin uluslararası kamuoyuna kendini tekrar kabul ettirebilmesi açısından önemli bir fırsat olduğu düşünülmektedir (Keleş, 2012, s. 154).

Sinanoğlu küresel krizde IMF'yi suçlamaktadır: “Dünyadaki iktisadi buhranın sebebi IMF, Dünya Bankası yani Küresel Kraliyetçi beyin takımıdır. En son ABD'de çıkan ve tüm dünyayı sarsan 2008 buhranında zenginlere çok bir şey olmadı, orta sınıflar daha da fakirleşti, yoksulluk dünyada daha da yaygınlaştı” (Sinanoğlu, 2013, s. 1).

IMF 2006 yılı Nisan ayında yayınladığı “World Economic Outlook” raporunda, her ne kadar Amerikan emlak piyasasının krizine ilişkin herhangi bir ifade kullanmasa da bu sektörün Amerika için önemli olduğunu ve sektörde yaşanacak değişikliklerin ekonomiyi etkileyebileceğini belirtmiştir. (IMF, 2006, s. 18): “Güçlü emlak piyasası son yıllarda ABD'de büyümeyi ve istihdamı desteklemiştir. Ancak emlak faaliyetlerinin yavaşladığına dair artan işaretler var. Kilit soru ekonominin ev fiyatlarının değişimine nasıl tepki vereceğidir.” Ancak IMF'nin bu ifadesi çok genel anlamda olup herhangi bir kriz öngörüsü veya uyarısı niteliği taşımamaktadır.

Krizden önce uluslararası ekonomideki rolü azalmış, neredeyse unutulmak üzere bir kurum olan, hatta bazı araştırmacılara göre ölmüş olan IMF krizle birlikte önemi giderek artan bir kurum olmuştur. Krizin etkileri nedeniyle kaynak kıtlığı yaşanan birçok ülke yeniden IMF yardımlarına ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Kriz öncesi dönemde IMF ile stand by anlaşması imzalayan ülke sayısı önemli ölçüde azalmış iken, krizle birlikte pek çok ülke ile yeniden anlaşma yapılmıştır (Hayaloğlu & Artan, 2011, s. 138-140).

Son yıllarda bazı kesimler tarafından IMF'nin küresel ekonomide ve finansal sistemde ülkelere yardımcı olma konusundaki rolünün azaltılması gerektiği savunulmuştur. Çünkü Fon'a olan ihtiyaç giderek azalmıştır. 2005 yılında IMF'nin verdiği toplam kredi tutarı 100 milyar dolarken 2008 yılına gelindiğinde 10 milyar dolara düşmüştür (Truman, 2009, s. 3). Küresel kriz ile birlikte IMF düzenlemelerine olan ihtiyaç yeniden artmıştır. 2008-2012 yılları arasında, IMF 326.3 milyar SDR değerinde 53 adet imtiyazsız kredi (non- concessional) düzenlemesi yapmıştır. Bu değer IMF'nin geçmiş krizlere kıyasla vermiş olduğu en yüksek kredi miktarı göstermektedir. Geçmiş dönemlerdeki krizler de ise, 1994-1995 Tekila Krizinde 17.6 milyar SDR değerinde 41 düzenleme, 1997-1998 Asya Krizinde 34.8 milyar SDR değerinde 29 düzenleme yapmıştır (Orastean, 2014, s. 414). Kriz, IMF'nin uluslararası pozisyonunu tersine çevirmiş ve doğru bir şekilde uygulamak kaydıyla yeniden istikrar politikalarının uygulama aracı olarak kabul edilmiştir (Veron, 2012, s. 23). Ayrıca G20 ülkeleri de krizin zorlu etkilerini aşmada uluslararası toplumlar için önemli bir platform haline gelmiştir (Chen, 2016, s. 23).

Tablo 10'da 2008-2013 yılları arasında IMF'nin imtiyazsız kredi düzenlemesi yapmış olduğu ülkeler verilmektedir.

Tablo 10 2008-2013 yılları arası imtiyazsız kredi düzenlemeleri

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gürcistan	Eylül				Nisan	
Macaristan	Kasım					
İzlanda	Kasım					
Pakistan	Kasım					Eylül
Ukrayna	Kasım	Aralık	Temmuz			

Kongo	Aralık					
Letonya	Aralık					
Belarus		Ocak				
El Salvador		Ocak	Mart			
Sırbistan		Ocak		Eylül		
Ermenistan		Mart	Haziran			
Kosta Rika		Nisan				
Guatemala		Nisan				
Meksika		Nisan	Mart	Ocak	Kasım	
Moğolistan		Nisan				
Kolombiya		Mayıs	Mayıs	Mayıs		Haziran
Polonya		Mayıs		Ocak		Ocak
Romanya		Mayıs		Mart		Eylül
Bosna Hersek		Temmuz			Eylül	
Sri Lanka		Temmuz				
Angola		Kasım				
Dominik Cumhuriyeti		Kasım				
Maldivler		Aralık				
Seyşeller		Aralık				
Moldovya			Ocak			
Irak			Şubat			
Jamaika			Şubat			Mayıs
Yunanistan			Mayıs		Mart	
Antigua ve Barbuda			Haziran			
Kosova			Temmuz		Nisan	
Honduras			Ekim			
İrlanda			Aralık			
Makedonya				Ocak		
Portekiz				Mayıs		
St. Kitts ve Nevis				Temmuz		
Ürdün					Ağustos	
Fas					Ağustos	
Güney Kıbrıs						Mayıs
Tunus						Haziran

Kaynak: (Orastean, 2014, s. 415).

Birçok ekonomiste göre küresel kriz önceden tahmin edilebilirdi. Ancak 2007 yılının ortalarına kadar ekonomideki riskler göz ardı edilmiştir. Çünkü ABD’de finansal ürünlerde yaşanan hızlı gelişmeye bağlı olarak ekonomik genişleme gerçekleşmiştir. Buna dayanarak IMF yüksek büyüme hızını ön plana almış ve riskli finansal varlıkları desteklemeye devam etmiştir (Goodhard, 2008, s. 331).

Amerikalı politikacılar 2008 mali çöküşünü önlemeyi başaramadıkları gibi, krize neden olan aşırı şişmiş Mortgage balonunun yaratılmasına (istmeden veya başka bir şekilde) katkı sağlamışlardır (Rosefielde & Assaf, 2013, s. 21). Bununla birlikte yine krizle birlikte IMF'nin krizdeki rolü sorgulanmakta ve 2007 yılının sonuna kadar kendini daha önceden belli eden ekonomik huzursuzluklara rağmen herhangi bir eyleme geçilmediği görülmektedir (Costa, Nogueira, & Siqueira, 2016, s. 4).

İroniktir ki krizden bir yıl önce IMF'nin bir borç veren olarak küresel ekonomik ve mali sistemin gözetimi konusundaki ilgisizliği çok moda bir şekilde tartışılmaktaydı. IMF uluslararası finans sistemini koruma görevini yerine getirmemekle suçlanırken, krizle birlikte 'IMF merkezli' uluslararası finans sistemi yeniden şekillendirilmiştir (Truman, 2009, s. 4). Ve IMF kriz sonrası yaptığı reformlar ve vermiş olduğu kredilerle krizden güçlenerek çıkmıştır.

Küresel krizle birlikte kendisine etkili bir rol biçmek isteyen IMF, krizin en sert geçtiği günlerde ekonomik güçlük yaşayan ülkelere sosyal yardımları da içeren bir takım ekonomi politikaları izlemeleri konusunda yardımcı olmuştur (Keleş, 2012, s. 154).

3.4. ELEŞTİRİLERE IMF'DEN CEVAPLAR

1970 ve 1990'lı yıllarda IMF çeşitli reform hareketleri gerçekleştirmiştir. Ancak bu reform hareketleri IMF'nin yeniden yapılandırılması açısından yetersiz kalmış ve gelecek yıllarda yaşanacak krizlerde kurum yine başarısızlıklarla karşı karşıya kalmıştır (Keleş, 2012, s. 161). 2008 krizi ile birlikte, krizleri öngörmede ve önlemede başarısızlıkla suçlanan IMF yeniden birtakım reformlar yaparak kendini yenilemeye başlamıştır.

IMF'nin krizden sonra yayınladığı "IMF'nin Küresel Ekonomik Krize Cevabı" başlıklı yazısına göre: IMF, üye ülkeleri desteklemek üzere pek çok alanda kaynaklarını harekete geçirerek küresel ekonomik krize tepki gösterdiği belirtilmektedir (IMF, 2016, s. 1).

IMF krizden sonra, borç verme gücünü arttırmış, ülkelerarası deneyimini

politika çözümleri sunmak için kullanmış ve ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek için daha donanımlı olan reformlar yapmıştır (IMF, 2016, s. 1).

IMF tarafından yayınlanan belgeye göre krizden sonra; kriz güvenlik duvarı oluşturulmuş, krize ilişkin verilen krediler hızlandırılmış, dünyanın en fakir ülkelerine yönelik yardımlar yapılmış, IMF analiz ve politikaları güçlendirilmiş ve IMF yönetiminde reformlar yapıldığı belirtilmiştir (IMF, 2016, s. 1).

Ancak yapılan bu reformlar IMF'ye yöneltilen eleştiriler doğrultusunda olmadığı gibi eleştiriye konu olan uygulamaların da devam ettirildiği görülmektedir. Daha önceki eleştiriler dikkate alındığında, IMF tarafından fakir ülkelere yapılan yardımların onları daha da fakirleştirdiği, krizden sonra güçlendirildiği ifade edilen politikaların ülkelere fayda sağlamadığı ve yönetimde ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin kotaları sebebiyle en çok söz hakkına sahip olduğu gerçeği değişmemiştir.

SONUÇ

I. ve II. Dünya Savaşları arasında yaşanan gelişmeler küresel siyasi ve ekonomik ilişkilerde belirleyici rol oynamıştır. II. Dünya savaşı sonrasında kurulacak olan uluslararası parasal sistemin ve ödemeler sisteminin yeniden düzenlenmesi savaş sonrası gündeminin en önemli konusu olmuştur. Bu sistemde öncülüğü ise iki savaş arası dönemde elde etmiş olduğu ekonomik ve siyasi gücü sebebiyle ABD üstlenmiştir. Bunun sonucunda 1944 yılında ABD’de düzenlenen Bretton Woods Konferansı’nda başlıca görevi uluslararası para konularını düzenlemek olan IMF kurulmuştur. Sahip olduğu kotaları sebebiyle de kurumda en yetkili ve kurum kararları üzerinde tek veto sahibi ülke ABD olmuştur.

IMF kuruluşunda günümüze kadar olan süreçte çeşitli görevler üstlenmiş, zaman zaman politikaları nedeniyle eleştirilere maruz kalmış ve zamanın koşullarına göre çeşitli reformlarla kendini yenilemiştir. IMF zamanla çeşitlenen görevleri içerisinde kriz yönetimi ve krizlerin çözümü ile de görevlendirilmiştir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra yaşanan krizlerde, IMF izlemiş olduğu liberal eksenli politikalarının neden olduğu olumsuz gelişmeler dolayısıyla küresel ekonomik çıkarları gözetemediği gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır.

IMF’ye yönelik eleştiriler ise en son 2008 Küresel Ekonomik Krizi ile birlikte yeniden gündeme gelmiştir. ABD’deki Mortgage kredilerinin aşırı genişlemesi sonucu ortaya çıkan kriz, gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında başlamış, daha sonra da kısa süre içerisinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere etkileri tüm dünyaya yayılmıştır. Krizin ön belirtileri 2007 yılından itibaren kendini gösterse de kriz ne ABD yetkilileri tarafından ne de IMF tarafından dikkate alınmamıştır. ABD’deki yüksek büyüme oranlarının dikkate alınması sonucu riskli finansal varlıklara yatırım yapılmış, riskler göz ardı edilmiştir. Kriz öncesi dönemde yeterli uyarılarda bulunmadığı ve yaptığı uyarılarda ise mevcut risklerin neden olabileceği etkileri yeterince analiz edemediği nedeniyle eleştirilmiştir. IMF’nin kriz öncesi dönemde yayınlamış olduğu ‘World Economic Outlook’ raporlarında krize ilişkin riskler hakkında çok az miktarda ve ucu açık uyarılarda bulunduğu görülmektedir.

Yaşanan kriz sonucunda IMF'nin Gözetim Görevlerinin geliştirilmesi gerekliliği söz konusu olmuştur. Küresel krizin özellikle ABD'de başlamış olması ve gelişmiş ülkelere yayılması, gözetim fonksiyonunun etkinliğinin azaldığını göstermektedir. Reformlar sonrasında yapılan yeni gözetim kararları ile birlikte, gelecekte olası krizlerin öngörülebilmesi için erken uyarı sistemi geliştirilmiştir. Böylece IMF sistem içerisinde diğer kuruluşlarla birlikte ekonominin tüm alanlarını kapsayacak uluslararası bir üstünlüğe erişmiştir. Yine kriz sonrası süreçte kredi imkanlarını artırarak kriz sonrası ekonomik sıkıntı yaşayan pek çok ülkeye mali destek sağlamıştır.

2008 krizi öncesi dönemde küresel düzeyde etkinliği iyice azalmış olan IMF krizle birlikte yapmış olduğu reformlar sayesinde uluslararası düzeyde kaybetmiş olduğu prestiji yeniden kazanmıştır. Kriz sonrası süreçte pek çok ülkenin kaynaklarına ve yardımlarına ilk olarak başvurduğu kurum halini almıştır.

KAYNAKÇA

- Akçay, Belgin (2013). *Avrupa'yı Saran Kriz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akçay, Belgin, & Çamlıca, Ferhat. (2013). Yunan Borç Krizinden Avro Krizine. E. B. Akçay içinde, *Avrupayı Saran Kriz* (s. 54-110). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alp, Tuncay. (2002). *Ekonomik Kriz ve Latin Amerika'daki Devrimci Yükseliş*. <http://marksist.net/DUN/LatinAmerika.htm> adresinden alındı
- Amin, Samir. (1999). *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Arslan, M.Oğuz (2010). Küresel Keynesçilik ve Küresel Ekonomik Kriz. *Ege Akademik Bakış, Cilt: 10, Sayı:4*, 1231-1244.
- Atılgan, Ahmet., Tanrıveri, Hüseyin., & Duru, Ogün. (2002). *Küresel Sömürünün Motoru IMF*. Ankara: Hizmet- İş Sendikası Yayını.
- Aydın, Bahadır. (1998). İstikrar Politikaları, Yapısal Uyum Programları: İktisat Politikaları. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi Yıl:13 Sayı:146*, 52-62.
- Bacni, Zeynep. (2010). Global Mali Kriz Sürecinde Kriz Yönetimi ve Yeniden Yapılandırmalar. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: T.C. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sermaye Piyasaları ve Borsa Bilim Dalı.
- Bahçeci, Sema. (1997). Ortodoks ve heterodoks istikrar programları: Seçilmiş ülke örnekleri ve 1994 Türkiye deneyimi. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ekonomik Modeller Dairesi Başkanlığı.
- Baker, Dean. (2009). The Housing Bubble Pops' in Meltdowns, How Greed and Corruption Shattered Our Financial System and How we can Recover ed. *Catrina Vanden Heuvel, Nation Books, New York*, 126-130.
- Bayraktutan, Yusuf., & Özkaya, Hilmi. (2002). IMF Tipi İstikrar Politikalarının Doğu Asya'da Ekonomik Performans Sonuçları. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2002/1*, 1-18. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/252088> adresinden alındı
- Bayram, Yavuz. (2006). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum ve Kamuoyu. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Beeson, Mark., & Broome, Andre. (2008). Watching from the Sidelines? The Decline of the IMF's Crisis Management Role. *Contemporary Politics 14 (4) December*, 393-409.
- Chen, Deming. (2016). *Economic Crisis and Rule Reconstruction*. Singapore: World Scientific.
- Chomsky, Noam. (1997). *World Orders: Old and New*. London: Pluto Press.
- Costa, Maria Beatriz., Nogueira, Diogo., & Siqueira, Luis Gustavo Mansur. (2016). *The Global Crisis and the International Financial System: Reform and Recover*. Intergovernmental Group of Twenty-Four: <https://www.g24.org/wp-content/uploads/2016/01/The-Global-Crisis-and-the.pdf> 24.04.2018 tarihinde erişildi adresinden alındı
- Coşkun, Dağhan. (2001). *Arjantin Krizi Özel Rapor*. Pamuk Yatırım Kurumsal Finansman ve Araştırma Bölümü.
- Dadush, Uri., & Stancil, Bennet. (2010). Europe's Debt Crisis: More Than a Fiscal

- Problem. U. Dadush içinde, *Paradigm Lost The euro In Crisis* (s. 9-15). Washington Dc: Carnegie Endowment.
- Demir, Gülten. (1999). *Asya Krizi ve IMF*. İstanbul: Der Yayınları.
- Doğan, S., & Özekicioğlu, H. (2005). Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1*, 147-176.
- Doğan, Seyhun., & Özekicioğlu, Halil. (2005). Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler dergisi Cilt 6, Sayı 1*, 147-176.
- Edwards, S. (1995). Crisis and Reform in Latin Amerika From Despair to Hope. *The World Bank, Washington D.C. USA*.
- Eğilmez, Mahfi. (1996). *IMF Dünya Bankası ve Türkiye*. Tütünbank,Finans Dünyası Yayınları No:2.
- Eğilmez, Mahfi. (2008a). *IMF'den Ümük sıkmayan yeni imkan*. Radikal.com.tr: <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/mahfi-egilmez/imfden-umuk-sikmayan-yeni-imkn-906366/> Erişim Tarihi:4.12.2017 adresinden alındı
- Eğilmez, Mahfi. (2013, 4 21). 7 11, 2016 tarihinde Mahfi Eğilmez: <http://www.mahfiegilmez.com/2013/04/kuresel-krizin-neresindeyiz.html> adresinden alındı
- Eğilmez, Mahfi. (2013, 4 21). www.mahfiegilmez.com. <http://www.mahfiegilmez.com/2013/04/kuresel-krizin-neresindeyiz.html> 7.11.2016 tarihinde adresinden alındı
- Eğilmez, Mahfi. (2016). *Küresel Finans Krizi Piyasa Sisteminin Eleştirisi 12. Basım*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğilmez, Mahfi. (2016, 10 23). *Maastricht Kriterlerinde Son Durum ve Türkiye* . Kendime Yazılar: <http://www.mahfiegilmez.com/2016/10/maastricht-kriterlerinde-son-durum-ve.html> adresinden alındı
- Erman, Arif. (2010). *Küresel Ekonomik Kriz: Sermaye Birikiminin Analizi*. İstanbul: Truva.
- Eroğlu, Nadir., & Eroğlu, İlhan. (2009). IMF - Türkiye İlişkileri ve 20. Standby By Müzakereleri Üzerine Bir Değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi Yıl:11 Sayı:17*, 124-146.
- Evirgen, Duygu. (2004). Arjantin Krizinin Nedenleri - Sonuçları ve Trkiye Karşılaştırması. *Mevzuat Dergisi Yıl:7, Sayı:77* <https://www.mevzuatdergisi.com/>, 1-16.
- Galbraith, John. Kennet. (2013). *Büyük Kriz 1929*. İstanbul: Pegasus Yayınları Çeviren:Elif Nihan AKBAŞ .
- Goodhard, C.A.E (2008). The Background to the 2007 Financial Crisis. *Springer-Verlag Forum*, 331-346.
- Güloğlu, Bülent., & Altunoğlu, Ender. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye. *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:27*, 107-134.
- Günel, Mehmet. (2001). Krizler, IMF'nin Rolü ve Türkiye. *Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, Sayı 42*, 1029-1038.
- Güran, Tefvik. (1999). *İktisat Tarihi*. İstanbul: Acar Matbaacılık A.Ş.
- Güzel, Simla. (2009). 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve IMF'nin Önerdiği Ekonomi Politikalarının Krizle Mücadeledeki Rolü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXVIII(2)*, 55-69.
- Hayaloğlu, Pınar., & Artan, Seyfettin. (2011). Küresel Ekonomik Krizle Mücadelede

- IMF'nin Değişen Rolü. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Yıl:3 Sayı:6 ss.133-158.
- Heredia, Carlos., & Hellinger, Doug. (1995). *Press release: World Bank and IMF share in blame for Mexico's crisis*. <http://www.hartford-hwp.com/archives/46/018.html> 24.01.2018 tarihinde erişildi. adresinden alındı
- Hobsbawm, Eric. (1996). *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- IMF. (2006). *World Economic Outlook April 2006*. World Economic Outlook. adresinden alındı
- IMF. (2008, 3 28). *Reform of Quota and Voice in the International Monetary Fund— Report of the Executive Board to the Board of the Governors*. International Monetary Fund Policy Papers: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/Reform-of-Quota-and-Voice-in-the-International-Monetary-Fund-Draft-Report-of-the-Executive-PP4235> adresinden alındı
- IMF. (2009, 5 7). *About The IMF*. International Monetary Fund: <https://www.imf.org/external/country/tur/rr/pdf/intro.pdf> Erişim Tarihi: 25.4.2017 adresinden alındı
- IMF. (2009). *IMF Yıllık Raporu 2009*. https://www.imf.org/external/lang/turkish/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_tur.pdf.
- IMF. (2009). *Uluslararası Para Fonu*. <https://www.imf.org/external/country/tur/rr/pdf/intro.pdf> adresinden alındı
- IMF. (2009a). *Değişen IMF'de Krize Çözüm Arayışları*. International Monetary Fund Factsheet: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/changingt.pdf> adresinden alındı
- IMF. (2009b). *IMF Yıllık Raporu 3*. https://www.imf.org/external/lang/turkish/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_tur.pdf adresinden alındı
- IMF. (2009b). *Initial Lessons of the Crisis*. International Monetary Fund: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/020609.pdf> adresinden alındı
- IMF. (2009c). *IMF 2009 Yıllık Raporu Genel Tablo*. International Monetary Fund: https://www.imf.org/external/lang/turkish/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_tur.pdf adresinden alındı
- IMF. (2009d). *IMF Kotaları*. International Monetary Fund Factsheet: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/quotast.pdf> adresinden alındı
- IMF. (2011). *IMF'ye Genel Bakış*. International Monetary Fund: <https://www.imf.org/external/country/tur/rr/2011/overview.pdf> Erişim Tarihi: 25.4.2017 adresinden alındı
- IMF. (2016, 3 22). *The IMF's Response to the Global Economic Crisis*. International Monetary Fund Factsheet: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/07/27/15/19/Response-to-the-Global-Economic-Crisis> 25.4.2018 tarihinde erişildi. adresinden alındı
- IMF. (2017, 4 21). *About The IMF*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/external/about.htm> Erişim Tarihi: 25.4.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017a, 4 21). *Factsheet Special Drawing Rights (SDR)*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/Special->

- Drawing-Right-SDR Erişim Tarihi: 8.9.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017b, 04 17). *IMF and the WB Staff Note for the G20*. Meetings of the Group of Twenty: <http://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2017/041817.pdf> Erişim Tarihi: 08.05.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017c, 11 01). *International Monetary Fund Organization Chart*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/external/np/obp/orgcht.htm> Erişim Tarihi: 25.4.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017d, 9 12). *IMF Launches New SDR Basket Including Chinese Renminbi, Determines New Currency Amounts*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/en/News/Articles/2016/09/30/AM16-PR16440-IMF-Launches-New-SDR-Basket-Including-Chinese-Renminbi> adresinden alındı
- IMF. (2017e). *IMF Lending*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/about/factsheets/imf-lending?pdf=1> Erişim Tarihi: 2.8.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017f). *IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors Last Update: 2.8.2017*. <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx> adresinden alındı
- IMF. (2017g). *The IMF at a Glance*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-at-a-Glance> Erişim Tarihi: 2.8.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017h). *IMF Standing Borrowing Arrangements*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/05/17/55/IMF-Standing-Borrowing-Arrangements> Erişim Tarihi:5.12.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017i, 4 20). *The IMF's Trade Integration Mechanism (TIM)*. International Monetary Fund: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/02/19/51/Trade-Integration-Mechanism> Erişim Tarihi:14.9.2017 adresinden alındı
- IMF. (2017j). *The IMF and the World Bank*. International Monetary Fund Factsheet: <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/07/27/15/31/IMF-World-Bank> adresinden alındı
- Karabulut, Gökhan. (2002). *Finansal Krizlerin Nedenleri*. İstanbul: Der yayınları No:328.
- Karaçor, Zeynep., & Gökmenoğlu, Korhan. (2011). Finansal Kriz Modelleri. E. M. Çetinkaya içinde, *Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 30). Ankara: Nobel.
- Karakaş, Mehmet., & Adak, M.ehmet (2013). Küreselleşen Dünya Ekonomisi ve IMF'nin değişen Rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 9, Sayı 18*, 157-180.
- Karlık, Rıdvan. (2009). *Uluslararası Ekonomi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Kaya, Safiye. (2002). Dünya Bankası ve Türkiye. *Sayıştay Dergisi: 46-47*, 3-42.
- Keleş, Cihan. (2012). Finansal Krizlerde IMF Politikalarının Rolü ve IMF'de Reform Hareketleri . *Yüksek Lisans Tezi* . Bilecik: Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Kennedy, Paul. (2001). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kibritçioğlu, Aykut. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-

2001. *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı-I*, 174.
- Koloğlu, Mahmut. (1960). *Ekonomi Doktrinleri Tarihi*. Ankara: Doğu Ltd. Şirketi Matbaası.
- Korkmaz, Esfender. (1986). Dış Borç Krizine Yol Açan Gelişmeler. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 44(1-4), 133-148.
- Köksel, Bilge. (1998). Heterodoks İstikrar Programları ve İsrail Deneyimi. *İktisat, İşletme ve Finans Yıl:13, Sayı:146*, 39-51.
- Krugman, Paul. (2009, 31 31). *Reagan Did It*. New York times: http://www.nytimes.com/2009/06/01/opinion/01krugman.html?_r=0 adresinden alındı
- Krugman, Paul., & Wells, Robin. (2013). *Makro İktisat*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Moyo, Dambisa. (2013). *IMF Ölüm Yardımları*. İstanbul: Bilim+Gönül Yayınları.
- Mutlu, Servet. (2003). Türkiye Ekonomisi ve IMF Politikaları. *İktisat, İşletme ve Finans Yıl:18 Haziran 2003*, 10-17.
- Orastean, Ramona. (2014). The IMF Lending Activity - A Survey. *21 st International Economic Conference 2014, IECS 2014, 16-17 May*, (s. 410-416). Sibiu, Romanya: Procedia Economics and Finance 16.
- Öğüt, Kaan. (2001). Uluslararası Sistemde Kriz ve Güneydoğu Asya Krizinde IMF Politikaları Örneği. *Aydınlanma 1923*, <http://aydinlanma1923.com/index.php/AYD23/article/view/134/134>.
- Öztürk , Nazım., & Bayraktar , Yüksel. (2010). *IMF'nin değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, İlhan. (2009). IMF Politikalarının Gelişmekte Olan Ülkelerin Makroekonomik Performansına Etkisi. *Doktora Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Parasız, İlker., & Ekren, Nazım. (2016). *Uluslararası Finans ve Küresel Finans Krizi 2. baskı*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Presbitero, Andrea., & Zazzaro, Alberto. (2012). IMF Lending in Times of Crisis: Political Influences and Crisis Prevention. *World Development 40 (10)*, 1944-1969.
- Rosefielde, Steven., & Assaf, Razin. (2013). The 2008-2009 Global Crisis. M. K. Steven Rosefielde içinde, *Prevention and Crisis Management: Lessons for Asia from the 2008 Crisis* (s. 21-43). Singapore: World Scientific.
- Roubini, Nouriel., & Mihm, Stephen. (2010). *Kriz Ekonomisi: Dünya Ekonomisinin Çöküşü ve Geleceği*. İstanbul: Pegasus.
- Sancar, Canan. (2010). *Finansal Serbestleşme Sonrasında Latin Amerika, Meksika, Güney Doğu Asya ve Türkiye'de Yaşanan Krizler, Nedenleri ve Uygulanan IMF Tipi İstikrar Programlarının Sonuçları*, Ankara: Nobel Yayıncılık. https://www.researchgate.net/profile/Sancar_Canan/publication/284502718_FINANSAL_SERBESTLESME_SONRASINDA_LATIN_AMERIKA_MEKSIKA_GUNEYDOGU_ASYA_VE_TURKIYE%27DE_YASANAN_KRIZLER_NEDENLERI_VE_UYGULANAN_IMF_TIPI_ISTIKRAR_PROGRAMLARININ_SONUCLARI/links/565437000 adresinden alındı
- Seyidoğlu, Halil. (2003a). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Can Yayınları No:20.
- Seyidoğlu, Halil. (2003b). Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi 4(2)*, 141-156.

- Seyidoğlu, Halil. (2015). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama Geliştirilmiş 20. Baskı*. İstanbul: Güzem Can Yayınlar.
- Sinanoğlu, Oktay. (2013). Önsöz. *Dambisa Moyo IMF Ölüm Yardımları*. İstanbul: Bilim+Gönül Yayınları.
- Söyler, Ekrem. (2013). IMF'nin Küresel Mali Krizle Birlikte Değişen Rolü ve Türkiye. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı.
- Stancil, Bennett. (2010). Why Greece has to Resturucture Its Dept. U. Dadush içinde, *Paradigm Lost the Euro in Crisis* (s. 25-29). Washington DC: Carnegie Endowment .
- Sugözü, Halil İbrahim., & Çetinkaya, Murat. (2011). Küresel Finansal Kriz ve Borç Krizi. E. M. Çetinkaya içinde, *Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 237-270). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık .
- Şenses, Fikret. (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel Mi? *ERC Working Paper in Economic 04/09*, 1-27.
<http://www.erc.metu.edu/menu/series04/0409.pdf> 20.02.2018 tarihinde erişildi.
- TCMB. (2009). *TCMB Bülten Eylül-2009, Sayı 15*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası:
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/tcmb+bulten/tcmb+bulten> Erişim Tarihi: 26.4.2017 adresinden alındı
- TCMB. (2017, 9 11). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. Kurlar:
<http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/today.xml> Erişim Tarihi: 11.9.2017 adresinden alındı
- TDK. (2011). *İktisat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2017, 9 5). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59ae7fd26ee530.58258404 adresinden alındı
- Topallı, Nurgün. (2006). Kriz Sonrası Uygulanan IMF Tipi İstikrar Programları ve Ekonomik Etkileri: Güneydoğu Asya ve Türkiye Örneği. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Sayı 11*, 143-156.
- Truman, Edwin. (2009). The IMF and the Global Crisis: Role and Reform. *Peterson Institute for International Economics, January 2009*, 1-9.
- Turan, Zübeyir. (2011). Dünya'daki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:4 Sayı:1*, 56-80.
- Ünlü Keskin, Hidayet. (2004). Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı .
- Ünsal, Erdal M. (2005). *Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Açık ekonomi Makro İktisadi*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Veron, Nicolas. (2012). *Financial Reform after the Crisis: An Early Assessment*. Washington: Peterson Institute for International Economics, Working Paper Series WP12-2.
- WB. (2017). *World Bank Units*. The World Bank:
<http://www.worldbank.org/en/about/unit> Erişim Tarihi: 18.5.2017 adresinden alındı

- Weiss, Martin A. (2009, 2 4). *The Global Financial Crisis: The Role of International Monetary Fund (IMF)*. Congressional Research Service:
<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a494922.pdf> adresinden alındı
- Weiss, Martin A. (2014, 07 17). *International Monetary Fund: Background and Issues for Congress*. Congressional Research Service:
<https://fas.org/sgp/crs/misc/R42019.pdf> adresinden alındı
- Yalçınkaya, Cem. (2011). Sunuş. M. Lewis içinde, *Büyük Açık Kıyamet Çarkının İçinde* (s. 12). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yam, Joseph. (2005). *Hong Kong's Linked Exchange Rate Systems*. Hong Kong Monetary Authority: http://www.hkma.gov.hk/media/eng/publication-and-research/background-briefs/hkmalin/full_e.pdf Erişim Tarihi: 17.5.2017 adresinden alındı
- Yergin, Daniel. (2014). *Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü 8. Basım*. (K. Tuncay, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : GÖKÇE BAHAR GÜRBÜZER

Doğum Yeri ve Tarihi : KONYA,1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ

Yüksek Lisans : KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ

Öğrenimi

Bildiği Yabancı Diller : İNGİLİZCE

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ

İletişim

E-Posta Adresi : gokce.ulug@karatay.edu.tr

Tarih :